

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Jakub Smelík

Jan Syrový a Rusko v letech 1914-1920

Jan Syrový and Russia in 1914-1920

Praha 2019

Vedoucí práce: doc. PhDr. František Stellner, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 20. května 2019

.....
Jakub Smelík

Poděkování:

Děkuji panu doc. PhDr. Františku Stellnerovi, Ph.D., za jeho čas, cenné rady, a ochotu, které mi věnoval během konzultací.

Dále bych chtěl poděkovat svým rodičům, bratrovi a přítelkyni, kteří mi poskytli rady a pomoc vždy, když jsem je o to žádal.

Abstrakt: Tato práce je rozdělena do dvou hlavních částí, z nichž první se zabývá ruskou historií v letech 1914-1920, počínaje příčinami dané situace. Zajímá se také o osobnost Jana Syrového a jeho působení při tzv. Sibiřské anabázi v letech 1914-1920, v době první světové války, občanské války v Rusku až k jeho přesunu do přístavu ve Vladivostoku a návratu do Československa. Spolu s postavou Syrového se věnuje také názorům a pohledům jeho kolegů, vrstevníků a dalších, kteří s ním přišli do styku. Hlavními zdroji byly archivní materiály (časopisy, dopisy) a také novější literatura. Pro lepší představu o době byly použity ohlasy v dobovém tisku.

Klíčová slova: občanská válka, legie, Rusko, Československo, Jan Syrový, legionáři, bolševici, Sibiř, magistrála, Zborov, generál, Vladivostok, střelecký pluk Jiřího z Poděbrad, Omsk, Družina, Irkutsk, Čeljabinsk, Kyjev

Abstract: This thesis is separated into two main parts where the first one is concerned with Russian history in the years 1914-1920, starting with the causes of the situation. Afterward, it is also interested in the personality of Jan Syrový and his work at the so-called Siberian Anabasis in 1914-1920, during the First World War, the civil war in Russia and his move to the port in Vladivostok and return to Czechoslovakia. Along with the Raw character, he also addresses the views and views of his colleagues, peers, and others who have come into contact with him. Archived materials (magazines, letters) and also more lately literature served as the main sources. For a better idea of the time, the responses in the press were used.

Key words: the civil war, the Legion, Russia, Czechoslovakia, Jan Syrový, Legionnaires, the bolsheviks, Siberia, expressway, Zborov, General, Vladivostok, shooting Regiment of Jiří z Poděbrad, Omsk, Companions, Irkutsk, Chelyabinsk, Kiev

Obsah

Úvod.....	6
1. Rusko 1914–1920.....	11
1.1 Události předcházející revolučnímu roku 1917.....	11
1.1.1 Evropská politika před válkou.....	13
1.1.2 Rusko ve válce.....	16
1.2 Revoluční Rusko a občanská válka.....	19
2. Jan Syrový 1914 - 1920.....	24
2.1 Počátek Syrového působení u Družiny	24
2.2 První povýšení a výzvědné mise.....	28
2.3 Syrový se dostává do obecného povědomí	30
2.4 Zrození legendy	33
2.5 Od poručíka k veliteli	36
2.6 Kooperace s Janinem a problémy s Kolčákem	54
2.7 Cestou do Československa	70
Závěr.....	78
Použité prameny, periodika, literatura.....	82
Nevydané prameny.....	82
Vydané prameny.....	82
Dobový denní tisk.....	83
Odborná literatura a časopisecké studie.....	84

Úvod

Bakalářské práce jsem se zabývá vybraným úsekem života Jana Syrového v letech 1914-1920 a stručně také dějinami Ruska v té době. Přes všechny možnosti, které se v tématu, sibiřské anabáze československých jednotek nabízely, mě nejvíce zaujal právě Jan Syrový. Po prostudování informací o jeho osobě jsem zjistil, že dosud není napsána žádná práce, která by se zevrubně týkala tohoto významného vojáka, politika a také muže později odsouzeného komunisty. Právě Syrový se přitom značnou měrou podílel na celosvětovém povědomí o Československu i o jeho osamostatnění. Práce analyzuje činnost významného českého generála během jeho sibiřské „anabáze“, přičemž se zabývá také československými legiemi na východní frontě první světové války a během občanské války v Rusku i jejich návratem do Československé republiky. Věnuje se také československým organizacím v Rusku, které se zasloužily o formování a postup československých jednotek.

Práci jsem rozdělil do kapitol popisujících události předcházející revolučnímu roku 1917 i vývoj na východní frontě 1. světové války, následně pak revoluční rok a občanskou válku v Rusku. Druhá část pokračuje osudy Jana Syrového během ruského tažení, zabývá se československými legionáři i tematicky relevantními zahraničními událostmi. Nabízí bližší pohled na postup československých legionářů po magistrále a z dochovaných pramenů popisuje postup Jana Syrového.

Práce odpovídá na následující otázky: Jaké byly mezinárodní vztahy před 1. světovou válkou? Jak probíhaly boje na východní frontě? Jaký byl průběh revolučního roku 1917 v Rusku? Jaký vývoj následoval po revolucích v Rusku v roce 1917? Jakým způsobem se Jan Syrový, původním povoláním stavební technik a člen spolku Sokol, dostal k nově se utvářejícímu československému oddílu dobrovolníků na východní frontě Velké války? Čím se poprvé zapsal do širšího povědomí veřejnosti i mimo hranice Ruska? Jak se dopracoval až k postu nejvyššího velitele všech protibolševických sil v Rusku? Jak se potýkal se svou funkcí a s roztržičností svých jednotek podél celé magistrály? Jak se potýkal s nepřítelem, který ohrožoval československé legionáře? Jak se k němu stavěli jeho důstojnickí kolegové při výkonu jeho funkce? Jak se s dalšími veliteli a legionáři dopravil přes oceán do nové vlasti?

Pro svůj výzkum jsem využil komparativní (historicko-srovnávací) metodu. Chybějící historické poznatky jsem zjišťoval pomocí analogie (např. nedochovala se část pramenů, existuje objektivní nedostatek zpráv o určitém problému apod.). Při její aplikaci bylo nutné vyřešit několik okruhů problémů, například definovat přesně objekty komparace (lze srovnávat pouze stejné kategorie, jevy). Důležité také bylo vymezit cíle, tedy co komparací sleduji (určení

shod a rozdílů, jejich rozbor a následné rozdělení do skupin – typů apod.). Dále šlo o stanovení kritérií, podle nichž jsem objekty komparace analyzoval, o vyjasnění vztahu komparace k časové ose. Tento postup jsem kombinoval s progresivní metodou, která umožňuje sledovat a zachycovat minulé události tak, jak po sobě následovaly, tedy od starších k novějším, popř. následujícím. Kombinací těchto dvou metod jsem se snažil porovnávat díla a práce jednotlivých autorů, zakomponovat množství souvislých informací do textu a jednotlivé publikace podrobit patřičné kritice.¹

Zpracovat širší studii týkající se Jana Syrového není snadné, jelikož neexistuje žádný obsáhlý pramen o jeho osobě ani žádný jeho rozsáhlejší autorský text. Základ mé práce tvoří jeden nevydaný pramen, Služební výkaz Jana Syrového a jeho legionářský spis,² ve kterém jsem našel dostatečné množství informací popisujících průběh jeho služby. Spolu se záznamy o udělení vyznamenání, povýšení, jeho zdravotním stavu apod. obsahuje také složky Památníku odboje-archivu legie ruské, Služební výkaz, Památník odboje, Osobní výkaz, Konečnou rozvalu a Kvalifikační listinu. Všechny tyto materiály mi dodaly základní přehled ohledně časového rozmezí událostí. Legionářský spis Jana Syrového byl důležitou složkou, se kterou jsem se snažil porovnávat další texty. V případě neshody ve faktografii jsem proto přikládal větší důraz právě údajům zjištěným z tohoto spisu, protože byly zaznamenávány v době, do které je téma práce zasazeno. Lze tedy očekávat, že budou přesnější než údaje uvedené v pramenech vzniklých později.

Při studiu spisů jsem se potýkal s nesnadnou čitelností textu, který byl v některých případech psán ručně, a také se na něm podepsal čas. I když legionářský spis zahrnoval kompletní vojenský výpis a dobové novinové útržky, nemohu říci, že bych byl s množstvím materiálu zcela spokojen. Očekával jsem totiž, že na základě mé žádosti Vojenskému historickému archivu o poskytnutí všech dostupných materiálů týkajících se Jana Syrového mezi lety 1914–1920, obdržím podstatně větší množství dokumentů.

Dalším materiálem byly vydané prameny, odkazující na vybrané téma práce. Jedná se o paměti legionáře Josefa Holuba³, které mají ilustrovat 1. světovou válku na ruské frontě tak, jak byla prožívána očima obyčejného člověka, pamětníka. Tento text mapuje události, jak je vnímal autor sám. Zápisky obsahují detailní svědectví o způsobu myšlení mladého legionáře, ale také zahrnují ducha legií a jejich názorového politického vývoje.

¹ Zwettler, O., Vaculík, J., Čapka, F., Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce, Brno: Masarykova univerzita, 1996.

² Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

³ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, České Budějovice: Nová Forma, 2013.

Další z využitých publikací je z pera Maurice Janina.⁴ Jeho paměti jsou dopodrobna psané od roku 1918, kdy dorazil na Sibiř. Kniha samotná se týká ale i předcházejícího období. Janin se často zmiňuje o Syrovém právě z toho důvodu, že s ním musel spolupracovat. Co se týče informací, publikace je chronologicky seřazena, ale chybí v ní poznámkový aparát a jmenný rejstřík je nepoužitelný. Autor v něm uvádí vždy pouze příjmení, popřípadě funkci dotyčné osoby. U méně známých osob je proto složitější něco bližšího dohledat. I přes to byla publikace pro mou práci užitečná.⁵

Čerpal jsem také z pamětí Jindřicha Skácela⁶, který sloužil přímo s Janem Syrovým jako starší pobočník mezi lety 1919-1920. Popisuje Syrového působení ve velitelství v Irkutsku a následně pak cestu na západ. Paměti jsou psány čtivou formou a občas doplněny dobovými fotografiemi. Podobným dílem je pak text Františka Šteindlera⁷, jenž podrobně popisuje počátky vlasteneckého hnutí v Rusku, a co je podstatné, obsahuje důležité mezníky života Jana Syrového a mimo jiné i detailní mapy anabáze legionářských jednotek během jejich působení na Sibiři.

Další z řady legionářských publikací je obsáhlá vědecká studie Adolfa Zemana⁸, která důkladně líčí působení a postup legionářských jednotek v Rusku. Tento díl Zemanovy z legionářské série se zabývá přímo stavem na frontě a obecně operacemi vojenského rázu, které podnikaly legie během občanské války v Rusku. Z výčtu vydaných pramenů ještě uvádím publikaci novináře a publicisty Vincence Červinky⁹, paměti legionáře a pozdějšího politika Radoly Gajdy¹⁰ a válečné projevy, články, memoranda a rozhovory z let 1914-1916 profesora Tomáše Garrigua Masaryka.¹¹

Dostatečně jsem využil i odbornou literaturu a časopisecké studie. V úvodu je nutné zmínit publikace historika Dalibora Váchy¹², které dodaly velmi obohacující informace popisující legionářskou každodennost během let 1914-1920. Vácha se zde snaží poněkud plastičtějším obrazem vyjevit jinou stránku konfliktu, nejde jen o výklad ryze faktografického rázu. Je zde použito rozsáhlé množství pramenů jak českých, tak zahraničních, doplněných kvalitním poznámkovým aparátem a bohatými obrázkovými přílohami. Vzhledem k rozsáhlému

⁴ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, Praha: Otto, 1923.

⁵ Tato práce mi byla doporučena Mgr. Radkem Pokorným z Vojenského historického ústavu v Praze na Vítkově.

⁶ Skácel, J., *S generálem Syrovým v Sibiři*, Praha: Osvobození, 1923.

⁷ Šteindler, F., V., *Československé hnutí na Rusi*, Praha: Památník Odboje, 1922.

⁸ Zeman, A., *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie*, IV. díl, Praha: Pokrok, 1928.

⁹ Červinka, V., *Sibiřské děje a postavy*, Praha: Český čtenář, 1921.

¹⁰ Gajda, R., *Moje paměti*, Brno: Bonus A, 1996.

¹¹ Masaryk, T., G., *Válka a revoluce II.*, Praha: Ústav T. G. Masaryka: Masarykův ústav AV ČR, 2005.

¹² Vácha, D., *Bratrstvo: Všední i dramatické dny československých legií v Rusku*, Praha: Epoque, 2015; Vácha, D., *Ostrovy v bouři: Každodenní život československých legií v ruské občanské válce*, Praha: Epoque, 2016.

množství zdrojů, ze kterých čerpala tato publikace, jsem mohl rozšířit i svou pramennou základnu. Dalším hojně využitým textem jsou Legionáři autora literatury faktu Miroslava Honzíka.¹³ Kniha sice není prací vědeckou, ale spíše literaturou faktu. Přináší přístupnou formou základní fakta o legionářích působících v Rusku i na frontách v Itálii a Francii. Poznámky zde chybí, ale i tak bylo možné z knihy v mé bakalářské práci čerpat. Nejvýznamnější cizojazyčnou publikací, s níž jsem při studiu tématu pracoval byla kniha britského historika Evana Mawdsleyho, který se zabývá ruskou historií a druhou světovou válkou.¹⁴ Text jsem využil k doplnění především obecných informací, ale jakožto cizojazyčný mi byl cenným materiálem ke zjištění zahraničního pohledu na danou problematiku. Mawdsley nabízí jasný popis tohoto rozsáhlého a složitého tématu, podrobně vysvětluje bojové síly a politické manévry války. Další zahraniční zdroje práce byly od amerického historika Geralda E. Silbersteina¹⁵ a britského historika Davida Stevenson.¹⁶

V rámci dalšího bádání jsem využíval odbornou či populárně naučnou literaturu, která však sloužila spíše k doplnění a porovnání důležitých údajů, získaných z jiných zdrojů či k upřesnění těch méně podstatných. Množství informací týkajících se Jana Syrového jsem našel v knize historika Jiřího Fidlera¹⁷, který mu ve své publikaci věnoval samostatný medailonek. Jde o text o vojenských osobnostech meziválečného Československa. Publikace s věcným a objektivním přístupem autora k tématu nezamlčuje problémy, které vyvstávaly v legiích během tažení. Autor však neuvádí neuvádí poznámkový aparát. Ke zdrojům jsem přiřadil také populárně naučné dílo spisovatele Miloslava Frysčoka.¹⁸ Jeho studie se zabývá ideou a vznikem československých legií, jejich konstituováním a činností v Rusku. Dále pak jejich úlohou v Masarykově koncepci boje za samostatný Československý stát. Mimo jiné také zmiňuje vojenský úspěch československé brigády u Zborova, což se odráží i dále v publikaci. Autor přímo uvádí zborovskou tradici jako jednu ze základních hodnot vznikající československé branné moci a dále pak její historické osudy po Mnichovu, za 2. světové války a v poválečném období až do roku 1989. Ke studiu dějin Ruska mezi lety 1914–1920 mi nejvíce posloužily texty ruského historika Andreje Zubova¹⁹ a amerického historika Richarda Pipes.²⁰

¹³ Honzík, M., Legionáři, Praha: Novinář, 1990.

¹⁴ Mawdsley, E., The Russian Civil War, Boston: Unwin Hyman, 1989.

¹⁵ Silberstein, G., E., The High Command and Diplomacy in Austria-Hungary, 1914-1916, The Journal of Modern History, Chicago: The University of Chicago Press Journals Division, 1975, r. 42., č. 4.

¹⁶ Stevenson, D., Militarization and Diplomacy in Europe before 1914, International Security, The MIT Press: Cambridge, 1997, r. 20., č. 1.

¹⁷ Fidler, J., Generálové legionáři, Brno: Books, 1999.

¹⁸ Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, Brno: Šimon Ryšavý, 1998.

¹⁹ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, Praha: Argo, 2014.

²⁰ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, Praha: Argo, 2017.

Spolu s prameny a odbornou literaturou jsem dále pracoval také s tiskem, kterého jsem prostudoval nepřeborné množství jak v papírové, tak i digitalizované formě. U těchto materiálů jsem spíše vyhledával konkrétní informace a klíčová slova a ty jsem se poté snažil zapracovat či srovnat s materiály knižními. Z uvedených periodik mi nejvíce přispěl Československý legionář a Národní osvobození s přílohou Legionářský týden. Tyto časopisy jsou přehledné a bohaté na informace, které nejsou jinde k dohledání, např. jsou zde důkladně popsány Syrového výzvědné mise. Obě periodika jsou vydávána v digitální formě, proto je snazší vyhledávat v nich klíčové pojmy. Nejvíce informací mi poskytl článek od V. Práška²¹, který při příležitosti oslav jubilea Jana Syrového věnuje tři strany popisu jeho života a zvláště jeho působení v legiích v Rusku. Tento článek mi posloužil jako další podpora při komparaci nasbíraných dat o Janu Syrovém.

U některých údajů, se kterými jsem pracoval, například počty legionářů, počty padlých, hodnotové výše a jiná důležitá data a jména, docházelo občas k rozporu v jednotlivých publikacích, ve kterých se data rozcházela. Zde záleželo na tom, zda se lišily prameny dobové od současných. V takovém případě jsem se snažil přihlížet k legionářskému spisu Syrového. Dílčím problémem mého výzkumu bylo i to, že jsem se v jednotlivých publikacích setkával s rozdílnými zeměpisnými údaji. Například v případě Jana Syrového, který se podle jednoho dokumentu nacházel v určitém čase na určitém místě, aby ho autor jiné publikace lokalizoval v ten stejný čas o stovky kilometrů dál. Kdyby se o takový rozdíl jednalo dnes, nebylo by nutné přikládat mu takovou váhu, ale v první polovině 20. století nebylo při obvyklém způsobu dopravy možné zvládnout přesun takové vzdálenosti, jako byla například trasa Čeljabinsk - Irkutsk (pozn. přes 3 000 kilometrů).

S touto diferencí se nedalo postupovat stejným způsobem jako u předešlého problému s datací. Zde jsem se kromě porovnávání pramenů snažil vložit událost do logického rámce, a to způsobem, který odpovídal danému průběhu událostí minulých i budoucích v této problematice.

²¹ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, Praha, 1938, r. 20., č. 4.

1. Rusko 1914–1920

V této úvodní kapitole nastíním vývoj Ruska v daném časovém rozmezí i s jeho příčinami, abych tak v následujících kapitolách mohl lépe ozřejmit studii zabývající se počátečním rozvojem Jana Syrového u prvních vojenských oddílů budoucí Československé republiky. Promítnu zde politické dějiny, které vedly k revoluci v roce 1905, k první světové válce, dvěma ruským revolucím v roce 1917, brestlitevskému míru v roce 1918 až k občanské válce.

1.1 Události předcházející revolučnímu roku 1917

Nejdříve je nutné nastínit, jak došlo k událostem, které nastolily tak diametrálně odlišný politický kurz a státní zřízení ruského impéria. Nelze tvrdit, že by ke změně takového rozsahu, jaký lze sledovat u ruského příkladu, došlo znenadání, v rozmezí několika měsíců během revolučního roku 1917. Tyto změny měly postupný vývoj již od 19. století a vyvrcholily nástupem vlády cara Mikuláše II. v roce 1894. Nespokojenost rolníků, jaká se volně překlenuje přes nástup nového cara, byla podněcována jednak vysokými daněmi, ale také agrární reformou, která stále nepřicházela. Dělníci trpěli nuznými pracovními podmínkami, nízkými výdělky a výstřelky hektické industrializace.²² Ruský historik Zubov dále píše o „*propadu cen obilí mezi lety 1861-1891 kvůli americké konkurenci; ruské ministerstvo pak odmítlo vývoz obilí dotovat, přičemž skupovalo obilí od rolníků za velmi nízké ceny, čímž se ministerstvo financí v čele s Ivanem A. Vyšněgradským*²³ *snažilo dosáhnout vyrovnaného rozpočtu, ovšem na druhou stranu bylo ochuzováno rolnictvo.*“²⁴

Na přelomu století se již dají vysledovat změny v systému. Spočívají především ve vzniku prvních politických stran, byť ještě nelegálních. Panovala u nich shoda v názorech na ukončení samoděržaví (absolutistická forma vlády v Rusku, při které je nejvyšší moc v rukou cara) a vytvoření parlamentu voleného na základě všeobecného a rovného volebního práva, z něhož by byla tvořena vláda.

²² Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 64-66; o zemědělské krizi na počátku 20. století a nuzných podmínkách rolníků píše také Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 27; změny v chování ruského rolnictva a revoluční tendence uvádí také Reiman, M., Ruská revoluce, Praha: Naše vojsko, 1967, s. 41-42; rolnickou situaci na přelomu století se zabývá i Vydra, který na ni nahlíží spíše ze strany národnostní, přičítá vinu izolovanosti a nedůvěře venkovského obyvatelstva vůči šlechtě a inteligenci ve městech. Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Těra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2017., s. 250-253.

²³ I. A. Vyšněgradskij byl ruský ministr financí v letech 1887-1892. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 66.

²⁴ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 66.

První vážnější otřes znamenala porážka v rusko-japonské válce, během které 22. ledna 1905 proběhla tzv. „*krvavá neděle*“. Takto se označuje masakr, který se odehrál v Petrohradě 22. ledna 1905 během poklidné demonstrace dělníků. Procesí vedené pravoslavným knězem Georgijem A. Gaponem chtělo předat carovi petici, ve níž dělníci žádali o zlepšení pracovních podmínek, zrušení cenzury a toleranci v náboženských otázkách. K Zimnímu paláci mířilo asi 140 000 dělníků. Carská vojenská stráž se pokoušela demonstraci zastavit varovnými výstřely, po nich následovala ostrá střelba do davu. Počet obětí byl okolo 130 mrtvých a 1 000 vážně zraněných.²⁵ Revoluce donutila cara k vydání „*Říjnového manifestu*“, avšak nepokoje trvaly v lokálních oblastech až do roku 1907. Dokument byl vydán 17. října a spolu s garancí základních občanských svobod sliboval i rozšíření volebního práva do nově vytvořené Státní dumy, která měla schvalovat nové zákony. Car přestal být neomezeným vládcem.²⁶

Politický systém nastolený manifestem se nestabilizoval ani po vnitropolitických změnách v reformně laděných vládách premiérů Witteho a Stolypina. Ale i přesto vedly reformy, vzešlé z vlád v porevolučních letech k hospodářské konjunktuře, ustálenější industrializaci, demografické revoluci. Vývojem procházelo také zemědělství a moderní kulturní rozvoj.²⁷ Tato snaha vyvrcholila 23. dubna 1906, kdy byly zveřejněny Základní zákony Ruské říše, které zaručovaly základní občanská práva, svobodu náboženského vyznání, svobodu pohybu, zaměstnání, atd. Dne 27. dubna pak bylo zahájeno první zasedání I. státní dumy, jež byla přetransformována na dolní komoru ze Státní rady tvořící doposud horní komoru ruského parlamentu.²⁸ Americký historik Richard Pipes dodává že: „*...car byl dále nazýván autokratem a v Rusku byl zaveden dvoukomorový parlament. Státní rada (horní komora) byla*

²⁵ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 151-158; příčinám i průběhu revoluce v roce 1905 se věnuje také Pipes, který se však řídí podle ruského kalendáře, podle kterého připadá *krvavá neděle* na 9. ledna 1905. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 50-58; Vydra označuje revoluci z roku 1905 jako *buržoazní*, která byla obdobou evropské revoluce roku 1848. Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 259.

²⁶ Tamtéž, s. 162-166; stejná data udává i Pipes, navíc dodává, že manifest znamenal konec autokracie v Rusku. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 62; revoluce z roku 1905 je popsána také v díle Reiman, M., Ruská revoluce, s. 40-45; ve vzpomínkách o revoluci Vrangel, N., J., Vospominanija: ot krepstnogo prava do bolševikov, Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije, 2003, s. 322-323; Vydra udává, že manifest nepokoje neuklidnil, dokonce následující týdny po jeho vydání patřily k nejkrvavějším. Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 262-263; uvádí také Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, Praha: Dokořán, 2011, s. 172.

²⁷ Politickými změnami a především předsednictvím hraběte Witteho se podrobněji zabývá Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 166-169; Pipes píše také o vládě vedené Wittem, ale blíže se věnuje období pod Stolypinovou správou. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 54-76; politickým vývojem a reformami, především Stolypinovými, se zabývá i Figes, O., Lidská tragédie, Praha-Plzeň: Beta-Dobrovský, 2005, s. 222-237; vzpomínky Witteho ve Vitte, S, J., Izbrannyje vospominanija 1849-1911 gg.: ispol'zovany kommentarii i ukazatel' imen, Moskva: Mysl', 1991 – převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století.

²⁸ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 170-171; podobná data uvádí i Litera, který dodává, že Základní zákony Ruské říše měly definovat pravomoci Státní dumy a vlády. Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 180; Základní zákony a zasedání I. Státní dumy uvádí i Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 264-265.

tvořena carem jmenovanými osobami a zástupci veřejných institucí, zatímco Státní дума (dolní komora) byla složena na základě volebního práva tak, aby zde převažovalo zastoupení konzervativců.“²⁹

1.1.1 Evropská politika před válkou

V zahraniční politice se Rusko snažilo o vnitropolitickou konsolidaci, která vedla ke koloniální dohodě s Velkou Británií, což znamenalo zároveň dotvoření svazku Trojdohody v roce 1907 a normalizaci vztahů s Japonskem. Mezi Velkou Británií a Francií byla již v roce 1904 uzavřena tzv. „*Srdečná dohoda*“, jakožto výsledek snah při hledání společného postupu proti německému expanzivnímu kolonialismu a zbrojení.³⁰ Dohodou se tyto země smluvily na dělení kolonií, Francie získala Maroko a Alžírsko a Velká Británie Egypt a Súdán a zároveň tak bylo ukončeno soupeření těmito dvěma zeměmi a dohoda se stala základem budoucího spojení. Mezi Francií a Německem se dále vyostřoval vztah kvůli střetu zájmů v Maroku. Ruská diplomacie na to reagovala s opatrností, přičemž se snažila vyhnout komplikacím s Německem, ale zároveň chtěla podporovat svého francouzského spojence. Vztah s Ruskem umocnila Francie v roce 1906 poskytnutím půjčky přibližně 760 milionů rublů na podporu krize vyvolené po prohrané válce s Japonskem.³¹

Mezitím v Rusku se konzervativní byrokratické křídlo společně s carem Mikulášem II. snažilo obnovit svazky s Německem a Rakousko-Uherskem v rámci monarchistické solidarity. V roce 1905 byla dokonce podepsána spojenecká smlouva s Německem, která ale nikdy nenabyla platnosti, vzhledem k tomu, že odporovala závazkům Ruska s Francií.³² Rakousko-Uhersko bylo od roku 1879 členem Dvojspolku, obranného spojení s Německem, ke kterému se později v roce 1882 přidala i Itálie, čímž vznikl Trojspolek.³³ Vztahy s Rakousko-Uherskem byly během rusko-japonské války optimální, především také proto, že v případě vítězství by Rusko našlo větší odbytiště obchodu na Dálném východě, což by ulehčilo politice Rakousko-

²⁹ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 65.

³⁰ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 225; stejná data udává Sabrosky, A., N., From Bosnia to Sarajevo: A Comparative Discussion of Interstate Crises, The Journal of Conflict Resolution, Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 1975, r. 19., č. 1., s. 11; na téma odkazuje také Prokš, P., České země a moderní dějiny Evropy: studie k dějinám 19. a 20. století, Praha: Historický ústav, 2010, s. 76; zmiňuje se také Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, Praha: Triton, 2013, s. 13-14.

³¹ Tamtéž, s. 225; marockou krizi z let 1905-1906 dále rozvíjí Stevenson, D., Militarization and Diplomacy in Europe before 1914, International Security, r. 20., č. 1., s. 129-133.

³² Tamtéž, s. 225.

³³ Willmott, H., P., První světová válka, Praha: Euromedia Group-knižní klub, 2005, s. 10 a 15, také v Meyer, G., J., A World Undone: The Story of the Great War 1914 to 1918, New York: Bantam Dell, 2007; stejná data udává také Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, Praha: Sun, 2010, s. 13 a 17.

Uherska na Balkáně. Sblížení Ruska s anglicko-francouzskou koalicí a prohra v rusko-japonské válce přispěly ke zhoršení vztahů jak s Rakousko-Uherskem, tak i s Německem.³⁴

Rusko se od počátku 20. století v rámci zahraničních vztahů opíralo o Rakousko-Uhersko ohledně vzájemné součinnosti v oblasti Balkánu, jelikož zde mělo omezený vliv. K onomu zhoršení vztahů došlo v roce 1908, kdy Rakousko po jednání s Ruskem v moravských Buchlovicích anektovalo Bosnu a Hercegovinu. A to v rámci revize „*status quo*“, který na Balkáně do té doby mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem platil. Rakousko-Uhersko poté přešlo k agresivní expanzivní politice v oblasti Balkánu.³⁵ Rakousko-uherský diplomat Konstantin T. Dumba dodává, že „...*od okupace Bosny a Hercegoviny bylo postiženo i Srbsko tím, že mu byl znemožněn přístup na západ, jako možnost expanze, a tudíž se mohlo orientovat jen na jih.*“³⁶ K tomu se také vyjadřuje americký historik Alan Sabrosky, podle něj: „...*Rakousko anektovalo Bosnu a Hercegovinu v době, kdy Rusko nebylo schopno dát souhlas ostatním mocnostem k otevření Dardanelského průlivu pro ruské válečné lodě.*“³⁷ Rusko nakonec pod ultimátem, které přišlo z Německa jako podpora Rakousku-Uhersku, anexi uznalo.³⁸ Dumba tvrdí, že „...*spor mohl pramenit také z odlišného vztahu k Balkánu, Rakousko-Uhersko zde mělo zájem ekonomický, kdežto Rusko spíše nacionalistický. Rakousko, jak tvrdí, mělo v této oblasti dominantní obchodní pozici.*“³⁹ To vše v rámci mezinárodních krizí, které probíhaly v severní Africe, na Blízkém východě a na Balkáně v letech 1906-1914 a které rozdělovaly Evropu na dvě soupeřící aliance. Rusko, jež ztratilo svůj vliv na Dálném východě, začalo obnovovat tlak na Balkánském poloostrově, čímž se ještě více vyostřily jeho vztahy s Rakousko-Uherskem. Následně se ruská zahraniční politika zasloužila o vytvoření protiturecké koalice balkánských států.⁴⁰ Pipes nahlíží na „*optimalizaci vztahů Ruska a Francie pozitivně, když v tom nalézá výhodné řešení pro obě strany v případě napadení ze strany Německa.*“⁴¹ Rusko společně s Anglií a Francií podporovalo sjednocování malých balkánských států s úmyslem vytvořit

³⁴ Dumba, K., T., Why Austria Is at War with Russia, The North American Review, University of Northern Iowa, 1914, r. 200., č. 706., s. 349; také Sabrosky, A., N., From Bosnia to Sarajevo: A Comparative Discussion of Interstate Crises, r. 19., č. 1., s. 5.

³⁵ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 226; tématem se zabývá i Stevenson, D., Militarization and Diplomacy in Europe before 1914, International Security, r. 20., č. 1., s. 133-135.

³⁶ Dumba, K., T., Why Austria Is at War with Russia, The North American Review, r. 200., č. 706., s. 348-351.

³⁷ Sabrosky, A., N., From Bosnia to Sarajevo: A Comparative Discussion of Interstate Crises, The Journal of Conflict Resolution, r. 19., č. 1., s. 4.

³⁸ Figes, O., Lidská tragédie, s. 252-253.

³⁹ Dumba, K., T., Why Austria Is at War with Russia, The North American Review, r. 200., č. 706., s. 346.

⁴⁰ Zubov označuje sdružení nově vzniklých států v roce 1912 jako Balkánskou ligu, přičemž Rusko zde hrálo roli *nejvyššího arbitra*. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 227; mezinárodní krize jsou uvedeny také v První světová válka a česká otázka, s. 14; Litera udává, že do protiturecké koalice patřilo Srbsko, Bulharsko, Řecko a Černá hora. Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 173.

⁴¹ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 75-76.

protiváhu rakouskému vlivu v této části Evropy.⁴² Dumba dodává, že: „...*Velká Británie podporovala Rusko při anexi Bosny Rakouskem tím, že vyslala flotilu do Dardanel.*“⁴³ Koalici balkánských států se sice povedlo vytlačit Turecko podporované Německem z poloostrova, avšak v následných vzájemných jednáních se rozhořel spor mezi státy navzájem, a to během dělení dobytého území, po němž následoval další válečný konflikt. Rusko v období let 1912-1914 definitivně přešlo od taktiky balancování mezi Berlínem a Londýnem k aktivní podpoře obranného svazku s Anglií a Francií.⁴⁴ Britský historik Hedley P. Willmott nastiňuje další původ aliančního rozdělení Evropy. Dle něj „...*existovaly před válkou dva druhy velmocí. Do první skupiny by patřilo Německo, Velká Británie a Francie a v té druhé by bylo Rusko, Rakousko-Uhersko a Itálie. Tyto skupiny by pak mohly být rozděleny dále. Velká Británie a Německo byly země s vyspělejším průmyslem a silnější ekonomikou než Francie, protože ta byla, převážně Německem, co se týká lidských zdrojů a průmyslové síly zcela zastíněna. Itálie se k mocnostem řadila jen z estetického hlediska, protože nebyla schopna konkurovat komukoli, jak ekonomicky, tak vojensky. Rusko a Rakousko-Uhersko také nestíhaly průmyslový a ekonomický pokrok prvořadých mocností. Tímto nerovnoměrným ekonomicko-průmyslovým vývojem se v předválečném období vytvářely aliance, které měly opět nastolit rovnováhu.*“⁴⁵ Na Balkáně se postavilo na stranu Srbska s vědomím, že to může znamenat vypuknutí konfliktu s Rakouskem-Uherskem. Dne 28. června došlo k atentátu na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Měsíc na to vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku a následoval týden mobilizací a vzájemného vyhlašování válek mezi mocnostmi. Dne 1. srpna vyhlásilo Německo válku Rusku, následně 5. srpna vypovědělo Rusku válku i Rakousko-Uhersko.⁴⁶ Dumba píše, že: „*Srbské království je ‚torpédo‘, které si Rusko připravovalo na Rakousko, a že tudíž Rakousko muselo hájit své zájmy po atentátu na Františka Ferdinanda d'Este.*“⁴⁷ Po začátku konfliktu se členové Dohody sešli na konferenci v Londýně v srpnu 1914. Zde bylo dojednáno, že nebudou uzavírány separátní dohody s nepřitelem. Rusko pak mělo usilovat o likvidaci německého císařství a předání části jihoslovanské Evropy pod

⁴² Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 227.

⁴³ Dumba, K., T., Why Austria Is at War with Russia, The North American Review, r. 200., č. 706., s. 350.

⁴⁴ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 226; Stevenson také rozvíjí téma krize na Balkáně a balkánské války. Stevenson, D., Militarization and Diplomacy in Europe before 1914, International Security, r. 20., č. 1., s. 140-147.

⁴⁵ Willmott, H., P., První světová válka, s. 10-11.

⁴⁶ Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 187; Zubov nastiňuje snahu Ruska o vytvoření Trojdohody s Anglií a Francií. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 226; předválečnou situaci na Balkáně uvádí také Reiman, M., Ruská revoluce, 50; předválečná zahraniční politika je obsažena i v díle Vydry, dodává, že ještě před vyhlášením války ze strany Rakousko-Uherska vyhlásilo 1. 8. 1914 válku Německo. Hloušková, K., Komendová, J., Routil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 273-275.

⁴⁷ Dumba, K., T., Why Austria Is at War with Russia, The North American Review, r. 200., č. 706., s. 352.

Rakousko-Uherskou nadvládou do rukou balkánských států. Následný vstup Turecka do války na straně Centrálních mocností výrazně narušil ruské strategické a ekonomické plány.⁴⁸ V rámci vztahů s Rakousko-Uherskem se na Ruskem dobytých územích stalo cílem (v souladu s válečným právem) zavedení okupační správy. Kvůli vnitřním problémům se však zavedení pevné a důsledné správy nepodařilo ani v roce 1914, ani následně po znovudobytí oblasti Haliče a přezkoumání neúspěchu nastolení fungující správy z roku 1914.⁴⁹ Rakousko-Uherské ministerstvo zahraničí se domnívalo, že klíčem k Balkánu není rychlé poražení Srbska, ale zasažení drtivé porážky carské armádě, posléze k tomuto závěru došlo i rakouské velení.⁵⁰ Na jaře 1915 se pak členové Dohody domluvili, že v případě vítězství připadne Rusku Istanbul a přilehlé úžiny. V dubnu 1916 si Anglie, Francie a Rusko rozdělily zájmové oblasti v asijské části Turecka.⁵¹ Následně se Rusko snažilo o rozšíření členů Dohody, což se částečně podařilo po vstupu Rumunska, Řecka a Portugalska. Vstup USA do války v roce 1917 podnítil snahu Ruska o zlepšení vztahů se Spojenými státy.⁵²

1.1.2 Rusko ve válce

Rusko do války vstoupilo s notnou dávkou sebevědomí a počátek konfliktu evokoval spojení obyčejného lidu s vládou. Francie požádala Rusko, aby jí ulehčilo od německých jednotek, což byla akce, se kterou Rusko nepočítalo, jelikož se zprvopočátku chtělo co nejrychleji vypořádat s Rakousko-Uherskem.⁵³ Zubov dodává, že: „*Rusko bylo na válku připraveno lépe než na rusko-japonskou válku, a navíc oproti ostatním evropským mocnostem mělo zkušenosti s vedením moderní války.*“⁵⁴ Zahájilo válku v polovině srpna ofenzivou do východního Pruska, což bylo překvapením pro německé velení, které neočekávalo tak rychlou ruskou mobilizaci. Ruské jednotky postupovaly vítězně až k Tannenbergu (Stebark) v dnešním Polsku. Zde byla ruská armáda poražena a následovala série dalších porážek, nejdříve u Mazurských jezer a

⁴⁸ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 303; stejná data uvádí také Prokš, P., České země a moderní dějiny Evropy: studie k dějinám 19. a 20. století, s. 79.

⁴⁹ Tamtéž, s. 336 a 339.

⁵⁰ Silberstein, G., E., The High Command and Diplomacy in Austria-Hungary, 1914-1916, The Journal of Modern History, r. 42., č. 4., s. 588 a 590-591.

⁵¹ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 304; společné záměry Dohody zmiňuje také Prokš, P., České země a moderní dějiny Evropy: studie k dějinám 19. a 20. století, s. 85.

⁵² Tamtéž, s. 305; Silberstein velmi podrobně popisuje jednání mezi Rakousko-Uherskem a Rumunskem, vývoj jejich vzájemného vztahu a následné rumunské připojení k Dohodě. Silberstein, G., E., The High Command and Diplomacy in Austria-Hungary, 1914-1916, The Journal of Modern History, r. 42., č. 4., s. 598-605.

⁵³ Willmott, H., P., První světová válka, s. 38; zmiňuje také Figes, O., Lidská tragédie, s. 258; pohled na ruskou armádu v Beskrovnij, L., G., Armija i flot Rossii v načale XX veka, Moskva: Nauka, 1986.

⁵⁴ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 280.

posléze u řeky Němen během září.⁵⁵ V jižní části fronty se ruské jednotky střetly s rakousko-uherskými jednotkami poprvé na konci srpna 1914 u Krasniku a posléze u Komarowa v Polsku. I přes fakt, že se na počátku konfliktu rozhodlo Rakousko-Uhersko soustředit většinu svých sil v Srbsku, podařilo se mu v obou střetnutích proti Rusům zvítězit. Po tomto počátečním úspěchu na straně Rakousko-Uherska Rusové porazili postupující jednotky v bitvě u Lvova, na západě dnešní Ukrajiny. I přes pokračování rakouské ofenzivy se jim povedlo přejít do protiútoků, který se zastavil až 50 kilometrů od Krakova, čímž Rusové ohrožovali Slezsko a připravovali si zde pozici ke vstupu do Uher.⁵⁶ Rakouské jednotky byly podpořeny německými v bitvách u Varšavy na konci října. Nedošlo zde však k žádným výrazným úspěchům ani jedné z válčících stran a fronta se zde ustálila. Poté, co vstoupilo do války Turecko na straně Trojspolku, otevřela se další fronta na Kavkaze, kde se turecké jednotky střetly s ruskými.⁵⁷

Situace na začátku roku 1915 byla na východní frontě podobná, ne-li stejná jako na západní, i zde se na konec roku 1914 válčící strany uchýlily do zákopů. Na rozdíl od západních bojišť byla však východní fronta daleko rozsáhlejší a nebylo tak možné vytvořit neprostupnou linii od severu k jihu. Dalším rozdílem byla ruská armáda, která oproti armádám na západních bojištích nebyla tak technicky vyzbrojena a postrádala i kvalitní velitelský sbor. Na druhou stranu však disponovala téměř nevyčerpatelnými lidskými zdroji a mohla tak i nadále vysílat obrovské masy vojáků na bojiště. To nebyl případ ostatních válčících stran, které si již v roce 1915 začaly uvědomovat nedostatky v počtu vojáků. I přes lidské zdroje, jaké Rusko mělo, bylo v únoru v druhé bitvě u Mazurských jezer poraženo, a tím bylo fakticky osvobozeno východní Prusko. Prvotní úspěch na východní frontě proti rakousko-uherským a německým jednotkám, jenž překazil plán Němců na bleskovou válku, brzy vystřídal ruské zklamání z německé ofenzivy zahájené v květnu. Ta připravila Rusko o oblasti Polska, Litvy, Běloruska a části Lotyšska.⁵⁸ Na Kavkaze skončila turecká ofenziva nezdarem, jelikož na začátku ledna byla téměř celá útočící armáda zničena, nebo se vzdala Rusům. Na stranu Rusů se během těchto bojů přidali

⁵⁵ Willmott, H., P., První světová válka, s. 46-47; popisuje taktéž Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 53-54; také ve Figes, O., Lidská tragédie, s. 259-260.

⁵⁶ Tamtéž, s. 46, 47 a 48-49; Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 37; zběžně se zmiňuje také Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 54.

⁵⁷ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 289; jednání Rakousko-Uherska s Tureckem a jeho následné akce uvádí Silberstein, G., E., The High Command and Diplomacy in Austria-Hungary, 1914-1916, The Journal of Modern History, r. 42., č. 4., s. 587-589; také Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 36.

⁵⁸ Tamtéž, s. 283-295, podobná data uvádí i Pipes, dále dodává, že Rusko již během zimy 1914-1915 strádalo, co se týče připravenosti, zásobování i v počtu zbraní. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 83-84; jarní válečnou kampaň zevrubně popisuje Willmott, H., P., První světová válka, s. 114-118; válečnou krizi na ruské frontě a její následky uvádí také Reiman, M., Ruská revoluce, s. 60; počátek válečného roku 1915 a bitvu mezi Gorlicí a Tarnowem popisuje také Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 70-71; válečný rok shrnuje Golovin, N., N., Vojennyja usilija Rossii v mirovoj vojne, Paříž: Tovariščestvo objedinennyh izdatelej, 1939 - převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století.

křesťanští Arméni. V dubnu poté došlo k vyhlášení arménské vlády na Rusy obsazených územích. To rozpoutalo turecké přesuny arménského obyvatelstva, které se později proměnily v genocidu, protože během nich docházelo běžně k popravám, a navíc byly naplánovány přes nehostinnou část země, ve které Arméni umírali hladem a žízní. Během těchto tzv. „přesunů“ zahynulo okolo milionu Arménů.⁵⁹

Od počátku roku 1916 se Rusko snažilo převzít iniciativu na východní frontě, po žádosti Anglie a Francie, aby jim co nejvíce ulehčilo od německých divizí na západě.⁶⁰ V polovině března zaútočili Rusové ve východní Litvě, o měsíc později byli však odraženi u jezera Narocz. V červnu však započala na severozápadní Ukrajině *Brusilovova ofenziva*, která trvala až do září a zatlačila rakousko-uherské jednotky, i když za cenu velkých ztrát na straně Ruska. Jejich úplnému zhroucení zabránila až podpora německých jednotek, které musely převzít odpovědnost i za východní frontu. Tento počín ruského velení dopomohl Francii a Anglii na západní frontě převzít iniciativu. Ovšem vysoké ztráty podlomily morálku ruské armády.⁶¹

Koncem srpna se otevřela další fronta v Rumunsku, po jeho připojení k Dohodě. Zkonsolidováním sil Ústředních mocností na jihu, především bulharských a tureckých, byly však rumunské jednotky odraženy a po následném vpádu spojených německých a rakousko-uherských sil ze západu byly dokonce vytlačeny až na území dnešního Moldavska. Koncem roku musela být část ruských vojsk odvelena na jih na podporu rumunských jednotek, jejichž frontový úsek se téměř rozpadl. Tím se však oslabil ruská pozice na hlavní frontě, což mělo mít dopad v následujících letech.⁶² Pipes označuje rok 1916 jako „*hrozící katastrofu, v níž se prohloubila krize, zvýšila se inflace, obyvatelstvo měst trpělo nedostatkem jídla a také odjezdem cara Mikuláše na frontu, čímž ztratil kontakt s politickou situací v hlavním městě.*“⁶³

⁵⁹ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 294, 299-300 a 338-340; podrobně se tématem turecko-arménských vztahů zabývá Kévorkian, R., H., *The Armenian genocide: a complete history*, London; New York: I. B. Tauris, 2011; a také Lütem, Ö., E., *The Armenian question: basic knowledge and documentation*, Ankara: Terazi Yayıncılık, 2009; letmo se zmiňuje Astorri, A., Salvadori, P., *První světová válka*, s. 90.

⁶⁰ Willmott, H., P., *První světová válka*, s. 146.

⁶¹ Tamtéž, s. 146-150; Kvaček, R., *První světová válka a česká otázka*, s. 60-62; Brusilovovu ofenzivu popisuje také Astorri, A., Salvadori, P., *První světová válka*, s. 89-90.

⁶² Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 296-299; válečné období zběžně uvádí Reiman, M., *Ruská revoluce*, s. 50-51; rumunské tažení zmiňuje Willmott, H., P., *První světová válka*, s. 152-153; Silberstein popisuje předválečná jednání Rakousko-Uherska s Rumunskem a po rumunském vstupu do války i akce rakousko-uherské armády na území Rumunska, Silberstein, G., E., *The High Command and Diplomacy in Austria-Hungary, 1914-1916*, *The Journal of Modern History*, r. 42., č. 4., s. 597-600; vstup Rumunska do války a jeho následný neúspěch uvádí také Kvaček, R., *První světová válka a česká otázka*, s. 62.

⁶³ Pipes, R., *Dějiny ruské revoluce*, s. 89-90.

1.2 Revoluční Rusko a občanská válka

Neúspěchy na frontě na počátku roku 1917 narušily křehký vnitropolitický mír. Mezi další faktory, které přispěly k rozpadu stávajícího systému, patřily nicotná snaha cara o liberální reformy, vytvoření vlády a velké strádání obyvatelstva během války. Všechny tyto problémy prohlubovaly protiválečné demonstrace, které vyvrcholily 8. března 1917 masivní protiválečnou demonstrací nespokojených žen v Petrohradě. Car se sice snažil uklidnit nepokoje, jež se rozrostly ve střety s policií, vysláním jednotek, ale ty mu vypověděly poslušnost a přidaly se k demonstrujícímu davu. V následujících dnech vypukla generální stávka, na niž již 15. března reagoval car Mikuláš II. rezignací a následně byl 20. března zatčen. Reakcí na to bylo vytvoření Prozatímní vlády v čele s Georgijem J. Lvovem.⁶⁴ Tato nová vláda chtěla demokratické změny a volby do Ústavodárného shromáždění. Již od počátku však čelila opozici v podobě vojenských a dělnických zástupců-sovětů tvořených převážně představiteli socialistických stran a jejich nejradikálnějšími členy-bolševiky, v čele s Vladimírem I. Leninem.⁶⁵ Jak píše Pipes: „...krutá zima 1916-1917 omezila dodávka potravin z vesnice do měst a vánice vyřadily z provozu část železnice, to omezilo přísun topiva a mouky, což nutilo k uzavření některých továren na severu a zastavení provozu pekáren. To vše pak mohlo přispět k vyvolání nepokojů až k revoluci.“⁶⁶

V dubnu ohlásil ruský ministr zahraničí Pavel N. Miljukov⁶⁷ pokračování Ruska ve válce. To vyvolalo další demonstrace a vláda musela změnit složení. Většinu míst získali zástupci socialistických stran jako eseri a menševici a ministrem války se stal Alexandr F. Kerenskij.⁶⁸ Ten posléze přišel se záměrem zahájit ofenzivu pod velením vrchního generála Alexeje A.

⁶⁴ G. J. Lvov byl ruský kníže, politik a předseda ruské prozatímní vlády v roce 1917. Více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století.

⁶⁵ Únorovou revoluci dopodrobna rozvíjí Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 347-366; také Katkov, G., M., Fevral'skaja revolucija, Paříž: YMCA-Press, 1984 - převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století; revoluční týden od 23. 2. 1917 je popsán v Reiman, M., Ruská revoluce, s. 71-74; únorovou revoluci popisuje také Willmott, H., P., První světová válka, s. 226-227; hrůzy revoluce popisuje Vrangél, N., J., Vospominanija: ot krepostnogo prava do bolševikov, s. 355; stejná data také Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 282-283.

V. I. Lenin byl komunistický politik a revolucionář, vůdce Bolševické strany, první předseda vlády Sovětského Ruska (1917–1922) a posléze Sovětského svazu (1922–1924). Byl teoretikem leninismu, který definoval jako adaptaci marxismu v období imperialismu, více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 114-116.

⁶⁶ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 98.

⁶⁷ P. N. Miljukov byl ruský historik a politik, člen strany konstitučních demokratů, kadetů a do května 1917 ministr zahraničí Prozatímní vlády. Masaryk, T., G., Válka a revoluce II., s. 348.

⁶⁸ A. F. Kerenskij byl ruský právník, revolucionář a politik, v roce 1917 byl od března do května ministr spravedlnosti, od května do září ministr vojenství a od června předseda Prozatímní vlády. Masaryk, T., G., Válka a revoluce II., s. 346.

Brusilova⁶⁹ na haličské frontě, jejímž výsledkem mělo být zasazení těžkého úderu zejména Rakousku-Uhersku, procházejícímu nesnadnou sociální a politickou situací.⁷⁰ Ofenziva byla zahájena na počátku července 1917, nejprve se dařilo ruským jednotkám postupovat. Avšak již v polovině července byl ruský útok zastaven a následný protiútok Ústředních mocností vytlačil ruské jednotky z dobytého území a způsobil jim těžké ztráty. V září pak Němci využili demoralizovaného vojska a zaútočili na Pobaltí, prolomili ruské linie, což jim umožnilo postupovat směrem k lotyšské Rize.⁷¹

Neúspěšná ruská ofenziva z července přinesla krizi koaliční vlády a protivládní demonstrace, do kterých se zapojila i část vojáků petrohradské posádky a námořníků z Kronštadu. Konzervativní křídlo posléze vyvolalo protibolševický puč za účelem zabránit převratu či anarchii a nastolit pravicovou vojenskou diktaturu. Záříjový puč vedený vrchním generálem Lavrem G. Kornilovem⁷² s cílem zničit výkonnou moc v hlavním městě, Petrohradský sovět, byl však neúspěšný a vedl k další radikalizaci společnosti a naklonění misek vah na stranu bolševiků. Ještě týž měsíc byl bolševik Lev D. Trockij⁷³ zvolen předsedou petrohradského sovětu. V říjnu poté získal Lenin z Ústředního výboru komunistické strany souhlas s přípravou převratu. Ten vyvrcholil 7. listopadu útokem na Zimní palác, sídlo Prozatímní vlády, což znamenalo faktické převzetí moci bolševiky. Většina ministrů, vyjma Kerenského, byla pozatýkána a na následném 2. všeruském sjezdu sovětů byl převrat zpětně odsouhlasen. Tento sjezd na protest opustili zástupci menševiků a pravých eserů, umírněnějšího křídla sovětů. Následně byla vytvořena nová vláda, a to Rada lidových komisařů složená pouze z bolševiků v čele s Leninem. V dalších dnech po převratu přebrali bolševici moc i v jiných městech.

⁶⁹ A. A. Brusilov byl ruský a později sovětský generál, od května do července 1917 vrchní velitel ruské armády. Masaryk, T., G., *Válka a revoluce II.*, s. 342.

⁷⁰ Browder, R., P., Alexander Fedorovich Kerensky: 1881-1970, *The Russian Review*, r. 29., č. 4, s. 484-487; Willmott dodává, že hlavním cílem ofenzivy mělo být města Lvov, Willmott, H., P., *První světová válka*, s. 248; také rozebírá ekonomickou a sociální krizi v Rakousku-Uhersku Kvaček, R., *První světová válka a česká otázka*, s. 108 a 121.

⁷¹ Willmott, H., P., *První světová válka*, s. 228-229; Astorri, A., Salvadori, přičemž dodávají, že ruská armáda směřovala k naprostému rozpuštění, Astorri, A., Salvadori, P., *První světová válka*, s. 129; o směřování ofenzivy píše také Kvaček, R., *První světová válka a česká otázka*, s. 108.

⁷² L. G. Kornilov byl ruský generál, od května 1917 velitel Jihozápadního frontu a poté od srpna do září vrchní velitel ruské armády. Masaryk, T., G., *Válka a revoluce II.*, s. 346.

⁷³ L. D. Trockij byl v době občanské války nejdříve lidovým komisařem zahraničních věcí a posléze lidovým komisařem vojenství a námořnictva. Zde projevil své mimořádné organizační schopnosti a statečnost, když se účastnil i rizikových operací. Zároveň se zde naplno rozhořela i jeho temná stránka, když projevoval nemilosrdnost, když morálku a disciplínu nastoloval popravami všech, u kterých měl podezření ze vzpoury nebo nesouhlasu s vedením. V květnu 1918 vydal rozkaz, že českoslovenští legionáři, přesouvající se po železnici do Vladivostoku, mají být odzbrojeni nebo zastřeleni. (Tím odstartoval krvavé boje mezi legionáři a bolševiky.). Service, R., Trotsky: A biography, Londýn: Macmillan, 2009, s. 208-216; uvádí také Pacner, K., *Osudové okamžiky Československa*, 3. doplněné a přepracované vydání, Praha: Brána, 2012, s. 62-66.

Současně však vznikla protikomunistická opozice a zorganizovala ozbrojený odpor.⁷⁴ Pipes dále píše, že „...z hlediska označení si přízvisko revoluce, zasluhuje jen ta únorová, při které nepokoje měly později za následek svržení carského režimu. Lenin chtěl navázat na pouliční nepokoje a svrhnout tak vládu, přičemž tato strategie nebyla úspěšná. V říjnu pak byl proveden puč malým okruhem lidí, kteří uchvátili vládní moc s údajným schválením mas. Až následné propracované spiknutí trvající 3 roky během občanské války, kdy byla přesvědčena většina obyvatelstva o správnosti revoluce, dosáhlo kýžených výsledků.“⁷⁵ V prosinci začala mírová jednání mezi Ústředními mocnostmi a Ruskem v Brestu-Litevském. Ruská delegace se snažila jednání protahovat a Němci naopak urychlit. Tyto rozdílné snahy eskalovaly v obnovení německého postupu v Pobaltí. Posléze bylo s Rumunskem, které nebylo schopno pokračovat bez ruské podpory, uzavřeno příměří.⁷⁶

Nová bolševická vláda pak zbavovala Ústřední výkonný výbor sovětů moci, což je paradoxní, když právě jeho jménem byla uskutečněna revoluce. Lenin poté souhlasil s rozšířením vlády o levé esery. V lednu 1918 bylo zrušeno Ústavodárné shromáždění, čímž skončila také ruská snaha o demokracii a nastala *diktatura proletariátu*. Zároveň došlo Radou lidových komisařů (Sovnarkom) a Všeruským ústředním výborem ke schválení Deklarace práv pracujícího a vykořisťovaného lidu, Rusko bylo vyhlášeno republikou a následně Ruskou sovětskou federativní socialistickou republikou (RSFSR.) Tento dekret stanovil, že všechna moc náleží dělníkům, rolníkům a vojákům a bývalé vládnoucí třídy se nesmějí podílet na řízení státu.⁷⁷ Pipes dodává, že: „...nová ústava RSFSR byla odsouhlasena v březnu 1918, na jejích zásadách se podíleli eseri a vyznačovaly se silným anarchistickým charakterem.“⁷⁸

I přes tento zdánlivý úspěch otřásala pozicí bolševiků stále probíhající světová válka, která měla neblahý vliv na ruské obyvatelstvo. Mírová jednání se stále protahovala a Němci mezitím postoupili na Ukrajinu. Lenin si byl vědom neschopnosti sestavit ruské jednotky a postavit je Němcům na odpor, a tak i přes protesty ze strany levých eserů a komunistů byla 3. března 1918

⁷⁴ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 369-441; také Mironov, V., B., Velikaja russkaja revoljucija, Moskva: Veče, 2011 – převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století; také Anina, D., S., Oktjabskij perevorot: revoljucija 1917 goda glazami jeje rukovoditelej: vospominanija russkich politikov i kommentarij zapadnego istorika, Moskva: Sovremennik, 1991 - převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století; zevrubněji se období, které předcházelo říjnové revoluci a poté i samotné revoluci věnuje také Reiman, M., Ruská revoluce, s. 174-225; situaci mezi revolucemi i následnou říjnovou revolucí se zabývá i Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 284-286; o snaze Kerenského vlády ukončit povstání v počátcích píše Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 115-116.

⁷⁵ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 134.

⁷⁶ Willmott, H., P., První světová válka, s. 250-251; o počátcích jednání také v Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 129.

⁷⁷ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 450-454; také Radkey, O., H., The election to the Russian Constituent Assembly of 1917, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1950 – převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století; uvádí také Lítéra, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 201.

⁷⁸ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 176.

podepsána po několikaměsíčním jednání mírová smlouva v Brestu-Litevském mezi Ruskem a Ústředními mocnostmi, která potvrzovala rozsáhlé územní i hospodářské ztráty v neprospěch Ruska.⁷⁹

Po krátkém období míru, kdy se bolševici pokoušeli o obnovu země zvýšením výroby a znovunastolením pracovní disciplíny, se rozhořely ideologické spory v bolševické straně, což vedlo k vypuknutí občanské války.⁸⁰ Jednáním s Němci a počátkem občanské války se zabývá také Pipes, dále popisuje situaci na Ukrajině „...na jejímž pozadí byla v červnu 1917 vyhlášena nezávislost, následně v březnu 1918 byla obsazena Rudou armádou a vyhlášena sovětskou republikou, posléze byla okupována Němci, po podpisu brestlitevského míru a v únoru 1919 opět dobyta Rudou armádou.“⁸¹ Již v lednu vyhlásila polská legie bolševikům válku a obsadila Minsk, na počátku března se vylodily britské jednotky v Murmansk a začala intervence i ze strany Dohody.⁸² Následně se během dubna vylodily ve Vladivostoku japonské sbory a po *čeljabinském incidentu* 14. 5. 1918 vystoupily proti bolševické vládě i československé legie. Během srpna došlo k vylodění britských a francouzských jednotek v Archangelsku a amerických jednotek ve Vladivostoku.⁸³

Rudá armáda v reakci na toto dění otevřela dvě fronty, severní proti Murmansk a Archangelsku a druhou proti Dobrovolnické armádě vedené Antonem I. Děnikinem,⁸⁴ kterou doprovázeli donští a kubánští kozáci.⁸⁵ V červenci byl popraven bývalý car Mikuláš II. i se svou rodinou v Jekatěrinburku. Od této události se odvíjí i zahájení „*rudého teroru*“, kdy nová vláda stíhala třídní nepřátele režimu a bez milosti je popravovala.⁸⁶ Pipes dodává, že: „*Romanovci zpočátku bolševiky nezajímali, až po uzavření ponižujícího brestlitevského míru se začali*

⁷⁹ Willmott, H., P., První světová válka, s. 250-251; uzavření příměří také v Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 129; Kvaček přidává, že Německo stálo v pozadí revoluce v Rusku, což se mu posléze vyplatilo rozsáhlými územními zisky, Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 124-125.

⁸⁰ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 460-463; první zasedání a následné rozpouštění Ústavodárného shromáždění a dále ztrátami po brestlitevském míru a vypuknutím občanské války se zabývá Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 287-289.

⁸¹ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 189-199, 257, 303 a 305-306; podrobně situaci na Ukrajině popisuje také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 589-594.

⁸² Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 131; také v Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 202-203; prosazení Britů vytvoření fronty zmiňuje i Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 138.

⁸³ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 479-481; Pipes udává, že k vystoupení čs. legií došlo 22. 5. 1918. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 441; vstup čs. legií do konfliktu uvádí i Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 290.

⁸⁴ A. I. Děnikin byl generál ruské carské armády a v době občanské války v Rusku jeden z bílých generálů, po Kolčakově rezignaci v listopadu 1919 mu byla předána veškerá moc, přičemž se musel bránit Rudé armádě na Ukrajině. více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století.

⁸⁵ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 538-547; Pipes informuje o převzetí velení po Kornilovovi Děnikinem jeho aktivitu. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 262-263; převzetí velení protibolševických sil Děnikinem je uvedeno v Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 289.

⁸⁶ Tamtéž, s. 487-498; zmiňuje se i Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 206; rudý teror a popravu carské rodiny uvádí i Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 289.

*obávat návratu monarchie, a proto následně začali jednat v neprospěch bývalé carské rodiny.*⁸⁷

V září byla vytvořena Revoluční vojenská rada sovětského Ruska, která se chopila řízení vojenských operací. Došlo také k zestátnění železnic. Dne 21. listopadu vyšel dekret sovětské vlády o organizaci zásobování obyvatelstva potravinami a předměty osobní spotřeby. To vedlo ke znárodnění všech podniků pracujících pro trh a byl tak vytvořen státní monopol pro obchod s obilím. V závěru roku, 30. listopadu, byla vyhlášena Estonská dělnická komuna, 17. prosince Lotyšská sovětská republika a v lednu 1919 Litevská sovětská republika. Zubov dále rozvádí bolševickou politiku vůči těmto pobaltským republikám i snahy odbojových hnutí s podporou států Dohody, které vedly k osvobozené válce v letech 1918-1920, po nichž získaly všechny tři pobaltské republiky nezávislost.⁸⁸

V lednu 1919 byla vyhlášena Běloruská sovětská republika. Značná část Běloruska byla přiznána Polsku po míru v Rize 18. 3. 1921, přičemž zbytek bývalé Běloruské lidové republiky zůstal nadále součástí SSSR.⁸⁹ Poté se na počátku března konal zakládající sjezd Komunistické internacionály (Kominterny), jejímž předsedou se stal Grigorij Zinověv.⁹⁰ Pipes přidává, že: *„Komintern měla 2 základní funkce. Zaprvé měla propagovat revoluci v zahraničí a zadruhé měla neutralizovat útoky kapitalistických zemí proti bolševickému režimu v Rusku. Snaha vyvést revoluci nebyla však tak úspěšná. Dále se datuje do března 1919 vznik politbyra, které soustřeďovalo nejvyšší moc, a orgbyra nebo také organizačního byra, které se zabývalo rozmísťováním kádrů a obsazováním klíčových pozic.*⁹¹ Rudá armáda, jejíž ofenziva získávala navrch nad nepřátelskými jednotkami, dobyla během února a března Archangelsk a Murmansk, čímž zrušila severní frontu.⁹² V dubnu 1920 pak došlo postupně k vyhlášení Chórezmské lidové sovětské republiky⁹³ a k vytvoření Ázerbájdžánské sovětské republiky.⁹⁴ V září byla vyhlášena

⁸⁷ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 235-237 a 240-254.

⁸⁸ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 595-600; o vytvoření vojenské revoluční rady sovětské republiky (Revvojensovět), které v hodnosti komisaře předsedal Trockij, se zmiňuje Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 269; jiná data uvádí Litera, ten píše, že byla 7. prosince RSFSR vyhlášena nezávislost Estonské sovětské republiky a 22. prosince i Lotyšské a Litevské sovětské republiky, které byly do té doby okupovány Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 207.

⁸⁹ Tamtéž, s. 602-603 stejná data uvádí Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 208.

⁹⁰ Tamtéž, s. 624; stejná data uvádí také Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 208.

G. J. Zinověv byl bolševický revolucionář, sovětský politik a jedna z obětí Stalinových čistek, více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, 627.

⁹¹ Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 312 a 441.

⁹² Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 573-574; boji během let 1919-1920 se zabývá i Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 268-295.

⁹³ Tamtéž, s. 614-616.

⁹⁴ Zubov pak dále rozvíjí politické změny na Kavkaze, Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 604-614; i Pipes píše o situaci na Kavkaze během let 1918-1920 a o ruském tažení do této oblasti. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 307-308; okrajově se zmiňuje Litera, B., Pečenka, M., Dějiny Ruska v datech, s. 212.

Bucharská lidová sovětská republika a v listopadu Arménská sovětská republika.⁹⁵ V mezidobí byly v říjnu 1920 zastaveny boje v polsko-ruské válce, které byly vedeny od února 1919.⁹⁶

V období od poloviny roku 1918 až do roku 1921 bylo ruské hospodářství a výroba podřízeny občanské válce. Veškeré zdroje byly centralizovány všechny přebytky obilí a potravin byly rolníkům násilně rekvírovány. Toto období je označováno jako válečný komunismus, který na jednu stranu sice dokončil v politické sféře konsolidaci moci v rukách bolševiků, ale na druhou stranu vedl k dalšímu ekonomickému propadu a ke zvýšení inflace. Na počátku roku 1921 se válečný komunismus dostal do krize, jež vyvolala povstání rolníků a námořníků v Kronštadt, po němž došlo ke krachu stávající politiky. Od válečného komunismu bylo upuštěno na X. sjezdu strany v březnu 1921 a byla zahájena *nová ekonomická politika*.⁹⁷

2. Jan Syrový 1914-1920

Úvodní část kapitoly nabídne stručný pohled na Syrového působení před Velkou válkou, která propukla v roce 1914. Podkapitola pokračuje jeho rozhodnutím o vstupu do nově se utvářející československé jednotky na východní frontě a shledáním s přítelem z mládí Josefem Švecem. Dále pak nastíním seznámení Syrového s družiníky a realitu bojů na východní frontě.

2.1 Počátek působení u Družiny

Jan Syrový byl synem klempíře z Třebíče. V tomto městě absolvoval obecnou a měšťanskou školu a také vstoupil do místní organizace Sokol. To možná mělo později vliv na jeho slavofilské formování. Střední školu absolvoval Brně, studoval obor stavební technik na České vyšší průmyslové škole. Po maturitě v roce 1906 nastoupil k rakousko-uherské armádě, kde

⁹⁵ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 604-614; podrobný popis událostí v Arménii a potažmo také v Gruzii podává Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 308-310; zmiňuje se i Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 300.

⁹⁶ Tamtéž, s. 616-621; polsko-ruskou válkou se zabývá i Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 315-320; zběžně se zmiňuje i Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 300.

⁹⁷ Tamtéž, s. 457-459.; podrobně se o válečném komunismu vypisuje i Pipes, téma rozděluje vznikem řízení ekonomiky a válkou proti vesnici. Pipes, R., Dějiny ruské revoluce, s. 215-234; také Miljukov, P., N., Rossija na perelomě: bolševistskij period ruskoj revoljucii. díl 1: Proischoždenije i ukrěplenije bolševistskoj diktatury, Paříž, 1927 - převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století; politiku válečného komunismu zmiňuje i Reiman, M., Ruská revoluce, s. 228; tématem se zabývá i Hloušková a Vydra, kteří píší, že *nová ekonomická politika* nastolená po krizi režimu se vyznačovala částečným uvolněním trhu, obnovením soukromého podnikání a malovýroby. Hloušková, K., Komendová, J., Řoutil, M., Téra, M., Vydra, Z., Dějiny Ruska, s. 295-298.

následně absolvoval vojenský výcvik ve škole jednoročních dobrovolníků v Jihlavě.⁹⁸ V předválečném období, konkrétně od roku 1912, pracoval ve Varšavě jako stavební technik a později v pozici asistenta stavitele ve státní stavební kanceláři.⁹⁹

Když vypukl konflikt mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem v roce 1914,¹⁰⁰ který posléze přerostl ve světový, Syrový obdržel povolávací rozkaz do rakousko-uherské armády. Vzhledem k tomu, že pracoval ve Varšavě, tedy v části Polska připadající ruskému impériu, rozhodl se nesplnit povinnost narukovat do rakousko-uherské armády, a místo toho se přihlásil k ruské armádě. Vysvětlení tohoto rozhodnutí je rozporuplné a není na něj jednoznačná odpověď. Snad v rámci pobytu v Polsku a působení v organizaci Sokol se v něm probudilo slavofilské cítění a potřeba připojit se k nepřátelské armádě. Následně odjel do Kyjeva, aby mohl podat žádost ke vstupu do vojska.

Po jeho příjezdu do Kyjeva, 24. srpna 1914, však jeho žádosti nebylo vyhověno. Následujícího dne ale dostal nabídku připojit se k nově se utvářející České družině, která umožňovala českým a slovenským dobrovolníkům bojovat pod patronátem ruské armády bok po boku proti rakouskému mocnářství. Syrovému byla přidělena hodnost prostý voják - střelec, což se dalo přirovnat k hodnosti kadeta v rakousko-uherské armádě.¹⁰¹ Český historik Klučina dodává, že „...žádost byla o povolení, která měla formovat samostatnou vojenskou jednotku, vyřízena 12. srpna 1914.“¹⁰² Posléze byl dne 2. září přiřazen k 1. rotě české družiny.¹⁰³

U rotě se Syrový setkal se svým přítelem z organizace Sokol, do které vstoupil v rodném Třebíči. Byl jím Josef J. Švec¹⁰⁴, v Rusku působil již od roku 1911. Dříve pracoval jako učitel na trebičské novodvorské škole a byl aktivní také v místním Sokole, kde se se Syrovým spřátelili. Oba dva sokolové, jakož i mnoho dalších jim podobných dobrovolníků v té době,

⁹⁸ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; stejná data uvádí také Zejda, R., Osobnosti Třebíčka, Třebíč: Akcent, 2000, s. 177.

⁹⁹ Syrového služební výkaz, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; stejná data uvádějí Hýsek, M., Kopta, J., Medek, R., Naše legie v Rusku, Praha: Státní nakladatelství, 1932, s. 152; Zubov píše, že v Brně odmaturoval v roce 1908. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

¹⁰⁰ Willmott, H., P., První světová válka, s. 26, problematika je zmíněna i v Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 41, danou problematikou se zabývá i Gilbert, M., První světová válka, Praha: BB/art, 2005, s. 47-48, dalším, kdo pojednává o dané problematice, je Filip, V., 1. světová válka = 1. Weltkrieg: 1914-1918, Brno: Josef Filip, 2014, s. 87-88.

¹⁰¹ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 257; otázkou zakládání Družiny se zabývá i Galandauer, J., 2. 7. 1917 - Bitva u Zborova, Praha: Havran, 2002, s. 15; počátky ozbrojeného odboje v Rusku se zabývá také Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 109.

¹⁰² Klučina, P., Vojenské dějiny Československa II. díl (1526-1918), Praha: Naše vojsko, 1986, s. 501.

¹⁰³ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; jiná data uvádí Holeček, který posunuje datum vstupu Syrového do České družiny až 11. září. Holeček, V., Velitel ruských legií mezi námi, Bratrství - list československého vojska, Praha, 1920, r. 2., č. 34., s. 1.

¹⁰⁴ J. J. Švec byl učitel tělocviku, sokolský pracovník, legionář a plukovník legií v Rusku, In: Detail legionáře Josef Švec [online]. [vid. 2019-05-22]. Dostupné z: <http://legie100.com/>.

vkládali největší naděje ve velké slovanské Rusko.¹⁰⁵ Proto Syrový neuposlechl povolávací rozkaz. Jelikož přijel o něco později než Švec, byl 8. září 1914 přeražen ke 4. rotě, kdežto jeho přítel byl u 2. roty.¹⁰⁶

K této době se váže i vzpomínka v deníku o setkání Jana Syrového s Mikulášem A. Čílou. Ten byl již delší dobu u československé jednotky, tudíž byl mimo jiné zvědav na nováčky, kteří přijeli z Varšavy a mezi nimiž se nacházel i Syrový. Z dokumentu se dozvídáme, že je seznámil voják Václav Šidlík krátce po jejich příjezdu, když pravil: „*Tak to je Syrový a to je Husák-a to je Číla, co jsem říkal, že tu jistě bude.*“ Letmé představení, kterému následoval popis Mikuláše Číly: „*Podali jsme si ruce a pohlédli si do očí; cítil jsem náraz, že oba (Syrový a Husák) noví bratři jsou z těch, na které-spolehnutí bude-a tušil jsem, že v obou dostává se České družině zdatných, vytrvalých a v životě i smrti našemu odboji věrných zápasníků. K oběma doposud neznámým naplnil mě náhlý, hřejivý pocit sympatie; v duchu děkoval jsem jim, že zanechavše dobrého bydla ve Varšavě, junácky hlásili se k hrubému a surovému-ratnému dílu-, z něhož můžeme prozatím čekat jen strádání, útrapy, bídu a smrt nebo psanectví! Přišli bez výhrad a bez nároků; stanuli v jedné řadě s námi, k pušce, ke zbrani-tož do toho! Moje tušení neklamalo. Vyrůstali se a vyrůstali na bitevním poli; tisíce šťastných náhod uchránilo je před smrtí a zajetím.*“¹⁰⁷ Takto vyjevil své první setkání a poznatky o Syrovém a Husákovi dobrovolník Mikuláš Číla. Je to jedno z prvních setkání vojína Syrového v Družině, které bylo zaznamenáno.

Jak jsem předtím nastínil, Syrový se Švecem byli rozděleni do jiných rot, o čemž Švec uvedl poznámku do svého deníku: „*Nebylo nám to příjemné, rádi bychom byli pohromadě, ale kvůli pořádku nechali jsme to tak.*“¹⁰⁸ Tato nepříjemnost, kterou si zaznamenal Švec, však neměla dlouhého trvání. Celá skupina prvních československých dobrovolníků neboli starodružiníků, vytvářejících jádro budoucí České družiny, odjela 22. října na východní frontu, jak je uvedeno v Syrového služebním výkaze o průběhu vojenské služby.¹⁰⁹ Čerství vojáci, do té doby neznalí poměrů na bojišti, museli být i přes nevalné mínění překvapeni útrapami a bídou, které je

¹⁰⁵ Vavroch, J., Ruští důstojníci v československém odboji, Praha: Svaz ruských válečných invalidů v Č.S.R., 1933, s. 2.

¹⁰⁶ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; s tím se shoduje i článek v časopise Číla, M., První setkání, Národní osvobození: Legionářský týden. Praha, 1938, r. 15., č. 19., s. 8-9; podobnou informaci podává i Šteidler, který hovoří o Syrovém, až když byl ve 4. rotě. Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 9; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

¹⁰⁷ Číla, M., První setkání, Národní osvobození: Legionářský týden, r. 15., č. 19., s. 8-9.

¹⁰⁸ Švec, J., J., Deník plukovníka J. Švece I. díl. Jekatěrinburg: Odbočka Československé Národní Rady pro Rusko, 1918, s. 19.

¹⁰⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; podobná data uvádí také Holeček, který navíc dodává, že se 4. rotou putoval Syrový na frontu do Haliče. Holeček, V., Velitel ruských legií mezi námi, Bratrství - list československého vojska, r. 2., č. 34., s. 1.

potkaly na bojišti. Nicméně taková byla situace a přizpůsobit se musel každý, také Syrový se Švecem, kteří byli jako prostí vojáci již oba u 4. roty, s níž až do jara 1915 absolvovali všechny rozvědné akce.¹¹⁰ Je třeba brát na vědomí, že československým vojákům byl zpočátku fungování Družiny přidělen úkol výzvědných a záškodnických misí v rámci ruského vojska.

Tato 4. rota přináležela od 7. listopadu ke 3. ruské armádě.¹¹¹ Starodružiníci, ke kterým se později přidali i novodružiníci, což byli Češi, kteří padli během bojů 1. světové války do ruského zajetí, plnili především výzvědné činnosti. To také znamenalo operovat hluboko v týlu nepřítelů a získávat zajatce k následnému výslechu, kde fungovali jako tlumočníci. Dále Švec ve svém deníku o situaci na bojišti píše: „*Přes Tarmen jsme šli s českou písni sokolskou 4. července, ve Vojneci, městečku západně od Tarnova, jsme nocovali v rozbitém domě jednoho advokáta a před spaním jsme byli zavoláni ke štábu pluku nilského: Švec, Syrový..., plukovník se nás ptal, jak si představujeme svoji práci na rozvědkách a pak nás propustil 1914.*“¹¹²

Posléze popisuje krátce z doslechu jednu z mnoha absolvovaných rozvědek: „*V Tomašově šla naše rozvědky pod velením Syrového, zůstal jsem doma z únavy, tehdy Syrový s 12 hochy vzal přes 130 zajatců.*“¹¹³ A ještě jedna citace ze Švecova deníku během pobytu v Zámostí: „*Šel jsem za Čílou a Syrovým, kteří už chodili v nové uniformě, první den jsem spal v kasárnách, pak jsem se přestěhoval k Čílovi a Syrovému a spal na zemi, hned mě tito dva hoši vzali do města ke krejčímu a tam jsem si objednal šaty.*“¹¹⁴ Takto vyjevil Švec, jakým způsobem si zaopatřovali šaty.

Během prosince, jak se objevuje v jeho služebním výkazu, se povedlo Janu Syrovému proniknout až do obsazeného Krakova, a to v rámci vítězného pochodu z Tarnova se 3. ruskou armádou, kde se mu podařilo najít i mimořádně dobře ukryté stanoviště rakouské baterie. Později se ukázalo, že tento objev měl pro Rusy cenu zlata.¹¹⁵ Tímto šťastným skutkem Syrový, zakončil rok 1914, alespoň co se týče dochovaných zpráv.

¹¹⁰ Zejda, R., Osobnosti Třebíčska, s. 177; taktéž se problematikou zabývá Galandauer, J., 2. 7. 1917 - Bitva u Zborova, s. 17.

¹¹¹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; ke stejnému závěru došel Červinka, V., Sibiřské děje a postavy, s. 117.

¹¹² Švec, J., J., Deník plukovníka J. Švece I. díl, s. 41.

¹¹³ Tamtéž, s. 86.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 87.

¹¹⁵ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; stejná data uvádí také Holeček, V., Velitel ruských legií mezi námi, Bratrství - list československého vojska, r. 2., č. 34., s. 1.

2.2 První povýšení a výzvědné mise

Jak už jsem předestřel v minulé kapitole, měl Syrového nález rakouské baterie na sklonku roku 1914 v Krakově vysokou cenu. Tento objev pomohl Rusům k výpadu do Slezska, kde si posléze vytvořili dobrou pozici pro útok do Uher.

Hned na počátku roku 1915 byl Syrový za znamenitou službu, kterou prokázal své rotě, a za akci v Krakově povýšen ze střelce na desátníka.¹¹⁶ Nedlouho poté byl 1. března povýšen již na četaře.¹¹⁷ Byla za tím tvrdá píle, každodenní dril a nezměrná kuráž, která československým vojákům přinášela úspěchy, a díky těmto a jiným vlastnostem se jim dostávalo povýšení.

Syrový, společně s některými dalšími družiníky, vynikal v rozvědných činnostech, a tak následovala další povýšení. Dne 6. května byl odvelen ke štábu 10. armádního sboru a na základě rozkazu mu 18. května byla udělena první důstojnická hodnost praporčíka.¹¹⁸

Po povýšení byl pověřen funkcí mladšího důstojníka ve 4. rotě České družiny. Jak výstižně uvedl někdejší historik Vojenského historického ústavu v Praze plukovník Eduard Stehlík, postupem času získal „*pověst chrabrého, pohotového, a přitom rozvážného velitele rozvědců, který dokázal překonávat nejobtížnější fyzické překážky, byl osobní statečností a vzorem celému okolí.*“¹¹⁹

Avšak situace na východní frontě již tak radostná nebyla. Černým datem pro carskou armádu se stal 2. květen 1915, kdy u městečka Gorlice, severně od slovenských hranic, se rakousko-uherským vojákům posíleným o německé divize podařilo prolomit ruskou frontu. Tragické bylo, že tak velké soustředění nepřátelských vojsk zcela ušlo pozornosti jak Rozvědky, ruské tajné služby, tak frontovému průzkumu. Následně poté se nečekaně zhroutila celá fronta, ruské armády byly nuceny ustoupit o několik stovek kilometrů na východ a Rakousko-Uhersko dobylo zpět téměř celou oblast Haliče. Také Jan Syrový se svou jednotkou odtud musel ustoupit k řece San a poté přes Tomašov (Tomazsów Lubelski) až do ruského Polska.¹²⁰ Od té chvíle se karta na východní frontě obrátila, Rusové museli vyklidit Varšavu a následně celé ruské

¹¹⁶ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2.

¹¹⁷ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový, uvádí Památník odboje-archivu legie ruské; Kartotéční lístek ze stejné složky uvádí jiné datum, 5. března, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹¹⁸ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹¹⁹ Černý, K., Chrást, R., Stehlík, E., Legionáři s lipovou ratolestí, Žďár nad Sázavou: Tváře, 2016, s. 12.

¹²⁰ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2; Kershaw uvádí, že Halič byla obsazena v červnu. Kershaw, I., Do pekel a zpět: Evropa 1914-1949, Praha: Argo, 2017, s. 63; dané problematice se věnuje i Willmott, H., P., První světová válka, s. 114-118; uvádí také Filip, V., 1. světová válka = 1. Weltkrieg: 1914-1918, s. 129; podobná data uvádí také Klučina, P., Vojenské dějiny Československa II. díl (1526-1918), s. 503; také Figes, O., Lidská tragédie, s. 269.

Polsko,¹²¹ které měli v držení od tzv. Třetího dělení Polska. Šlo o většinu dnešního území Ukrajiny a Běloruska po Druhém dělení a poté Rusku připadly zbytky Livonska, Polesí, Litvy, Volyňska a Žmudě, tedy zhruba země po Bug a Němen.¹²² Jak ale hodnotí dosažené úspěchy i neúspěchy novinář a publicista Vincenc Červinka, Jan Syrový se podílel „*na vítězném pochodu ke Krakovu, na trnitém ústupu od Dunajce a Gorlice k Tomašovu a do Ruského Polska, zúčastnil se ve své rotě nepřehledné řady úmorných rozvědek a těžkých bojů, za chrabrost byl vyznamenán křížem sv. Jiří.*“ K tomuto vyznamenání došlo podle jeho spisu 9. června¹²³, a byl tedy oficiálně přiřazen k důstojnickému sboru.¹²⁴

Během letních měsíců roku 1915 si praporčík Syrový získal pověst chrabrého, pohotového a přitom rozvázného vůdce výzvědků, který svojí znamenitou tělesnou kondicí dovedl překonávat nejobtížnější fyzické překážky. Tyto vlastnosti mu byly ku prospěchu, když se mu společně s několika starodružiníky povedlo 21. července zajmout 100 mužů z 33. rakousko-uherského pluku.¹²⁵ Pro tyto jeho kvality a úspěchy celé rotě povolal velitel 3. armády první půlrotu 4. rotě, jejímž dočasným velitelem od 28. července do 12. srpna byl praporčík Syrový, ke štábu armády do Chelmu. Měla chránit nebezpečný úsek Chelm - Róžanka, kousek od dnešní hranice Polska s Ukrajinou. Rozvědčíci se Syrovým v čele si vedli v této misi obstojně. Po splnění úkolu byla již celá rota přemístěna ke 24. armádnímu sboru, k němuž se vydala 19. srpna. Poté 24. armádní sbor přidělil rotu k 18. pěší divizi, kde setrvala až do 19. února 1916.¹²⁶ Syrový se stal opravdovým rusofilem, což dokládá skutečnost, že 8. září v Rusku přijal pravoslaví a posléze mu bylo přiděleno jméno Joan.¹²⁷ Nicméně pro přesnost ho budu v práci i nadále označovat jeho rodným jménem Jan. U 48. divize, kde měla 4. rota v té době službu, vedl výzvědnou misi v noci z 16. na 17. září a opět zde předvedl své vůdcovské schopnosti. Jeho rota zjistila postavení nepřítele, palebným manévrem na sebe strhla jeho pozornost a umožnila tak dvěma rotám Očakovského pluku obsazení určených pozic, o které se předtím několikrát bezvýsledně pokoušely.

¹²¹ Honzík, M., Legionáři, s. 63; Kershaw uvádí, že Varšava padla do německých rukou 4. srpna. Kershaw, I., Do pekel a zpět: Evropa 1914-1949, s. 63.

¹²² Švankmajer, M., Dějiny Ruska, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 246.

¹²³ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; jiný názor je uváděn v jeho služebním výkaze, 9. července, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹²⁴ Červinka, V., Sibiřské děje a postavy, s. 117-118; jiná data uvádí Holeček, ten stanovuje Syrového přiřazení k důstojníkům již na 18. května. Holeček, V., Velitel ruských legií mezi námi, Bratrství - list československého vojska, r. 2., č. 34., s. 1.

¹²⁵ Hruška, L., Poznámky: Červenec, Moravský legionář, Brno, 1924, r. 4., č. 28., s. 2.

¹²⁶ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2.

¹²⁷ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

Posléze vedl další rozvědku. Za hrdinství, které prokázal v této zdařilé výzvědné misi pod Jistebnou, byl 30. září vyznamenán velitelem 3. armády generálem Lešem řádem sv. Stanislava 3. stupně s mečí a stuhou.¹²⁸ Po vyznamenání, mezi 8. a 27. říjnem, obdržel dovolenou s „požitky“, jak se uvádí v jeho spise, kterou strávil v ruských velkoměstech, Petrohradě a Moskvě.

Pár dní po návratu z odpočinku byl 31. října pověřen formováním 8. roty. Na krátkou dobu byl přeložen jako mladší důstojník k 1. „georgievské“ nebo svojné rotě,¹²⁹ která byla vypravena pod vedením podporučíka Stanislava Ččka s podporučíkem Václavem Petříkem a Viktorem Jakuševem do Ňasviže, v dnešním Bělorusku. Tam se měla 18. listopadu¹³⁰ jako 1. rota kombinovaného pluku „rytířů sv. Jiří“ zúčastnit slavnostní carské přehlídky.¹³¹

Když se Syrový vrátil z přehlídky, byl přeložen zpět k 8. rotě a jmenován jejím velitelem,¹³² což pozitivně dokládalo jeho vojenské schopnosti v akcích, kterými byly československé jednotky do té doby pověřovány. Syrový zde dokončil formování roty a 24. prosince ji odevzdal štábnímu kapitánovi Pavlovovi a odebral se opět ke své mateřské 4. rotě, která od 22. srpna konala velmi platné služby u 48. pěší divize generála Novického. Syrový byl v této jednotce znám velmi dobře.¹³³ V jednotce soužil po zbytek roku 1915.

2.3 Syrový se dostává do obecného povědomí

V roce 1916 dal o sobě Jan Syrový vědět poprvé 20. ledna, a to významně. Jak popisuje novinář a publicista Vincenc Červinka: „Na jih od Pripjati v rayoně Haluzie naši rozvědčící, skládající se z Čechů, provedli zdařilou operaci, v níž se zvláště vyznamenal český praporčík Syrový.“¹³⁴ O další připodobnění výzvědné mise se postaral současník Jana Syrového, voják Berounský.¹³⁵

¹²⁸ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2.

¹²⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; stejné údaje sděluje i článek v Československém legionáři. Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2; stejně tak je to uvedeno v Památníku odboje-archivu legie ruské. Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹³² Fidler, J., Generálové legionáři, s. 258., v jeho služebním výkaze je uváděno jen dočasné velení od 13.-31. listopadu. Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹³³ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2, Pozn.: Není k nalezení zmínka o divizi, ani o generálu Novickém.

¹³⁴ Červinka, V., Sibiřské děje a postavy, s. 118.

¹³⁵ Berounský, Česko-slovenské vojsko: Náš praporčík Syrový, Čechoslovan, Kyjev, 1916, r. 6., č. 2, s. 4-5; stejná data uvádí i Dvořák, J., Než vzniklo Československo: aneb každým krokem číhala smrt, Cheb: Arnošt Moucha - Svět křídel, 2018, s. 28.

Za tuto akci byl Syrový pochválen 30. ledna od velitele pluku.¹³⁶ Dále pak navázal svou duchapřítomností a při další rozvědné akci v noci na 1. února, kdy se dostalo 32 českých dobrovolníků 4. roty za podpory výzvědné roty Largokalužského pluku na úseku vesnice Haluziie z obklíčení.¹³⁷ Poté, co zjistili, že je obklíčují polští legionáři, Jan Syrový začal duchapřítomně polsky velet, čímž zmátl protivníka a díky tomu jeho skupina vyvázla z nebezpečného sevření.¹³⁸ Lednová rozvědka patřila k Syrového vůbec nejzdařilejším a také velkou měrou přispěla k jeho dalšímu působení ve vojsku.

Právě se jménem Jana Syrového je spojena vůbec první úřední zpráva z ruského hlavního stanu uveřejněná 2. února. Informuje o zmíněné úspěšné akci příslušníků České družiny z 20. ledna a výslovně jmenuje Syrového. Tento úspěch a stejně tak i zpráva byly propagovány tiskem do celého světa.¹³⁹ Dne 16. března pak byla Syrovému vyslovena pochvala a dík od velitele 48. pěší divize, který mu poblahopřál na základě obdrženého telegramu od generála Alexeje A. Brusilova, velitele 8. armády.

Telegram zněl takto: *„Náčelníku 48. pěší divise. Vrchní velitel mi přikázal, abych od něho vyřídil srdečné díky Čechům a rozvědcům Largokagalcům s praporčíkem Syrovým v čele za jich znamenitý boj, a zvláště poslednímu s jeho 4 vynikajícími hrdiny za zdařilou výplatu Švábům a Maďarům; prosí vyznamenat je důstojně a o vyznamenání praporčíka Syrového učiniti návrh přímo jemu. Udílím Čechům ještě po Kříži sv. Jiří a 10 rublů každému. Kříže vydejte ze své zásoby, seznam vyznamenaných vydejte mně.“*¹⁴⁰

Odtud je zřejmé, že rozvědčíci obdrželi Kříž sv. Jiří. Ovšem již není dochováno, jak s křížem naložil Syrový, který již toto vyznamenání obdržel v předešlém roce, a to jeho 4. stupeň. Mohu se jen domnívat, že jestli přijal uznání za své služby v této podobě, mohlo se pak jednat o vyšší 3. stupeň, ovšem prameny o tom mlčí. Stejně tak, mohl vyznamenání odmítnout, ale jde pouze o spekulace. Nicméně s jistotou přijal alespoň finanční odměnu 10 rublů, která připadla jednotlivě každému vyznamenanému v této rozvědce.¹⁴¹

¹³⁶ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹³⁷ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2; tato událost je podrobně popisována Teringlem, K., Rozvědka Jana Syrového, Naše vojsko, Praha, 1929, r. 2., č. 9., s. 138-139.

¹³⁸ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 258.

¹³⁹ Černý, K., Chrást, R., Stehlík, E., Legionáři s lipovou ratolestí, s. 12, Fidler sdílí stejné informace, Fidler, J., Generálové legionáři, s. 258; stejně tak uvádí Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 2; i Šteidler nám podává informaci o zdařilé rozvědce z 20. ledna/ 2. února a následné úřední zprávě hlavního stanu z fronty. Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 20.

¹⁴⁰ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; dopodrobna je Brusilovova aktivita popsána také v díle Gilbert, M., První světová válka, s. 342-344; Brusilovovu činnost popisuje Kvaček, R., První světová válka a česká otázka, s. 61-62.

¹⁴¹ Před 1. světovou válkou si člověk mohl za 25 rublů koupit krávu a za 100 rublů domek. V roce 1916 se množství peněz ztrojnásobilo, v roce 1917 to bylo dokonce 6x více. Ceny rostly o stovky, a pak už o tisíce procent.

Syrový byl koncem dubna přizván na druhý sjezd Svazu československých spolků v Rusku, který se konal v Kyjevě. Na sjezdu zasedali další budoucí vůdci československých legií, Jiří Švec, Stanislav Čech¹⁴² a Vojtěch Vladimír Klecanda.¹⁴³ Sjezd uložil vedení zasazovat se všemi prostředky o vznik československého vojska, čímž byla myšlena víc než jedna brigáda,¹⁴⁴ jelikož počet dobrovolníků, kteří se hlásili k vojsku, neustále rostl. Byla zde zvolena 25 členná rada, která uznala Československou národní radu v Paříži, a jejím zástupcem v Rusku se stal Bohdan Pavlů.¹⁴⁵ V Národní radu se v únoru 1916 změnil Československý komitét, v čele s předsedou T. G. Masarykem, místopředsedou M. R. Štefánikem, Josef Dürichem¹⁴⁶ a generálním tajemníkem Edvard Benešem. S účastí Düricha v Československé národní radě byly spokojeny především carské kruhy.¹⁴⁷ Tím se opět rozrostla československá akce v rámci zahraničního odboje. Syrový po sjezdu následně zastával mezi 30. dubnem a 9. květnem dočasnou funkci velitele u „své“ 4. roty.¹⁴⁸ Zde sloužil do srpna, než byl opět převelen. Dne 7. srpna byl jmenován velitelem 7. roty 1. československého střeleckého pluku. S touto rotou prošel boji jižně od řeky Stochód, jižně od Pinska a dále pak pod Kovelem. Od konce srpna byl nasazen v rámci 83. pěchotní divize v oblasti Pripjat'ských bažin, dnes na jihu Běloruska, což byl vcelku klidný úsek fronty, i proto, že byl 500 kilometrů za bojovou linií.¹⁴⁹ Za hrdinské skutky, které mu byly sečteny během roku, byl znovu vyznamenán, tentokrát řádem sv. „*Rovnoapoštolského*“ knížete Vladimíra 4. stupně s mečí a stuhou. Tohoto vyznamenání se dočkal 13. srpna.¹⁵⁰ Dne 30. srpna náhle onemocněl což ho vyřadilo na nějakou dobu ze služby. Nazpátek se vrátil až 13. září, kdy se ujal opětovného velení 7. roty.

¹⁴² S. Čech byl československý generál, jeden z nejvýznamnějších představitelů Československých legií v Rusku. Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 44-63.

¹⁴³ V. V. Klecanda byl český legionář, československý důstojník a generál. Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 138-152.

¹⁴⁴ Honzík, M., *Legionáři*, s. 68.

¹⁴⁵ B. Pavlů byl slovenský novinář a čs. diplomat, jeden z organizátorů čs. legií v Rusku, později místopředseda OČSNR v Rusku. Masaryk, T., G., *Válka a revoluce II.*, s. 349.

¹⁴⁶ J. Dürich byl český politik, poslanec za staročeskou, později za agrární stranu a představitel československého zahraničního odboje ve Švýcarsku, Francii a nakonec Rusku. Masaryk, T., G., *Válka a revoluce II.*, s. 343.

¹⁴⁷ Frysčok, M., A., *Legionáři, car a rudá vlajka*, s. 127-128; tématu se věnuje také Kárník, Z., *České země v éře první republiky, 1918-1929*, Praha: Libri, 2017, s. 24; stejná data uvádí také Honzík, M., *Legionáři*, s. 65; tématu se věnuje také Ferenčuhová, B., *Milan Rastislav Štefánik a česko-slovenské zahraniční vojsko (légie)*, Bratislava: Spoločnosť Pro Historia, 2014, s. 13-18; o Štefánikově podílu na organizování československé akce se zmiňuje také Vrábek, F., *Splněný sen: Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa*, Banská Bystrica: PRO, 2018, s. 47-58.

¹⁴⁸ *Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový*, je uváděno v Památníku odboje-archivu legie ruské; s tím nesouhlasí spis o průběhu služby v tomtéž legionářském spise, kde se udává rozmezí dní od 13. do 22. května, *Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový*.

¹⁴⁹ Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 258.

¹⁵⁰ *Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový*, je uváděno v Památníku odboje-archivu legie ruské; jiné datum je uváděno v jeho spise o průběhu služby a to 21. červen. Tamtéž; Fidler

Ke konci roku si pak odbyl pravidelnou dovolenou mezi listopadem a prosincem, která trvala 21 dní a strávil ji převážně v městech Charkov a Kyjev.¹⁵¹ Zbytek roku 1916 pak zůstal u 7. roty.

2.4 Zrození legendy

Přes významné úspěchy, kterých se jako velitel výzvědných akcí i jako náčelník roty častokrát a znamenitě zasloužil, zůstával Syrového postup stále vězet na nejnižším stupínku žebříčku ruské vojenské hierarchie, a to i přes vcelku rychlý sled povýšení v krátké době po sobě na přelomu let 1915/1916. Byl to sice všední rys obecného údělu skoro všech důstojníků - Čechů v České družině a později i v Československém střeleckém pluku, ale u praporčíka Syrového byl výrazný, zvláště když se již tolikrát osvědčil coby velitel.

Situace se změnila teprve 17. ledna, kdy byl povýšen na podporučíka a k velení mu byla oficiálně přidělena 7. polní pěší rota pěšího pluku Mistra Jana Husa,¹⁵² ve které, jak jsem již uváděl, velel již v srpnu roku 1916. Povýšení bylo s platností od 1. října 1915.¹⁵³

Během měsíce února se nacházel podporučík Syrový se svou 7. rotou v oblasti Kovel na Ukrajině, kde jí byla určena jen sporadická činnost sestávající se z hlídkování a průzkumu terénu.¹⁵⁴ V mezidobí Syrový odjel na velitelství fronty, ze kterého se vrátil 9. dubna se zprávou o přesunu roty. Následující den se rota přesunula do Trojanówki, odtud vlakem na východ. Zde byla na odpočinku a pravidelně se účastnila cvičení.

V době služby Syrového na Ukrajině vypukla v Petrohradu tzv. Únorová revoluce (23. února / 8. března).¹⁵⁵ Ta vynesla do čela Prozatímní vládu, ve které ministr války Alexandr F. Kerenskij přišel s plánem na zahájení ofenzívy na haličské frontě. S tímto plánem dostala Syrového rota

došel k jinému závěru. Fidler, J., *Generálové legionáři*, 258; Holeček uvádí datum jmenování velitelem 7. roty 21. června. Holeček, V., *Velitel ruských legií mezi námi*, *Bratrství - list československého vojska*, r. 2., č. 34., s. 1.

¹⁵¹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹⁵² Služební spis, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; s datem souhlasí i Prášek, V., *Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem*, *Československý legionář*, r. 20., č. 4., s. 2.

¹⁵³ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; s tímto datem nesouhlasí Památník odboje-archivu legie ruské a udává datum 18. září 1915. Tamtéž; datum 18. září uvádí i Prášek, V., *Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem*, *Československý legionář*, r. 20., č. 4., s. 2.

¹⁵⁴ Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 259.

¹⁵⁵ Falls, C., *The First World War*, Londýn: Logmans. 1960, s. 265; také Katkov, G., M., *Fevralskaja revolucija*, Paříž: YMCA-Press, 1984 - převzal a zpracoval Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*; hrůzy revoluce popisuje Vrangl, N., J., *Vospominanija: ot krepostnogo prava do bolševikov*, s. 355; ke stejnému závěru dochází Švankmajer, M., *Dějiny Ruska*, s. 324, dané problematice se věnuje i Willmott, H., P., *První světová válka*, s. 226-227; tématu se věnuje i Gilbert, M., *První světová válka*, s. 421; podrobněji v díle Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 369-441; danou problematikou se zabývá i Kvaček, R., *První světová válka a česká otázka*, s. 97-98.

dne 16. června rozkaz přesunout se do Ternopilu.¹⁵⁶ Jan Syrový se svou rotou se zde nejprve připojil k pluku, aby se pak s ostatními československými jednotkami mohly všechny rotý podle rozkazu ruského velení soustřeďovat u obce Jezerná na Ukrajině.¹⁵⁷ Dne 2. července zde došlo ke slavné bitvě u Zborova. Syrový se jí nezúčastnil přímo, protože těsně před zahájením útoku byl zraněn střepinou z těžkého dělostřeleckého granátu a byl odvezen do polního lazaretu a poté do Kyrilovské nemocnice v Kyjevě.¹⁵⁸

Zranění bylo natolik vážné, že kvůli němu přišel o pravé oko. Ve sborníku Zborov je o této události také vzpomínka, kterou napsal Zdravotní náčelník Československého vojska v Rusku, lékař Vladimír Haerling¹⁵⁹: „*Toho dne jsme převazovali od rána do noci. První ranění byli podporučíci Syrový a Husák. Granát padl do jejich praporeční blindáže. Syrový byl raněn do oka a Husák utrpěl kontusi... Poslali jsme je do kyjevské nemocnice - bohužel lékařům se nepodařilo zachránit Syrovému pravé oko.*“¹⁶⁰ Z pramenů se dozvídáme, že rota, kterou Jan Syrový předtím vedl, patřila při zborovské bitvě k nejudatnějším. Současník Syrového, Josef Holub, vzpomíná, že „...během dne 16. července 1917 při tzv. Ternopilském ústupu, jak rozpoznával důstojníky, zaslechl i jméno Syrový a Husák.“¹⁶¹

Co jsi však myslel Syrový o bitvě u Zborova? Řekl toto: „*Pro mne Zborov je nezapomenutelný tím, že se - jako nikdy - ukázalo, co zmůže hrdinství, obětovnost a sebeobětování našich hochů. Zborov ukázal, že nadšení, železná vůle, obětovnost a víra ve svatou myšlenku znamená v boji více než početní převaha, že nahradí nedostatek výzbroje v počtu. Ukázal, že není pravdivá teorie, která tvrdí, že osobní statečnost a heroismus nemá v moderní válce již své místo - že je přežitkem. Zborov u nás musí mít největší význam pro ony velké hodnoty mravní, které se jím ukázaly. Pro ně musíme na boj ten často vzpomínati, pro ně nám musí býti svatým, musí nám býti poučením pro dnešek a příkazem do budoucna. Tak jako v historii plnil nás nadšením boj husitů u Domažlic, tak nám dala dnešní doba příklad ne menší ceny, ne menšího významu mravního. A přál bych si, aby ve všech složkách národa, i ve školách, tato stránka bitvy byla nejvíce zdůrazňována, neboť ta může nás plnit pýchou i hrdostí, i kdyby byla jediným kladným výsledkem Zborova. Přál bych si, abyste vy, důstojníci, vychovatelé vojáků, byli nositeli těch*

¹⁵⁶ Matiašek, F., Ze života 7. rotý prvního pluku, Bratrství - list československého vojska, Praha, 1926, r. 9., č. 10., s. 113.

¹⁵⁷ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 259.

¹⁵⁸ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; stejná data uvádí také Matiašek, který navíc dodává, že ještě před nástupem k boji, který měl být zahájen v 9 hodin, byl Syrový zraněn. Matiašek, F., Bitva u Zborova, Bratrství - list československého vojska, Praha, 1926, r. 9., č. 7., s. 1; důkladně popisuje počátek, ale i průběh bitvy Galandauer, J., 2. 7. 1917 - Bitva u Zborova, s. 33-44.

¹⁵⁹ Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 138; dobový příběh z úst jistého legionáře je uváděn v díle Hýsek, M., Kopta, J., Medek, R., Naše legie v Rusku, s. 31; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

¹⁶⁰ Svoboda, L., Cestami života I., Praha: Naše vojsko, 1971, s. 107.

¹⁶¹ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 9.

*vlastností, které získaly takovou převahu nad nepřítelem pod Zborovem, abyste si získali tolik důvěry svých vojáků, kolik jí měli naši důstojníci v onom památném boji. Budete-li vyzbrojeni touto důvěrou, nebude vám těžko splnit úkol, který od vás republika očekává.*¹⁶²

Během rekonvalescence se Jan Syrový dozvěděl, i přes úspěch zborovské bitvy, o nezdaru ruské ofenzívy na Haličské frontě, téměř okamžitě se i přes protesty ošetřujících lékařů a stále ještě nedoléčen vrátil na frontu. Poté, co 28. července dorazil z nemocnice ke své rotě, byl o tři dny později jmenován velitelem kulometného oddílu.¹⁶³ Jeho oddíl se pak ocitl ve víru prudkých ústupových bojů, když se českoslovenští legionáři snažili nanejvýš organizovaně stahovat směrem k Volyňské gubernii. Syrový se v té době stal velitelem 2. praporu. Později je ale přeložen k velení 2. pluku Jiřího z Poděbrad.¹⁶⁴

Syrový byl poté 1. září povýšen na poručíka. Tohoto povýšení se mu dostalo ještě během léčby zranění z bitvy u Zborova.¹⁶⁵ Po návratu z nemocnice se stal pro československé legionáře legendou s páskou přes oko, striktně odmítl možnost být ze zdravotních důvodů superarbitrován (jednalo se o přezkumné řízení k zjištění schopnosti, nebo neschopnosti vykonávat vojenskou službu). Nepochybně to byla právě ona legenda, která později způsobila jeho mimořádně rychlý vzestup ve vojenských funkcích, třebaže si někteří spolubojovníci jeho schopností příliš necenili a snad i zapomněli na jeho úspěchy coby velitele. Později vešlo ve známost, že velká řada legionářů nosila při sobě Syrového fotografii, často upravenou do podoby srdce.¹⁶⁶ Z rozkazu vojskům 11. armády ze dne 2. září 1917 byl Syrový za hrdinské skutky v boji proti nepříteli vyznamenán řádem sv. Anny 1. stupně s nápisem „*Za chrabrost.*“¹⁶⁷

Dne 14. října převzal funkci velitele II. praporu 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husa¹⁶⁸, a byl pověřen mimo jiné dohledem při formování kulometných rot a řízením jejich výcviku.¹⁶⁹ Po převzetí nové funkce se svým přítelem poručíkem Švecem, taktéž povýšeným po zborovské bitvě, odjel přeplněným vlakem z Berezaně do Voločysky, na území dnešní Ukrajiny, kde byl

¹⁶² Bass, E., Velitel ruských legií generál Jan Syrový o Zborovu, Bratrství - list československého vojska, r. 9., č. 40., s. 1-2.

¹⁶³ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹⁶⁴ Tamtéž; stejná data uvádí také Teplý, A., Č., Nový prapor 2. p. pluku, Naše Vojsko, Praha, 1927, č. 2., r. 1., s. 52.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Zejda, R., Osobnosti Třebíčska, s. 178; podobné informace poskytuje také Frysčok, který píše že právě pozdější generál a ministerský předseda se stal jakýmsi symbolem hrdinství od Zborova, přestože do vlastních bojů de facto nezasáhl. Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 138.

¹⁶⁷ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; ohledně povýšení se zmiňuje i Zejda, R., Osobnosti Třebíčska, s. 178.

¹⁶⁸ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 259; ke stejnému závěru dochází i Památník odboje-archivu legie ruské, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹⁶⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

štáb posádky. S plukem se poté přesunul zpět do Berezaně, odtud do Polonne až nakonec dorazil do Novolabuně, to vše v rámci evakuace vojsk z Ukrajiny.¹⁷⁰

Od září začali být po dohodě Národní rady československé s francouzskou vládou transportováni vojáci z přístavu v Archangelsku na severu Ruska do Francie. Tyto transporty pokračovaly úspěšně až do bolševické revoluce v říjnu / listopadu, která přes ně udělala rázný škrť.¹⁷¹ V listopadu pak byly v reakci na revoluci československé oddíly prohlášeny T. G. Masarykem za součást francouzské armády a koncem téhož měsíce (26. listopadu) byl v rámci rozkazu o ustanovení armádního sboru zaveden francouzský disciplinární řád, kterým se museli českoslovenští legionáři od té doby řídit.¹⁷² Bílá vláda, která měla sídlo v Samaře, chtěla využít českých legionářů jako podpory proti Rudé armádě, což se koneckonců i stalo.¹⁷³ Přesto to trvalo ještě dlouhých pět měsíců ekonomických a zahraničních neúspěchů, také díky vnitřnímu odporu československých legionářů, než se podařilo socialistickým revolucionářům vytvořit ústavu jako jeden z pilířů bolševické revoluce.¹⁷⁴

Pravidelně, tak jako každý rok, byla Syrovému udělena dovolená ke konci roku, a tak si mezi 21. listopadem a 1. prosincem užíval volných dní. Po návratu do služby byl 17. prosince jmenován již čestným členem důstojnického soudu cti a následně se stal dočasným velitelem městečka Novolabuně od 24. do 30. prosince.¹⁷⁵

2.5 Od poručíka k veliteli

Počátkem roku 1918 musel poručík Syrový podle rozkazu, přesunout svou jednotku do ukrajinské obce Žitomir, kam dorazil v polovině ledna a kde následně obdržel další rozkaz od odbočky Československé národní rady, se sídlem v Moskvě a sekretariátem v Omsku, aby se odebral jen se dvěma vybranými rotami ze svého praporu do 27 kilometrů vzdálené vesnice Ivankovo.

¹⁷⁰ Švec, J., J., Deník plukovníka J. Švece II. díl., Irkutsk: Informačně-osvětový odbor ministerstva vojenství, 1919, s. 77-79.

¹⁷¹ Honzík, M. Legionáři, s. 78; ke stejnému závěru dochází Švankmajer, M., Dějiny Ruska, s. 332; problematice se věnuje i Gilbert, M., První světová válka, s. 495-498.

¹⁷² Masaryk, T., G., Světová revoluce, Praha: Ústav T. G. Masaryka; Masarykův ústav AV ČR, 2005, s. 186, 189-192 a 214-215; zmiňuje se i Vácha, který udává jako datum vydání řádu 26. 11. 1917. Vácha, D., Bratrstvo, s. 263;

¹⁷³ Ferro, M., The Great War 1914-1918, Paříž: Gallimand, 1969, s. 210; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 523-525.

¹⁷⁴ Mawdsley, E., The Russian Civil War, s. 14; o dané problematice se zmiňuje i Willmott, H., P., První světová válka, s. 230-231.

¹⁷⁵ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

V této vesnici se nacházely velké sklady cukru a zrní, které byly jednou ze zásobovacích stanic československých jednotek v Rusku. Tyto sklady se ovšem staly cílem místních ozbrojených sedláků, kteří je chtěli vyrabovat z důvodů převládajícího a všudypřítomného hladu. Při pokusu zastavit hladové sedláky došlo ke střetu se 6. rotou, která sídlila v sousedním městečku. Vesničanům se podařilo zranit devět československých vojáků, z toho tři smrtelně, přičemž členové 6. roty pobili celkem 46 sedláků. Na druhý den dorazily posily 1. a 2. roty včele se Syrovým a rebelii potlačily úplně, načež byli tři vůdci pro výstrahu pověšeni a několik dalších rebelů zastřeleno. Poté zde nastal opětovný klid.¹⁷⁶

Když v lednu rozehnala bolševická vláda Ústavodárné shromáždění, první volený zákonodárny sbor v dějinách Ruska, armády Ústředních mocností začaly obsazovat Pobaltí a Ukrajinu až po Carycin.¹⁷⁷ Navíc nedlouho poté, v březnu, se dostal k lidovému komisariátu (ruská obdoba ministerstva) Josif V. Stalin, blízký spolupracovník Lenina.¹⁷⁸ Stalin se v této době, kdy se bolševikové chopili moci a Lenin sestavoval vládu, stal komisařem pro národnostní problematiku. V této funkci pak podepsal s Leninem Deklaraci práv národů Ruska, ta zaručovala národům Ruska právo na sebeurčení. Stalin s Leninem navíc prohlásili, že národy bývalého carského impéria mají nárok na sebeurčení. Mnohé z těchto národů se odtrhly. Po vypuknutí občanské války trpěla největší ruská města Petrohrad a Moskva nedostatkem potravin. Stalinova práce lidového komisaře se stala nedůležitou a Lenin ho přejmenoval na generálního dodavatele obilí na jihu Ruska s neomezenými právy a plnou mocí.¹⁷⁹ Jak uvádí Tomáš Jakl na stránkách Vojenského historického ústavu: „*Poté, co Stalin jakožto lidový komisař pro národnosti, uzavřel v březnu dohodu s Československými legiemi o odchodu do Francie přes Vladivostok, aby poté v květnu byly odzbrojeny a se Stalinovou smlouvou disponovaly jen zbraněmi k ochraně vlaků.*“¹⁸⁰ Dále se ke Stalinovi vyjadřuje i Zděnek Polčák, podle něj si byli „*Stalin s Trockým vědomi, že by bylo možné využít legionáře jako zárodek rudé armády, ale když následně nastal chaos a přišel rozkaz k odzbrojení čs. jednotek, měl být každý legionář se zbraní v ruce zastřelen.*“¹⁸¹ V roce 1918 to byl jen jeden z mnoha

¹⁷⁶ Švec, J., J., Deník plukovníka Švece II. díl, s. 96; zmiňuje se o tom také Josef Holub, který událost posouvá až na 26. ledna a upřesňuje, že se jednalo o 5. a 6. rotu a podrobněji popisuje vývoj celé akce a postup obou rot, které byly vedeny poručíkem Syrovým. Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 37-38.

¹⁷⁷ Kárník, Z., České země v éře první republiky, 1918-1929, s. 29; ke stejnému závěru došel Willmott, H., P., První světová válka, s. 253-261.

¹⁷⁸ Emmert, F., Českoslovenští legionáři za první světové války, Praha: Mladá fronta, 2014, s. 103.

¹⁷⁹ Conquest, R., Stalin: Breaker of Nations, New York and London: Penguin, 1991, s. 71.

¹⁸⁰ Jakl, T., Incident, ze kterého vzešel boj legií se sovětskou mocí. In: Aktuality [online]. Poslední modifikace 2018-05-16 [vid. 2019-04-30]. Dostupné z: www.vhu.cz.

¹⁸¹ 100 let od VŘSR: Spořádaný odchod legionářů se změnil v boj o život, bolševici je chtěli získat. In: Český rozhlas-Radiožurnál [online], Moderuje Jaroslav Skalický, 1:35; o tomto období jeho života se zmiňuje také Rybas, S., J., Stalin: krev a sláva, Praha: Ottovo nakladatelství, 2015, s. 65-98.

bolševických vyšších úředníků, na které byla přikládána pramalá váha, ale právě v této době začal jeho vliv stoupat.

Měsíc poté byl Jan Syrový jmenován dočasným velitelem rekvizičního sboru na období od 6. února do 18. března. V mezičase se 10. února zúčastnil důležitých předporad československého vojska v Čeljabinsku, kde bylo rozhodnuto vystoupit se zbraní v ruce proti bolševikům, kteří se postavili proti Čechoslovákům. Zařazen byl do vojenského kolegia, které mělo řídit operace československých vojsk.¹⁸² K období mezi 28. únorem a 1. březnem se pojí vzpomínka v periodiku Moravský legionář odkazující na Syrového, jenž projížděl společně s dalšími důstojníky v čele pluků 1. divize městem Kyjev. Několik místních, kteří sledovali legionářskou kolonu, bylo svědky toho, jak místní děvče sebralo volně ležící podkovu a běželo ji podat na koních projíždějícím důstojníkům. Vybralo si právě Syrového, ten děvčeti poděkoval a podle svědka, který celou událost později popsal, řekl: „*To budu mít pro štěstí.*“ Následně podkovu utřel a zastrčil do kapsy. Další z přihlížejících poznamenal na adresu důstojníků toto: „...*každý jako z kamene vytesaný, jakoby s koněm srostlý.*“¹⁸³

Jakmile však skončilo Syrovému dočasné velení rekvizičního sboru, týden poté, 26. března, uzavřeli zástupci odbočky Československé národní rady v Rusku smlouvu se sovětským velením, zastoupeným J. V. Stalinem. Ta zaručovala československým legiím okamžitou přepravu po sibiřské magistrále na Dálný východ a odtud do Francie. Podmínky smlouvy vyžadovaly, aby legie zachovaly neutralitu a odevzdaly své zbraně, ponechat si měly jen nezbytné množství pušek pro vlastní ochranu. S těmito podmínkami ovšem československý štáb, ve kterém byli spolu se Syrovým i Radola Gajda¹⁸⁴, J. J. Švec a S. Čeček nesouhlasil. Považoval je za riskantní. Situaci komplikovali navíc ještě bolševizující radikálové odcházející z řad legií k zástupům rudoarmějců, odkud horlivě odtud agitovali proti bývalým spolubojovníkům. Navíc se ještě množily konflikty s německými a rakousko-uherskými zajatci, kteří se přesouvali opačným směrem než Čechoslováci, tedy na západ. I přesto nakonec podepsali zástupci odbočky Československé národní rady a bolševické vlády dohodu, která měla zaručovat československým legiím bezpečný přesun po sibiřské magistrále na Dálný východ.¹⁸⁵ Český spisovatel Frysčok píše: „*Rada lidových komisařů chtěla Čechoslovákům přispět pomocí na půdě Ruska, pod podmínkou jejich čestné a upřímné loajálnosti, avšak 5.*

¹⁸² Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹⁸³ Kudela, J., Pro drahocenný rukopis, Moravský legionář, Brno, 1925, r. 5., č. 1., s. 5.

¹⁸⁴ R. Gajda (poněmčené jméno Rudolf Geidl) byl český voják, jeden z hlavních velitelů československých legií v Rusku, navíc nějakou dobu bojoval na straně ruských bělogvardějců, 1918–1919 zastával významný post v armádě admirála Kolčaka. Fidler, J., Generálové legionáři, s. 94–110; o Gajdovi informuje také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

¹⁸⁵ Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 55.

*dubna se ve Vladivostoku vylodilo japonské vojsko a zároveň v oblasti Bajkalu vyvolal protisovětské povstání ataman Grigorij M. Semjonov¹⁸⁶, načež reagoval L. Trockij a telegrafoval do Moskvy, že jakékoliv svévolné a násilné vystupování Čechoslováků, rekvírování nákladů, vozů nebo lokomotiv, násilí proti železničnímu personálu a podobně, by mělo za následek okamžité zastavení provozu tohoto transportu na trati, jeho úplné odzbrojení a předání velitele do rukou nejbližšího sovětu.*¹⁸⁷

Po vynuceném odjezdu z Ukrajiny na konci března, kterou si neúprosňe podmaňovali němečtí vojáci a po Brestlitevském míru ze 3. března¹⁸⁸, byl 28. března Syrový ustanoven zástupcem velitele 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husa. Avšak již po týdnu byl přeložen ke 2. střeleckému pluku Jiřího z Poděbrad, kde se stal prozatímním velitelem a zároveň s tím byl vyškrtnut ze seznamu pluku.¹⁸⁹ Vedení 2. pluku se ujal poručík Syrový 4. dubna, aby vypravil své vlaky na dlouhou cestu přes Sibiř.¹⁹⁰ Byl také jmenován velitelem československých částí západně od Omsku.¹⁹¹ Avšak dojednaná dohoda o volném postupu legií Ruskem netrvala dlouho, a to přičiněním Němců, kteří jednali u bolševické vlády, aby byl československým legionářům zastaven přesun na východ. Legionářské velení se tedy v této situaci zařídilo po svém a drželo obsazené železniční stanice s předností pro legionářské vlaky.¹⁹² V té době, kdy bylo československé vojsko přinuceno vystoupit proti bolševikům, aby uhájilo svou celistvost, byly již všechny vlaky 2. pluku v čeljabinském úseku trati za Uralem a poručíkovi Syrovému připadl úkol, aby se se dvěma prapory svého pluku (I. a III.) spojil s vlaky 6. pluku, které uvázly

¹⁸⁶ G. M. Semjonov byl vojenský velitel Bílé armády, který za výrazné podpory Japonců ovládal v období Ruské občanské války oblast Zabajkalska. Roku 1919 se stal samozvaným atamanem Zabajkalských kozáků, více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 553, 568 a 642.

¹⁸⁷ Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 164; o Gajdovi informuje také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

¹⁸⁸ Willmott, H., P., První světová válka, s. 250-251; dané problematice se věnuje i Astorri, A., Salvadori, P., První světová válka, s. 129; dojednání míru přibližuje také Gilbert, M., První světová válka, s. 512-513 a 561; zmiňuje také Filip, V., 1. světová válka = 1. Weltkrieg: 1914-1918, s. 157.

¹⁸⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový, uvedeno ve Služebním výkaze; stejný názor je sdílen v Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4; jiná data uvádí Památník odboje - archivu legie ruské, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; jen sporadicky se o tom zmiňuje Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 55; letmo o tom informuje ve své publikaci i Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), Jinočany: H & H, 1996, s. 28, ale nezmiňuje se o datu převlečení Syrového; letmo se o dočasném přidělení k pluku zmiňuje také Černohlávek, E., Historie pěšího pluku č. 2 „Jiřího z Poděbrad“, Bratrství - list československého vojska, Praha, 1926, r. 8., č. 34., s. 282.

¹⁹⁰ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.; jiné datum však uvádí Josef Holub, který se o tom zmiňuje ve svém deníku až 17. dubna a dodává: „*Náš pluk ztrácí dobrého, milovaného důstojníka.*“ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 58; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

¹⁹¹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹⁹² Vašíček, V., Výročí bojů u Bachmače: Obsazení Bachmače 3. praporem 6. pluku, Národní osvobození: Legionářský týden, Praha, 1934, r. 11., č. 55, s. 7.

u stanice Marianovka (Maryanovka).¹⁹³ Pod Syrového taktovkou se pluk vydal koncem dubna na cestu po železnici k Vladivostoku. Záhy se ovšem pět ešalonů - vlakových souprav pluku roztrhalo po magistrále na vzdálenosti přesahující 1 000 kilometrů. Stalo se tak vinou sabotážních útoků cílených na tyto vlakové soupravy s československými legionáři. Tím poručík Syrový neúmyslně faktické velení nad plukem ztratil.¹⁹⁴

Na konci května přikázal Lev D. Trockij, vojenský komisař a tehdy ještě stále jeden z nejbližších spolupracovníků Lenina, československým vojákům, aby zrušili armádu a stali se rudoarmějci, popřípadě, aby vstoupili do pracovních jednotek. Legionáři byli opět nuceni chopit se svých zbraní a postavit se tomuto příkazu na odpor.¹⁹⁵ Jednotkám rozprostřeným na tak obrovské vzdálenosti navíc začala i upadat morálka z častých sabotážních útoků vedených proti nim a také rozhodnutí o přesunutí evakuačního přístavu, z Archangelska na severozápadě Ruska do Vladivostoku na východním cípu Ruska vyvolalo diskuze. Ještě 12. května napsal poručík Syrový zprávu o stavu pluku na frontě. V té stručně shrnul zmatek, ve kterém českoslovenští legionáři byli: „...*nikdo nechce jít na Archangelsk... jakmile se to stalo (pozměnění směru na Vladivostok), vojáci začali mumlat...(mumlali) z několika důvodů... (obávali se) hladu, nebezpečí od Němců z moře a jejich ponorek... intrik Němců a Rusů stejně jako hlouposti našeho vedení... raději by utíkali a šli nezávisle na Vladivostok.*“ Podobné rozpoložení bylo i u ostatních jednotek, jak dokládá shrnutím nálad ve svém 3. pluku i poručík-plukovník Sergej N. Vojcechovský.¹⁹⁶ Situace eskalovala přepadením legionářského ešalonu bolševiky 25. května, který stál ve stanici Marianovka kousek od města Omsk. Zde se strhla potyčka, která měla za následek 20 mrtvých československých dobrovolníků a na 200 zabitých internacionalistů a bolševiků. Po tomto boji následoval ústup rudoarmějců.

Poručík Syrový byl v té době potvrzen velitelem československých jednotek západně od Omsku.¹⁹⁷ Podle rozkazu, který obdržel od podplukovníka Vojcechovského, se přesunul z obsazeného města Kurganu na pomoc vlakům 6. střeleckého pluku.¹⁹⁸ Následně po spojení

¹⁹³ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.

¹⁹⁴ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 259.

¹⁹⁵ Honzík, M., Legionáři, s. 92; stejně tak se o tom zmiňuje Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 58; zmiňuje se o tom i Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, II. díl, Brno: Stilus, 2007, s. 270; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 479.

¹⁹⁶ Bradley, J., F., N., The Czechoslovak Revolt against the Bolsheviks, Soviet Studies, Milton: Taylor & Francis, Ltd., 1963, r. 15., č. 2., s. 134; situaci ohledně přemístění evakuačního přístavu podrobně popisuje Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, III. díl, Brno: Stilus, 2008, s. 308-328. S. N. Vojcechovský byl československý legionář a generál ruského původu, více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 630.

¹⁹⁷ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

¹⁹⁸ Gajda, R., Moje paměti, s. 44; zmiňuje se o tom i Prášek, který píše, že v Kurgánu získal posily od 4. vlaku nových dobrovolníků, z nichž byl utvořen kurgánský prapor, se kterým putoval na pomoc 6. pluku do Isil-Kulu, kde svedl rozhodný boj s nepřítelem. Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.

obou československých skupin se poručík Syrový s poručíkem Hanušem, který velel 6. střeleckému pluku hanáckému, rozhodli pro obsazení strategického města Omsku. Bolševici se po neúspěšném výpadu u Marianovky stáhli k obraně města a podařilo se jim odrazit prvotní nápor legionářů na město.¹⁹⁹ Mezitím provedly oddíly kapitánů Radola Gajdy a Eduarda Kadlece²⁰⁰ preventivní úder v Mariinsku a Novosibirsku (Novonikolajevsk) a po urputném boji slavily úspěch a oba strategické cíle obsadily, čímž zároveň oslabily bolševické síly nacházející se východně od Omsku, a z jedné strany tak odřízly přísun obleženého města.²⁰¹

Dalším místem, kde probíhal střet mezi bolševiky a legionáři, bylo strategicky položené město Irkutsk. Dne 26. května se zde bolševici setkali s tvrdostí a bojovým nasazením legionářů, kteří byli odhodláni probíjet se k Vladivostoku za každou cenu. Boje o Irkutsk byly velice krvavé a zpočátku se pro československé legionáře nevyvíjely moc dobře, dokonce byli donuceni ustoupit z města. Následně se sem narychlo přesunuly jednotky 6. střeleckého pluku, protože od této důležité železniční stanice nesmělo být upuštěno. Byl zahájen opětovný útok na město a to bylo za těžkých ztrát dobyto nazpět. V této době bylo legionářské vojsko rozprostřeno na několika tisících kilometrech po sibiřské trati. Rozdělení skupin na magistrále, které byly od sebe vzájemně oddělené, vypadalo přibližně takto: nejzápadnější skupině penzské velel poručík Stanislav Čeček společně s poručíkem Rudolfem Medkem, následující čeljabinské skupině velel podplukovník Vojcechovský, dále následovala skupina omská pod velením poručíka Jana Syrového, východní s kapitánem Radolem Gajdou a nakonec vladivostocká, které velel generálmajor Michail K. Diterichs.²⁰² Ovšem o kontrole nad jednotlivými částmi svých skupin z pohledu jejích velitelů rozhodně nemůžeme mluvit. Spoléhat se museli na své podřízené důstojníky. Koncem jara už byly československé esalony hromadně napadány bolševiky po celé délce trati směřující do Vladivostoku. Syrový měl k dispozici pouze omezenou část svého pluku, a to konkrétně jen 400 mužů z celé své přidělené skupiny.²⁰³ Na přelomu května a června mu byl doručen rozkaz, aby opět zaútočil na Omsk a byl také jmenován velitelem Severozápadní skupiny československých vojsk.²⁰⁴ Útok na město byl zahájen 4. června rozkazem vydaným velitelem čeljabinské skupiny plukovníkem Vojcechovským. Ten k tomuto

¹⁹⁹ Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, s. 59.

²⁰⁰ E. Kadlec byl československý generál a jeden z velitelů v československých legiích v Rusku. Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 122-137.

²⁰¹ Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, s. 62.

²⁰² Tamtéž, s. 62-64; podobná data uvádí i Šteidler, který skupiny vojsk od Čeljabinsku až po Mariinsk rozděluje takto: západní pod vedením plukovníka Vojcechovského, severozápadní pod velením poručíka Syrového a východní pod velením kapitána Gajdy. Šteidler, F., V., *Československé hnutí na Rusi*, s. 64-65.

²⁰³ Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 259.

²⁰⁴ Černý, K., Chrást, R., Stehlík, E., *Legionáři s lipovou ratolestí*, s. 13, stejná data uvádí také Fic, V., M., *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*, IV. díl, Brno: Stilus, 2014, s. 349.

účelu soustředil jen dostupných 400 mužů, které měl k dispozici Syrový. Tomu se podařilo utvořit úderný prapor složený z vlaků 6. a 7. pluku. Počet 400 mužů, které měl Syrový k dispozici, byl připojením vojáky obsazených vlaků posílen o 500 mužů.

Následně tato jednotka odjela ze stanice Isil – Kulu, která se nacházela 150 kilometrů od Ufy. Do okolí Marianovky dorazila skupina časně ráno 6. června a už okolo deváté ranní se po přípravě zde utkala s bolševiky v druhé bitvě u Marianovky, během níž bolševici utrpěli zdrcující porážku. Okolo 3 000 bolševických, německých, lotyšských a maďarských vojáků bylo obklíčeno hlubokým obchvatem z týlu. Tímto přepadem byli dokonale zaskočeni a jejich pozice se začaly hroutit jedna po druhé, až nakonec byli donuceni opět ustoupit a legionáři posléze dobyli i samotné město Omsk.²⁰⁵

Českoslovenští legionáři posléze z dobytého Omsku spěšně telegrafovali veliteli celé akce, poručíkovi Syrovému, do Marianovky o úspěchu akce a o tom, že se město nalézá v jejich rukou, že pluky nové vlády jim pomáhají udržovat zákon a pořádek a že nyní jsou již všechny přístupy do města volné.²⁰⁶ Zubov dodává, že „...od 26. do 29. května padla za přispění Čechoslováků sovětská moc v Penze, Syzrani, Samaře, Čeljabinsku, Omsku, Tomsu, Novosibirsku, Krasnojarsku, Vladivostoku a v dalších městech. Dne 6. června pak Čechoslováci obsadili Ufu a 11. června potlačili odpor v Irkutsku“²⁰⁷. Syrový byl se zprávou spokojen a vydal příslušné rozkazy k vyčištění oblasti a nastolení správy v regionu. Omsk byl hlavním městem Sibíře a důležitou jak obchodní, tak zásobovací stanicí, v tuto chvíli vysvobozenou od bolševické nadvlády, která tu do příchodu československých vojsk vládla. O tři dny později, 9. června, omská skupina poručíka Syrového docílila spojení se skupinou novonikolajevskou, vedenou kapitánem Gajdou ve stanici Tatarskaya.²⁰⁸ Český historik Sak dodává, že „...tím byla zacelena mezera čeljabinskou skupinou podplukovníka Vojtechovského a novonikolajevskou skupinou kapitána Gajdy. Posléze došlo ke spojení oddílů, kterým velel Syrový, a vytvořily samostatnou skupinu, která postupovala na západ po železnici mezi Omskem a Jekatěrinburgem“²⁰⁹.

²⁰⁵ Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, IV. díl, s. 349; zmíněno i ve zprávě ze 4. července. Dennett, T., Foreign relations of the United states, Russia 1918, United States Government Printing Office, Washington, 1932, r. 2., s. 251-252.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 351; daný problém okrajově řeší Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4; Frysčok uvádí, že spojení síly Gajdy a Syrového svedly vítěznou bitvu o Omsk 7. června, následně kapitán Gajda odjel do Tomsu. Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 167; dále velice podrobně popisuje operaci u Marianovky Hanuš, O., Marjanovka, Moravský legionář, Brno, 1924, r. 4., č. 16., s. 1-2.

²⁰⁷ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

²⁰⁸ Červinka, V., Naši na Sibíři, Praha: Pražská akciová tiskárna, 1920, s. 15; stejná data uvádí i Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918 IV. díl, s. 264.

²⁰⁹ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 47 a 56.

Poté, co bylo na konci května dobyto legionáři i město Čeljabinsk a na začátku měsíce června již zmíněný Omsk, byla sibiřská magistrála od Čeljabinsku až po Irkutsk v rukách československých legionářů. Jednalo se o vzdálenost kolem 3 400 kilometrů, na níž operovalo okolo 50 000 legionářů.²¹⁰ Čím více se zvětšovala oblast kontrolovaná československými legionáři, tím více bylo potřeba obranných prvků, a tak legionáři vytvářeli ze svých ešalonů opancéřované vagony, nazývané *broněviky*. Tyto vagony, nejčastěji tvořené z amerických uhelných vozů, měly silnější plátování a staly se nedílnou součástí života legionářů při jejich sibiřské anabázi, kdy už v Rusku naplno zuřila občanská válka. Tato vlaková monstra byla těžko zastavitelná a jedním z mála způsobů, jak zbrzdit postup československých vojáků se stávaly sabotážní útoky na koleje a vysílání vlakových souprav v protisměru k projíždějícím legionářským soupravám, které často pak končily čelní srážkou obou souprav.²¹¹ To pak způsobovalo potíže při čištění a opravování trati od zdemolovaných souprav a poškozených kolejí. Po dobytí Omsku byly zničeny poslední zbytky bolševiků působící mezi oddíly poručíka Syrového a oddíly kapitána Gajdy. Syrovému byla svěřena obtížná a zdoluhavá úloha vyčistit železnici vedoucí na severozápad přes Išim, Ťumeň, do Jekatěrinburgu, což bylo přes 900 kilometrů. Když se přiblížili legionáři na dosah města Tjukalinsk a poté i Išim, místní obyvatelstvo svrhlo vládu sovětů a přivítalo československé vojáky s otevřenou náručí. To značně ulehčilo tažení legionářům. Díky tomuto vstřícnému projevu mohly československé voje vyrazit 10. června směrem k Ťumeni. Tím byla posunuta délka železniční trati, kterou přímo kontrolovali legionáři, až po stanici Tatarskaya. V železničním pásu mezi stanicemi Išim, Jalutorovsk a Čeljabinsk ovšem legionáři narazili na odpor bolševiků, který byl po sérii vítězných bojů brzy zlomen. Nejúpornější boj svedli koncem června v okolí vesnice Nory. I zde zvítězila po urputných bojích zvítězila taktika a mentální převaha legionářů, přičemž ve vesnici Nory byly pro jistotu zanechány spojenecké oddíly Baskyrů provázející legionáře.²¹² Jeden z legionářů popisuje své dojmy, když dorazil poručík Syrový 24. června na nádraží do Išimi s tím, že všichni přítomní byli zvědaví na zborovského hrdinu: „*Mnoho jsme o něm slyšeli a četli. Konečně ho vidíme. Usedlý, starší bratr, s dobráckou tváří, s černou páskou přes levé oko, památkou to od Zborova, byl nám sympatickým.*“²¹³ Z Išimi přešel oddíl poručíka Syrového k energickému postupu dne 28. června, posléze se mu podařilo zahnat nepřítele až ke

²¹⁰ Honzík, M., *Legionáři*, s. 94-95; stejný názor sdílí Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, s. 56-60; zmiňuje se o tom také Gilbert, když doplňuje, kdy bylo město Čeljabinsk dobyto. Gilbert, M., *První světová válka*, s. 561.

²¹¹ Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, s. 55; množství informací k dokreslení občanské války poskytuje také Kershaw, I., *Do pekel a zpět: Evropa 1914-1949*, s. 115.

²¹² Honzík, M., *Legionáři*, s. 94-95; tažení k Ťumeni obšírně popisuje i Zeman, ten ale dodává, že tažení začalo 9. června pod velením plukovníka Syrového. Zeman, A., *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie*, IV. díl, s. 131.

²¹³ Zeman, A., *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie*, IV. díl, s. 133.

stanici Golyshmanovo, následně bolševiky pronásledoval dále na západ a v následujících dnech se mu s jeho muži podařilo zmocnit se několika dalších stanic. Kromě toho se k československým legionářům připojily ruské dobrovolnické oddíly, které odmítaly bolševickou nadvládu a dále byl 29. června dobyt Vladivostok, klíčové město pro československou evakuaci.²¹⁴

Větší odpor kladla legionářům Rudá armáda, jež se jim postavila u řeky Pyshmy, protékající mezi Jalutorovskem a Ťumení. Navíc byla tato armáda ještě posílena o silnou posádku z města Ťumeně. Jakmile se obě skupiny střetly, došlo k tuhému boji. Největší střety probíhaly u přechodu přes řeku a na obou stranách padlo mnoho mužů. Poručíkem Syrovým byla vyčleněna jedna skupina, která provedla rychlý obchvat přes vzdálenější brod a napadla bolševiky z boku, což trochu ulevilo jednotkám bojujícím o řeku, takže se mohly snáze probíjet na druhou stranu. Bolševici byli donuceni ustoupit, přičemž byli zdecimováni znovu spojenými skupinami u obce Bogadinskoje. Následně byla dobyta i Ťumeň, která bez své posádky již nekladla odpor. Syrový jako velitel západoruské skupiny v době od 10. června do 2. července vyčistil trať od Omsku přes Šadrinsk až do Bogdanoviče. Tato skupina se skládala ze 3 hlavních proudů: 1. postupující od Omsku na Ťumeň, 2. od Šadrinska na Bogdanovič a 3. partyzánský oddíl pracující v zádech bolševiků putujících od Omsku. Do této skupiny patřily části 1., 2., 3. praporu a škola poddůstojníků, 3. úderná rota II. divize v Petropavlovsku, ochrana sborového intendantstva v Kurganě a 700 nevycvičených dobrovolníků (4. vlak v Kurganě a 3. vlak v Petropavlovsku).²¹⁵ Jan Syrový byl v rámci tohoto tažení 2. července usnesením výkonného výboru československého vojska v Rusku vzhledem k odslouženým letům a za vyznamenání se v posledních bojích opětovně jmenován odbočkou Československé národní rady velitelem 2. střeleckého pluku a povýšen na řadového plukovníka.²¹⁶ Následně pak operoval s 8 800 muži ze základny v Čeljabinsku.²¹⁷

V okolí Ťumeně se do 18. července museli legionáři ještě vypořádat se slabým odporem, který operoval v jejich týlu, ale poté měli město již pevně ve své moci. Jeden z legionářů vypráví, jak

²¹⁴ Gilbert, M., První světová válka, 578; o postupu Syrového na západ také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 525.

²¹⁵ Honzík, M., Legionáři, s. 94-95; jen okrajově se o tom zmiňuje Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4; podobná data uvádí také Šteidl, když informuje o tom, že rozhodující boje u řeky Pyšmy proběhly 17.-18. července. Šteidl, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 71; podle Zemana dává Syrový rozkaz k postupu na Golyshmanovo již 25. června. Dále udává, že ve stanici Golyshmanovo byli pochováni padlí Čechoslováci a Syrový pronesl nad jejich hroby poslední řeč, stejně tak jako u vsi Vagaj 5. července. Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 133-135; Zubov píše, že ruské a české jednotky dobyly 20. července Ťumeň. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 533.

²¹⁶ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový. Stejný názor uvádí Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, IV. díl, s. 367, navíc uvádí, že se stejného povýšení dostalo i velitelům Gajdovi a Čečkovi.

²¹⁷ Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, III. díl, s. 264.

na schůzi městského zastupitelstva dorazil Syrový a jak následně osvětloval zúčastněným, mimo jiné i zástupcům ruské prozatímní vlády, vznik a vývoj československého revolučního hnutí v Rusku.²¹⁸

Legionáři se poté střetli ještě s mírným odporem na cestě do Jekatěrinburgu, ale už nic vážného jejich postup nezbrzdilo, takže 25. července dorazila celá skupina společně do města²¹⁹, kde byl od dubna proti své vůli držen poslední car se svou rodinou. Dne 17. července byl však s celou svou rodinou popraven, a to i z obav před blížícími se legionáři.²²⁰ Po zajištění bogdanovičského uzlu a po spojení se skupinou plukovníka Vojcechovského, která obsadila Jekatěrinburg, byly dne 29. července²²¹, operace této skupiny v čele se Syrovým ukončeny a oddíly 2. pluku byly přemístěny na západní frontu do Povolží.²²² Plukovník Syrový se v té době stal spíše legendární postavou než skutečným velitelem reálných jednotek. Vlastně celý úspěch legionářů na magistrále je podobný spíše pohádce o boji dobra se zlem než válečné realitě 1. poloviny 20. století.²²³

Na konci srpna 1918 nastal v životě Jana Syrového zlom. 27. srpna byl nařízením správce vojenského odboru odbočky Československé národní rady povýšen na generálmajora a stal se velitelem Československého armádního sboru v Rusku.²²⁴ Tento post převzal po ruském generálovi Vladimíru N. Šokorovovi.²²⁵ Vedle důvodů vojenského rázu vedla k tomuto postupu i skutečnost, že do něj vkládala důvěru většina československých dobrovolníků, kteří pevně věřili, že nedovolí, aby jejich krve a obětí bylo zneužito pro cizí dobrodružné zájmy. Věřili, že bude rozhodným, tvrdým a moudrým velitelem, který by měl mít na zřeteli jediný cíl. Tím mělo být dosažení československé revoluce, měl vést vojsko k vítězství a šťastně je nasměrovat do osvobozené vlasti. Jan Syrový se tak stal velitelem Československého armádního sboru

²¹⁸ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 136.

²¹⁹ Gajda, R., Moje paměti, s. 74-75; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 533.

²²⁰ Emmert, F., Českoslovenští legionáři za první světové války, s. 184; stejně tak uvádí Švankmajer, M., Dějiny Ruska, s. 323.

²²¹ Vavroch, J., Ruští důstojníci v československém odboji, s. 46; jen okrajově se o tom zmiňuje Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.

²²² Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4; stejná data uvádí Šteidlér, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 71; na konci července pak českoslovenští legionáři drželi celou Transsibiřskou magistrálu, jak uvádí Willmott, H., P., První světová válka, s. 251.

²²³ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 259.

²²⁴ Tamtéž; ke stejnému závěru došel Černý, K., Chrást, R., Stehlík, E., Legionáři s lipovou ratolestí, s. 13; Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4, udává 27. srpna jako datum jmenování, posléze o tom bylo publikováno 28. srpna; jiné datum zmiňuje Památník odboje-archivu legie ruské, a to 28. srpna. Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; 29. srpna je uváděno v jeho Služebním výkazu, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; uvádí také Vavroch, J., Ruští důstojníci v československém odboji, s. 46; Zubov dodává, že od srpna byl Syrový generálmajorem a od 4. září velitelem Československého armádního sboru. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

²²⁵ V. N. Šokorov byl ruský a čs. generál a velitel čs. armádního sboru. Masaryk, T., G., Válka a revoluce II., s. 351.

v Rusku, do funkce nastoupil 30. srpna a následně byl také zapsán do seznamu důstojníků štábu sboru.²²⁶

Jan Syrový se stal vůbec prvním československým generálem²²⁷, a to v době, kdy Československá republika ještě neexistovala. S naprostou samozřejmostí se také předpokládalo jeho ustavení do nejvyšších funkcí, ač téměř všichni kolem něj věděli, že k působení v nich nemá žádné předpoklady. Byl však symbolem, jaký legionáři potřebovali, a proto se jeho okolí snažilo, aby jeho zdánlivě ideální život nebyl nijak pošramocen.²²⁸ Československý armádní sbor byl poté zreorganizován a přetvořen na Československé vojsko v Rusku, složené ze tří střeleckých divizí a z útvarů podřízených přímo štábu vojska. Jednalo se o úderný prapor a jezdeckvo.²²⁹ Nehledě na to začal nový nápor bolševiků na čerstvě získané pozice u Jekatěrinburgu. Syrový spěšně odeslal žádost o posily ještě na konci srpna, ale jelikož se mu nedostalo od spojeneckých vlád žádné odpovědi a také protože se blížila zima, rozhodlo se československé velení zkrátit frontovou linii a zaujmout obranné postavení tak, že se opevní na linii probíhající z Orenburgu přes Sterlitamak a Ufu. Procházela západně kolem Permu, který byl mezitím legionáři dobyt, a dále pokračovala na sever až k Čerdyni, a to na frontě dlouhé přes 1 100 kilometrů, nikoli jen 850 kilometrů, jak uvádí novinář a publicista V. Červinka.²³⁰ Přitom však generálmajor Syrový, ač jmenován hlavním velitelem všech spojeneckých vojsk na Sibíři, neměl příliš mnoho prostoru pro svou velitelskou činnost. Na Volze velel generál Čeček, na Urale nejprve plukovník Vojtechovský, poté generál Gajda, navíc v Zápolí se dohadovali ruští politici a každý ruský generál či vyšší důstojník se cítil být samostatným velitelem.²³¹ Na území ovládaném československými legionáři navíc existovaly dvě na sobě nezávislé vlády, Ruská prozatímní vláda a bolševická vláda, z nichž si každá vytvořila vlastní vojsko v čele s vlastním velením. Úloha generálmajora Syrového se tak v této době stávala spíše reprezentativní než velitelská, a to tak dlouho, až si na to jeho podřízení zvykli a přestali se na něj, jako na vrchního velitele obracet.²³²

²²⁶ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový, uvedeno ve Služebním výkazu; jiné datum je uvedeno v Památníku odboje—archivu legie ruské, zde je jeho nastoupení do služby posunuto na 1. září, Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; datum 1. září uvádí i Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.

²²⁷ Jmenovací dekret pro J. Syrového 29.8. 1918: „*Odbočka v Rusku vkládá do Tvých rukou nejvyšší čestný úkol velitele československého armádního sboru. Vycházejíc z přesvědčení, že veškeré své schopnosti, veškerou svou lásku k československému vojsku zasvětiš zodpovědnému svému úkolu, Čsl.N.R. – Odbočka v Rusku, chová pevnou naději, že povedeš vojsko sobě svěřené k vítězstvím, jakož i slávě českého národa, že přivedeš je šťastně do osvobozené domoviny.*“ -Červinka, V., Sibířské děje a postavy, s. 116.

²²⁸ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 261.

²²⁹ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.

²³⁰ Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 566.

²³¹ Červinka, V., Sibířské děje a postavy, s. 117, stejná data uvádí i Fic, V., M., Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, III. díl, s. 282.

²³² Fidler, J., Generálové legionáři, s. 260.

V průběhu srpna a září 1918 se však začala objevovat vnitřní opozice odbočky Československé národní rady proti novým představitelům hnutí v Rusku; silící kritika byla namířena hlavně na Bohdana Pavlů, Josefa Kudelu,²³³ Jana Syrového, Radola Gajdu nebo Rudolfa Medka. Směřovala k tomu, že už od května 1918, kdy došlo k ozbrojenému vystoupení proti bolševikům, vedla část odbočky Československé národní rady, podporovaná téměř bezvýhradně vojskem, faktickou činností, jež byla přímo v rozporu s Masarykovými rozkazy zachovat neutralitu. Klíčem k pochopení diskuzí ohledně neuposlechnutí rozkazů bylo, že je vojáci považovali za rozporuplné vzhledem k vyšší autoritě prvního vojenského sněmu, který byl delegáty sjezdu ukončen 4. srpna, nebo vojenské demokracie, která fungovala od prohlášení francouzského disciplinárního řádu, a proto se necítili povinni je vyplnit.²³⁴ Tyto rozpory uvnitř československého vedení musely jít nakonec stranou, protože byla nutná rychlá pomoc. Bolševici se totiž začali vzpamatovávat z prvotních rychlých úderů a porážek od československých vojáků a připravili se ve vši vážnosti a s vědomím živé síly k novým bojům.²³⁵

Prvním náznakem jejich síly se stala bitva o Kazaň, jež byla od poloviny srpna v držení československých legionářů, a to po těžkých bojích vedených poručíkem Josefem Švecem a podporučíkem Karlem Kutlvašem²³⁶ proti bolševikům. Později bylo toto město legionáři prohlášeno za prokleté. Ve městě byla totiž v místních peněžních ústavech shromažďována téměř polovina všeho ruského zlata, kterou pak legionáři zrekvírovali a naložili do vlaků. Tento ukořistěný zlatý poklad se posléze stal příčinou válečných i poválečných spekulací.²³⁷ Mimo to bylo město na počátku září 1918 v držení tzv. lidové armády Ústavodárného shromáždění, československých legií a bělogvardějců. Dne 5. září udeřily na město jednotky 5. armády východního frontu s podporou 2. armády. Od 7. září pak probíhalo dělostřelecké ostřelování Kazaně a následně 9. září se rudí námořníci vylodili u města a došlo ke spojení s 2. a 5. armádou. V tento okamžik započal ústup československých legionářů a bělogvardějců společně s intervenčními jednotkami, aby se nedostali do obklíčení.

Syrový 12. září odeslal z Čeljabinsku o situaci depeši, která zněla takto: „*Naše vojska, unavena po tříměsíčním nepřetržitém boji, neuvěřitelně rychle se unavující a přesuny (legionářů) z východu, jen dočasně zpomalí katastrofu. Je nemožné nadále fungovat bez okamžité silné spojenecké síly. Žádám Spojence o okamžitou a kategorickou odpověď na následující otázky,*

²³³ J. Kudela byl český historik a publicista. Masaryk, T., G., Válka a revoluce II., s. 347.

²³⁴ Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 273-274.

²³⁵ Gajda, R., Moje paměti, s. 102.

²³⁶ K. Kutlvašr byl československý legionář, důstojník a generál, více v Černý, K., Chrást, R., Stehlík, E., Legionáři s lipovou ratolestí, s. 26-33.; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 487 a 526-527.

²³⁷ Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 103-104.

je-li naše situace pro ně důležitá: 1) Jejich předpokladem je účast na jakýchkoli operacích, které nás podporují na volžské frontě; 2) Pokud ano, hodlají začít okamžitě s mimořádným převáděním jednotek a v jakém počtu?“²³⁸

Situace byla již opravdu kritická. Bolševické jednotky podpořené rudou lotyšskou pěchotou město nakonec zcela obsadily. Ještě předtím, ale stihli českoslovenští legionáři s bělogvardějci odvézt pod velením generála Čečka zlatý carský poklad, jenž měl hodnotu okolo 660 milionů rublů²³⁹, který měli v držení od dobytí Kazaně. Po této porážce ztratili legionáři iniciativu, které nabyli po vypuknutí konfliktu. Ztráta Kazaně byla tou největší porážkou československých legií v Rusku. Ihned po bitvě se na popud plukovníka Švece legionáři vydali na dlouhý pochod od Kazaně, přičemž byli neustále tlačeni bolševickou přesilou. Nato se rozpadla i celá povolžská fronta, to vedlo posléze ke ztrátám důležitých měst jako Uljanovsk v září a Samary v říjnu 1918.²⁴⁰ Český spisovatel Honzík uvádí, že „...bylo nutno pod tlakem přesily vyklidit 10. září Kazaň a následovala města Simbirsk a Samara v říjnu“²⁴¹.

Pouze malou vzpruhou pro československé vojáky v té době bylo, že ještě během září uznala i vláda Spojených států amerických, vedená příkladem francouzské a britské vlády, Československou národní radu za spojeneckou vládu a československé legie za součást bojujících dohodových armád.²⁴² Vzhledem ke zhoršující se situaci československých vojsk, zakázal generálmajor Syrový během září ve frontových jednotkách jakoukoliv agitaci související s admirálem Alexandrem V. Kolčákem.²⁴³ Je pravdou, že českoslovenští legionáři spíše sympatizovali s irkutskými socialisty než s Kolčakovým režimem a nechtěli, aby jim Politický komisariát, který zformovali leví eseři a který převzal vládu v Irkutsku, zablokoval jejich jedinou únikovou cestu. Kolčákův režim sice stál na straně ruské prozatímní vlády, avšak vyznačoval se značnou nezávislostí vůči ní, takže se mnohdy dostával do sporu jak s ní, tak s Čechoslováky. Když byl koncem září vytvořen orgán požadující celkovou autoritu, ruská

²³⁸ McNamara, K., J., *Dreams of a great small nation: the mutinous army that threatened a revolution, destroyed an empire, founded a republic, and remade the map of Europe*, New York: PublicAffairs, 2016, s. 279; ke stejnému závěru došel Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, 104-105; bitvu o Kazaň popisuje Preclík, V., *Dobytí Kazaně a Masarykova cesta k demokratickému státu*, ČAS. Praha, 2009, r. 17., č. 88., s. 35-42; informuje také Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 526-527.

²³⁹ Bradley, J., F., N., *The Czechoslovak Revolt against the Bolsheviks*, r. 15., č. 2., s. 139; Zubov udává 650 milionu zlatých rublů v mincích, 100 milionů rublů v bankovkách a další ceniny. Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 527.

²⁴⁰ Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, s. 105-108; stejná data uvádí také Gilbert, M., *První světová válka*, s. 591; také Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 534.

²⁴¹ Honzík, M., *Legionáři*, s. 100.

²⁴² Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 114-115; uvádí také Masaryk, T., G., *Světová revoluce*, s. 330; stejná data uvádí také Urban, O., *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha: Aleš Skřivan, 2000, s. 277-278.

²⁴³ A. V. Kolčák byl ruský admirál a jeden z vůdců bílých v ruské občanské válce. Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 552-553.

prozatímní vláda neboli direktorium jmenovala vrchním velitelem všech ruských ozbrojených sil generála Vasilije G. Boldyreva.²⁴⁴ Boldyrev byl také jmenován do čela československých legionářů, ale protože byli zdaleka nejlépe vytrénováni a vyzbrojeni, zůstali jim jejich vlastní velitelé.²⁴⁵ Jmenování vzešlo na popud direktoria, které se snažilo upevnit si svou pozici na Sibíři. Jeho důležitou starostí bylo také vymezení vztahu k Čechoslovákům. V nótě zaslané 7. října Edvardu Benešovi uznalo direktorium fungování Československé národní rady jako zákonné vlády československého státu. Ale dohodu o vzájemných vztazích československých a ruských vojsk, kterou zaštiťovala delegace vedená B. Pavlů, se uzavřít nepodařilo. Pro bílé Rusy bylo nepřijatelné, aby se jejich útvary pohybující se na frontě v Povolží a na Urale podřídily velení československého generálmajora Jana Syrového. Stejně tak se československá strana nechtěla řídit příkazy ruského velitele. Jednání byla přerušena, aniž by se obě stanoviska jakkoli přiblížila.²⁴⁶ Český historik Jiří Bílek dodává, že „...3. října poslal Syrový telegram do Paříže se slovy: “ „... Malomyslnost se zmocňuje našeho vojska... Nemůžeme věřit, že veškerá práce by přišla nazmar a počítáme s Vaší pomocí.“²⁴⁷ Jeho reakce na rozklad morálky v legiích.²⁴⁸

Na podzim byla situace na Sibíři taková, že od 2. října, jak stojí v jeho osobním spise o konané službě²⁴⁹, byl generálmajor Syrový ustanoven vrchním velitelem nejen československých, ale i polských, rumunských a srbských jednotek v boji proti bolševikům na ruském západním bojišti.²⁵⁰ Sídlem jeho štábu se stalo město Čeljabinsk, jemu byla podřízena fronta jekatěrinburská (permská), kde operoval Gajda, a volžská (ufinská), kde velel Čeček.²⁵¹ Na konci měsíce přijel generálmajor Syrový do Belebeje a zhlédl zde přehlídku vojska. Zde ho také zastihla zpráva o sebevraždě jeho přítele a spolubojovníka Josefa Jiřího Švece. Důvodem jeho

²⁴⁴ V. G. Boldyrev byl velitelem ruské carské armády, později vrchní velitel všech ruských ozbrojených sil. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 536.

²⁴⁵ Mawdsley, E., The Russian Civil War, Boston: Unwin Hyman, 1989, s. 104; rozbor Kolčakovy vlády také Zyrjanov, P., N., Admiral Kolčak, verchovnyj pravitel' Rossii, Moskva: Molodaja gvardija, 2006 – převzal a zpracoval Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století.

²⁴⁶ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 84-85.

²⁴⁷ Klučina, P., Vojenské dějiny Československa III. díl (1918-1939), Praha: Naše vojsko, 1987, s. 77.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 77.

²⁴⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

²⁵⁰ Černý, K., Chrást, R., Stehlík, E., Legionáři s lipovou ratolestí, s. 13.

²⁵¹ Červinka, V., Naši na Sibíři, s. 301; Zeman uvádí jiná data, podle něj bylo po poradě generála Gajdy generála Syrového 6. října rozhodnuto, že štáb jekatěrinburské skupiny bude v Jekatěrinburgu. Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 215; Zubov píše, že Gajda velel severouralské frontě od 12. října. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

sebevraždy bylo vypovězení poslušnosti jeho vlastních jednotek na popud komunistického agitátora Jana Vodičky. Švec se zastřelil 25. října ve svém vagonu ve stanici Aksakovo.²⁵²

V polovině listopadu dorazil do Ruska generál Pierre-Thiébaud-Charles-Maurice Janin²⁵³ společně s M. R. Štefánikem, aby povzbudil legionáře a seznámil se se situací v legiích. Janin měl Syrového nahradit na postu velitele československých vojsk v Rusku. Ještě než dorazil, poznamenal si, že o Syrovém se hovoří jako o statečném, čestném a disciplinovaném.²⁵⁴

V telegramu zaslaném 16. listopadu informoval generálmajor Syrový svého budoucího nadřízeného generála Janina o situaci takto: „*Situace na frontě převratem stala se velice složitou. Československá vojska velice unavena vyžadují směny tím více, že neustálé převraty v Rusku netěší se jejich sympatií. Následkem toho může se státi, že nebudou podporovati novou vládu i nebudeme míti možnost přinutiti je se bít.*“ Syrový se snažil reagovat tím na obdrženy telegram od admirála Kolčaka, který mu vyhrožoval, že jestli se nepřestanou Čechoslováci plést do ruských záležitostí, použije ruské velitelství ozbrojené síly. Zároveň Kolčak informoval ataman G. Semjonovova, dalšího z nezávislých velitelů bílých ozbrojených sil, aby obsadil veškeré tunely na krugobajkalské dráze a v případě, že by Čechoslováci nechtěli změnit svůj přístup k přesunu na východ a nezanechali pomoci eserům, aby nechal jeden tunel vyhodit do povětří.²⁵⁵ Kolčak reagoval na skutečnost, že se Čechoslováci stáhli z fronty a tím odkryli křídlo Kolčakovy armády.²⁵⁶

Výměně telegramů předcházela porada Syrového v Čeljabinsku, které se účastnil i jeho důstojnický kolega Rudolf Medek.²⁵⁷ A právě tyto dva požadovali vojenskou demonstraci československých legionářů proti Omsku a navrácení do stavu před převratem. Na frontě však panovala obzvláště špatná morálka po tragickém ústupu z magistrály při zhroucení kolčakovského protibolševické fronty. Českoslovenští vojáci bránili magistrálu, protože železniční trať byla jejich jedinou cestou do bezpečí z rozpadajícího se Ruska.²⁵⁸

²⁵² Cechmaistr, A., Památce bratra pluk. J. Švece, Moravský legionář, r. 5., č. 31., s. 1; podobná data uvádí ve své publikaci i Budínský, L., Vraždy, sebevraždy, popravy slavných Čechů, Pardubice: Mayday Publishing, 2008, s. 62-63; o sebevraždě plukovníka Švece také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 535.

²⁵³ P. T. Ch. M. Janin byl francouzský generál (od 20. dubna 1916) během ruské občanské války. Jako takový mu velí československá legie. Zradil admirála Kolčaka tím, že ho předal bolševikům v Irkutsku. Fidler, J., Generálové legionáři, s. 111-121.

²⁵⁴ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 118; jen okrajově se o příjezdu Janina zmiňuje Honzík, M., Legionáři, s. 103; taktéž se o tom zmiňuje Vácha, který udává, že se tak stalo 16. listopadu. Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 284; o sociálním postavení legionářů informuje také Krajčovičová ve Ferenčuhová, B., Milan Rastislav Štefánik a česko-slovenské zahraničné vojsko (légie), s. 79-90; o převzetí velení se zmiňuje také Galkina, Y., Babintsev, V., The reorganisation of the french military commission in Russia: In anticipation of change (1916-1917), Quaestio Rossica, 2017, r. 5., č. 1., s. 242.

²⁵⁵ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 515.

²⁵⁶ Svoboda, L., Cestami života I., s. 108.

²⁵⁷ R. Medek byl český spisovatel a legionářský důstojník. Fidler, J., Generálové legionáři, s. 167-181.

²⁵⁸ Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 284 a 286.

Stanovisko generálmajora Syrového bylo nevměšovat se do vnitřního politického boje, o čemž svědčí jeho rozkaz²⁵⁹ ze dne 19. listopadu 1918: „*Vojáci svěřeného mně bojiště! V Omsku došlo k vnitřním politickým událostem. Já, vrchní velitel spojeneckých a připojených k nám ruských vojsk západní fronty, nám určily, jediný a jasný úkol: bojovati s Germáno-Maďary a jejich pomocníky – bolševiky. Proto vojska svěřené mně fronty budou vyplňovati tyto úkoly s dřívější energií a sebeobětavostí. Vyplňovati pouze moje příkazy! Nedopouštěti žádné agitace, propagandy nebo politických nařízení a proklamací vnitřního charakteru, jež by mohly míti vliv na pevnost a sjednocenost vojsk při vyplňování přímých bitevních úkolů na frontě. Přechází tento rozkaz ve všech oddílech! Vrchní velitel západní fronty: generálmajor Syrový.*“²⁶⁰ Zajímavé na této zprávě je, že spojuje v jeden celek jak Němce, tak bolševiky, tedy natolik odlišné skupiny, přesto však obě bránící Čechoslovákům v postupu směrem na východ.

Syrový vzhledem k rozpolcenosti vedení v legiích vydal 23. listopadu rozkaz ke svolání voleb do sněmu československého vojska, ač politici a velitelé nesouhlasili a chtěli raději počkat na generála Štefánika. Bylo ale zřejmé, že všechny útvary sněm podporovaly. Generál Gajda, který sice byl také v čele československých legií, ale jinak se prezentoval spíše jako ruský generál, se odmítl na konání sněmu podílet. Navíc z řad československých vojáků stále častěji zaznívalo, že nechťejí podporovat Kolčakovu diktaturu. Československé vojsko bylo již na ústupu a pro bílou armádu se stalo přítěží, již se chtěla zbavit, pokud měla porazit bolševiky. Tento názor sdílel i Gajda a tím proti sobě popudil členy odbočky Československé národní rady a ostatní československé velitele. Celá situace se dostala až na stůl Masarykovi, který začal spřádat plány, jak nepohodlného generála odvelet zpět do Evropy a nastolit ve 2. divize, které Gajda velel, opět řád. Sněm svolán nakonec nebyl, jelikož včas dorazil Štefánik, který oznámil zrušení odbočky Československé národní rady.²⁶¹

Vzhledem k převratu a změně poměrů v Rusku se situace pro legionáře zkomplikovala. Syrový se svěřil Janinovi telegramem takto: „*Následkem převratu se situace na frontě velice zkomplikovala. Čsl. vojska jsou velice unavena a je nutno je vystřídat, tím spíše, že stále státní převraty v Rusku jim nejsou sympatické. Nebudou podporovati novou vládu a my nebudeme míti možnost, abychom je přinutili k boji. Proto se obracím k vám, pane generále, abyste nám řekl své mínění.*“²⁶² Náhlý odchod československých vojsk z fronty by měl neblahé účinky na

²⁵⁹ Rozkaz č. 02876 ze dne 19. 11. 1918.

²⁶⁰ Gajda, R., *Moje paměti*, s. 119; o socialistických agitacích hovoří i Klučina, ten je uvádí již v roce 1917. Klučina, P., *Vojenské dějiny Československa II. díl (1526-1918)*, s. 530.

²⁶¹ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 112-113 a 115.

²⁶² Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 147; podobná data uvádí také Sak, který rozhořčení ze situace datuje k 17. listopadu a dodává, že krize začala rozpadem slabé moci a Rusko se začalo stavět zády k liberálním demokratům západního ražení. Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 99-102.

československé zájmy, tím spíš by je poškodil ve chvíli, kdy mělo být zahájeno mírové jednání. Bylo by jim následně vyčítáno zrušení uralské fronty a zničení všech nadějí na rekonstrukci Ruska. K tomu ještě Syrový dodal: *„Ještě něco, pane generále, nezasahujeme do ruské politiky, ale poněvadž na našem frontě, pod mým velením jsou také ruské oddíly, dostávám politické rozkazy ruské vlády; proto nemohu být lhostejný k politickým událostem v Omsku a k nynější situaci, která z nich vyplývá. Žádají na mně, abych vydal rozkaz k zatčení všech členů socialisticko-revoluční strany... Jsem zcela klidný, pane generále, záleží mi na tom, abych vám úplně osvětlil situaci a náladu vojska.“*²⁶³ Tohle dodal generálmajor Syrový v reakci na převrat, který proběhl 18. listopadu v Omsku.²⁶⁴ *„Račte upozornit Američany, že je nutno, aby nenechávali rozšiřovat tiskem zprávu, že spojenci v Archangelsku odcházejí do zimního tábora, jako to učinil jeden jejich konsul. Jaké jsou vaše rozkazy? Koho mám poslouchat ve věcech týkajících se správy armádního území a ruských vojsk, která jsou pod mým velením?“*²⁶⁵

Vznik Československé republiky a uznání její státní svrchovanosti zavdalo ovšem příčinu, aby revoluční organizace československého zahraničního hnutí byla přetvořena v zákonnou organizaci mezinárodně uznávaného československého státu. Nutnost této přeměny přiměla již uzdraveného generála Štefánika, aby na místě odbočky Národní rady československé, která vzhledem k tomu, že revolučních cílů bylo dosaženo, dne 14. prosince ukončila svoji činnost, zřídil úřad státní, a to odbočku ministerstva vojenství pro Rusko, jemu jako ministrovi vojenství přímo podřízenou.²⁶⁶ Sak dodává, že *„Štefánik zřídil pět úřadů ministerstva vojenství: politický oddíl, vojenskou správu, finanční správu, vojenský inspektorát a vrchní kontrolu“*²⁶⁷.

Dne 8. prosince se při návštěvě generála Štefánika v Čeljabinsku, kde se mu dostalo velkolepého uvítání, konala vojenská přehlídka. Po jejím skončení měl následovat projev Milana R. Štefánika k nastoupenému vojsku. Štefánik však onemocněl a jeho stav mu nedovolil vystoupit před legionáře, proto ho musel zastoupit generálmajor Syrový, který přečetl přesně to, co chtěl ministr vojenství sdělit. Jeho řeč sice byla poslouchána dobrovolníky s napětím, ale kýžený výsledek projevu, jenž měl legionáře povzbudit, se nakonec nedostavil.²⁶⁸ Sak dodává,

²⁶³ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 147.

²⁶⁴ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 102.

²⁶⁵ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 148-149.

²⁶⁶ Hobza, A., 28.-X. nebo 14.-XI.?, *Národní osvobození*, Praha, 1926, r. 3., č. 285, s. 1; zmiňuje se o tom Kárník, Z., *České země v éře první republiky*, s. 34-36; jen okrajově se o tom zmiňuje Honzík, M., *Legionáři*, 101; o daném problému se zmiňuje Kvaček, R., *První světová válka a česká otázka*, 138-142.

²⁶⁷ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 115.

²⁶⁸ Gajda, R., *Moje paměti*, s. 126; jen okrajově se o tom zmiňuje Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 164; Holub přibližuje událost k datu 5. prosince 1918, kdy mělo dojít k tomuto proslovu, který musel suplovat generál Syrový. Holub, J., *Ruská anabáze: deník legionáře Josefa Holuba*, s. 132-133; jiná data uvádí Zeman, ten podává zprávu, že přijel Štefánik 8. prosince do Jekatěrinburgu a 10. prosince se přemístil do Čeljabinsku. Zeman, A., *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie*, IV. díl, s. 361-362 a 426.

že „...řeč, kterou pronesl Syrový, je zklamala, jelikož čekali přímo Štefánika a jeho osvobozující řeč, která by souhlasila s jejich myšlenkami.“²⁶⁹

V nepřítomnosti generála Štefánika vedl řešení všech politických i vojenských otázek Československého vojska v Rusku „Zvláštní sbor“. Vedle politického plnomocníka československé vlády, náčelníka vojenské správy a náčelníka vrchní kontroly byl také Syrový členem tohoto „Zvláštního sboru“. Pripadl mu úkol náměstka předsedy sboru, kterým byl B. Pavlů.²⁷⁰ Mezi 14. a 17. prosincem dostal Syrový podnět z Omsku zatknout dvanáct členů ufské skupiny eserů, kteří se schovali na frontě.

Syrový, který se řídil telegrafickým doporučením od Janina, se rozhodl tento požadavek nesplnit, takže ten posléze připadl generálu Diterichsovi, jenž už za Janinovi nepřítomnosti a vzhledem k vlastní neinformovanosti zmíněné esery zajal a uvěznil v Omsku.²⁷¹ Fryšček píše, že „...samarští členové ústavodárného shromáždění, kteří se postavili proti Kolčakově převratu v Jekatěrinburgu, za což je chtěli místní důstojníci popravit, zachránili je českoslovenští legionáři, kteří je poslali za generálem Syrovým do Čeljabinsku. Ten však nebyl přítomen a generál Diterichs je nechal uvěznit, aby je následně poslal do Omsku, kde byla většina z nich 22. prosince povražděna“²⁷². To vyvolalo vůči jeho osobě vlnu nevole. Vzhledem ke spolehlivosti, kterou Syrový projevoval pod vedením Janina a Štefánika, nedostávalo se mu tak přísného metru jako jiným vysokým důstojníkům. Hlavně Gajda se stal Štefánikovi trnem v oku a vyjádřil k němu opovržení s nadějí, že ho opravdu odvelí do Evropy.²⁷³ Sak dodává, že: „Štefánik, který oznámil Gajdovi, že bude přemístěn do Paříže, kde mu bude zajištěno studium na zdejší válečné škole, následně obdržel žádost od admirála Kolčaka, aby dovolil vstoupit Gajdovi do jeho služeb, který tím splácel svůj dluh, když se právě Gajda vyslovil pro Kolčaka jako pro vládce Ruska a dopomohl mu k jeho pozici. Štefánik následně svolil“²⁷⁴. Týden poté 25. prosince již Syrový s Diterichsem vítali generála Janina v Čeljabinsku na nádraží za přítomnosti Čechů se Slováky a dále Francouzů, Italů, Srbů a Rusů.

Bylo to zřejmě jejich první setkání tváří v tvář a Janin popsal Syrového následovně: „Je mohutné postavy, má kulatou tvář, přeříznutou černou páskou přes oko, krátké hnědé vlasy. Činí dojem člověka přímého, usedlého a jasného úsudku, povahy přímočaré a otevřené.

²⁶⁹ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 109.

²⁷⁰ Prášek, V., Bratr arm. generál Jan Syrový paděšátníkem, Československý legionář, r. 20., č. 4., s. 4.

²⁷¹ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 178; jiná data uvádí Sak, který uvádí, že k zatýkání zmíněných 15 eserů došlo již 2. a 3. prosince, a 15. prosince podle něj dochází k honbě za poslanci Ústavodárného shromáždění a významnými eserskými pracovníky, kteří se vyhnuli předchozím zátahům. Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 104.

²⁷² Fryšček, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 172.

²⁷³ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 182.

²⁷⁴ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 113.

Konstatuji, že je pevně v sedle ve svých funkcích velitele frontu“²⁷⁵. Takové hodnocení bylo zpočátku Syrovému ku prospěchu ve vztahu k Janinovi. Ihned po příjezdu mu podal zprávu o stavu fronty a vojáků a přidal důkazy o četných případech omrzlin a nedostatku teplých oděvů, když pravil: „*Kdybychom byli řádně vybaveni, šli bychom kamkoli. Ale za nynějších podmínek je nemožno pomýšlet na to, abychom se pustili do nějakého vážného podniku*“²⁷⁶. S tím ale nesouhlasil generál Gajda, který chtěl se svou sibiřskou armádou v rámci ofenzívy dobýt Perm. Operace byla v souladu i se směrnicemi, které ukládaly generálu Janinovi zajistit postup československých a ruských oddílů naproti spojeneckým na severu Ruska. Gajda chtěl obnovit bojeschopnost vojska, což se podle něj „*Janu Syrovému nedařilo, jehož bodrým, více selským, než vojáckým chováním vždy pohrdal*“. S tím sympatizoval i admirál Kolčák, který spatřoval v úspěchu ofenzívy oprávnění k nedávnému převratu, který by upevnil vnitřní pozice nové vlády a spojení by přiměl k jejímu uznání a podpoře. Pro sovětskou moc by ztráta uralského předhůří znamenala vržení Rudé armády zpět k Volze a k obnovení bezprostředního nebezpečí, které se jim povedlo odvrátit u Kazaně.²⁷⁷ Dohady ohledně dalšího vedení boje se protáhly až do roku 1919.

2.6 Kooperace s Janinem a problémy s Kolčákem

Generál Štefánik byl přesvědčený, že Syrový je spolehlivý a dostává se mu takového postavení, jakého je hoden. Avšak admirál Kolčák byl zcela jiného názoru. Před generálem Janinem se 4. ledna rozhovořil o tom, že mimo jiné neuznává Syrového autoritu a není s generálmajorem v žádném styku, jako byl například s generálmajorem Diterichsem. Pro Kolčáka nebylo přípustné, aby český poručík, jak Syrového označoval, velel ruským důstojníkům. Stěžoval si, že na frontě už není československé vojsko, ale jen ruské vojsko a Syrový z jeho pohledu neměl žádné právo hájit postavení, na které nestačil svými vojenskými schopnostmi ani postavením. Dokonce chtěl vojákům zakázat, aby přijímali od Syrového rozkazy, aniž by k tomu měl jakékoli oprávnění či postavení, na jehož základě by toto mohl uskutečnit, a navrhoval ruského rodáka Diterichse na Syrového pozici. V případě, že by Diterichs nepřijal místo, či nepřešel do ruských služeb, podmiňoval to požadavkem na jeho odstoupení. Janin byl však toho názoru, že to Kolčák přehnal. Rozhořela se o tom všeobecná debata, kterou přerušilo Kolčákovo

²⁷⁵ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 186.

²⁷⁶ Janin, J., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 187; stejná data uvádí i Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 115.

²⁷⁷ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 110.

onemocnění. Janin posléze už nebral Kolčakovy stížnosti vážně a začal ho považovat za „fyzicky unaveného“²⁷⁸.

Leden 1919 byl bohatý na změny jak pro Syrového, tak pro celé československé vojsko v Rusku. Již 7. ledna začaly všechny československé vojenské části, nacházející se v Rusku, tvořit část vojska Československé republiky s úředním názvem „Československé vojsko na Rusi.“ Dosavadní název Československý armádní sbor byl zrušen. Služební název pro velitele zněl takto: „Velitel Československého vojska na Rusi“. V ten samý den byl Syrový rozkazem Štefánika jmenován velitelem Československého vojska v Rusku.²⁷⁹ Jeho hlavním úkolem bylo stažení všech československých legionářů z fronty a jejich přemístění do týlu k ochraně magistrály.²⁸⁰ Generálmajor Syrový se 9. ledna zúčastnil smutečního průvodu. Jakožto jeden z nejstarších spolubojovníků a jako zástupce ministra vojenství Štefánika se účastnil pohřbu podplukovníka Josefa Vašátka, jenž byl pochován na stejném hřbitově jako J. J. Švec, a to v Petropavlovsku. Holub přidává, že „...zde byl vzdán hold jednomu z těch největších a nejslavnějších“²⁸¹.

Štefánik v první polovině ledna podepsal rozkaz číslo 588, jeden z nejdiskutovanějších rozkazů v dějinách legií. Tento rozkaz nepovoloval sněm československé revoluce, rušil plukovní zastupitelstva, institut rotných důvěrníků a plnomocníků odbočky ČSNR. Rozkaz byl z popudu Štefánika zveřejněn až 28. února 1919, tedy měsíc potom, co ministr vojenství Československa odjel z Ruska. Tato reorganizační instrukce byla téhož dne doplněna rozkazem číslo 17 generálmajora Syrového upravujícím bližší podrobnosti. Týkaly se například financí zaniknutých zastupitelstev a způsobu jejich budoucího spravování a využití jejich archivů.²⁸² Sak dodává, že „...samotný rozkaz způsobil mezi vojáky velké roztrpčení, jehož stopy bude obtížné zahladit“²⁸³.

Janin ve svých pamětech vzpomínal, jak s Masarykem sdílel názor, že nebylo snadné zrušit titul generálů, který měli v té době Syrový a Gajda, a to vzhledem k jejich popularitě ve vojsku.²⁸⁴

²⁷⁸ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 195-196.

²⁷⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; zcela okrajově se věnuje problematice Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 341; Zubov píše, že do 4. února byl Syrový velitelem vojsk západní fronty admirála Kolčaka. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480.

²⁸⁰ Červenka, V., Naši na Sibiři, s. 302.

²⁸¹ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 138.

²⁸² Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 343; stejná data uvádí také Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 174; zmiňuje se o tom i Vrábek ve Ferenčuhová, B., Milan Rastislav Štefánik a česko-slovenské zahraničné vojsko (légie), s. 27-46.

²⁸³ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 116.

²⁸⁴ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, 117; Gajda v té době byl již převeden do ruské služby a jmenován velitelem sibiřské armády, jak uvádí Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 481.

Fakticky ke zrušení velení došlo 15. ledna, kdy Syrový předal řízení nad západním bojištěm generálu Janinovi jakožto novému veliteli československých vojsk.²⁸⁵ Historik a současník František V. Šteidler dodává, že „...generál Janin byl nejvyšším velitelem československého vojska jmenován až 12. února, kdežto Syrovému byl ponechán titul velitele vojska“²⁸⁶.

Poté se sešel 18. ledna přímo s Janinem v Omsku, aby s ním projednal transport vojáků mezi Tomskem a Irkutskem.²⁸⁷ Před tímto setkáním vše projednal už s Diterichsem, který byl pověřen zničením fronty. Ráno následujícího dne se Syrový a Janin domluvili, že legionáře rozloží mezi řekou Ob a jezerem Bajkal, aby si mohli odpočinout. Zásobovací střediska a dílny se do té doby nacházely na západní Sibíři a na Uralu, zatímco krajina, mezi řekou Jenisej a Bajkalem, kam hodlali legionáři putovat, byla chudá a řídce osídlená. Jako vhodné se jim zdálo ponechat si spojení s krajem Barnaul-Semipalatinsk, což bylo další zásobovací centrum Sibíře.²⁸⁸ Následně tak učinili pro jistotu, aby se neocitli bez spojení se zásobovacími středisky. Další rozkaz vydal generálmajor Syrový 21. ledna týkal se toho, že nejkratší a nejrychlejší cesta, kterou se mají českoslovenští legionáři vydat, vede z Uralu přes Rusko. Svůj rozkaz zakončil slovy: „...s novým štěstím do nových bojů“²⁸⁹. Následně Syrový 22. ledna odjel do Kunguru, aby uklidnil situaci mezi legionáři a ruskými úřady, jelikož legionáři souhlasili s ofenzívou na Perm a rozhodli se zastavovat vlaky a následně je zabavovat ve prospěch akce.²⁹⁰

Generálmajor Syrový ve svém následujícím rozkazu z 27. ledna 1919 československým jednotkám vymezil jako nový operační prostor týlové území podél magistrály mezi Novosibirskem a Irkutskem.²⁹¹ Následně byly československé jednotky koncem ledna úplně staženy z uralské fronty a úsek byl předán Rusům a ostatním národním armádám.²⁹²

Teprve až ve druhé polovině února bylo přikročeno k vyplňování rozkazu ze dne 27. ledna. Až poté začaly československé vlaky postupně a spořádaně odjíždět jednosměrně na západ.²⁹³ Naštěstí se tak stalo již 2. února, jelikož se objevily další problémy na frontě a bylo nutné

²⁸⁵ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; ke stejnému závěru došel Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 199 a 203; Sak dodává, že pár dní poté ve spěchu Štefánik odjel, doprovázen jen Pavlů a Medkem. Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 118.

²⁸⁶ Šteidler, F., V., *Československé hnutí na Rusi*, s. 87.

²⁸⁷ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 207.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 209.

²⁸⁹ Zeman, A., *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie*, IV. díl, s. 427.

²⁹⁰ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 210.

²⁹¹ Emmert, F., *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 191; Šteidler uvádí stejná data, a navíc upřesňuje vymezení rajónů pro jednotlivé divize a pluky. Šteidler, F., V., *Československé hnutí na Rusi*, s. 90; stejná data uvádí i Sak, načež dodává, že to trvalo čtyři měsíce, než se podařilo vytyčenou oblast legionářům obsadit. Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 119.

²⁹² Honzík, M., *Legionáři*, s. 103.

²⁹³ Gajda, R., *Moje paměti*, s. 128.

jednotky okamžitě přesunout, aby se předešlo zbytečným ztrátám na životech.²⁹⁴ Ještě během měsíce února se československé velení v čele s generálmajorem Syrovým a politickým plnomocníkem Pavlů přesunulo do Jekatěrinburgu, aby navázalo přátelské vztahy s admirálem Kolčákem.

Syrový vydal 22. února příslušné rozkazy v situaci zhoršujících se nepokojů v Krasnojarsku. Ty byly nahlášeny o jedenáct dní dříve, kdy 30 kilometrů od města porazili povstalci vojsko, které bylo proti nim posláno, aby jim zamezilo v rebelii. Povstalci začali ohrožovat i trať, po níž se přepravovali legionáři, tudíž bylo nutné je potlačit a rozbít vzniklý odpor, což se posléze podařilo a situace se uklidnila.²⁹⁵

V březnu Syrový opět přesunul svůj štáb z Čeljabinsku do Omsku. Tam se sešel s Janinem, aby prodiskutovali stav československého vojska, ve kterém po morální stránce panovalo napětí. Mnohým dělostřeleckým bateriím totiž veleli Rusové, kteří byli již propuštěni, proto bylo nutné je nahradit československými dělostřelci. Syrový s Janinem jednali i o přeformování divizí, které bylo nutné doplnit o pěchotu, jelikož se nedostávalo dělostřeleckého personálu. Mimo jiné jednali o zřízení letectva a o radiokomunikaci, když se legionářům dařilo sehnat materiál k jejímu zprovoznění i v nepříznivých podmínkách Sibíře.²⁹⁶ Jak vypráví Janin ve svých pamětech, 22. března dekoroval Syrového během francouzského ceremoniálu Řádem čestné legie a francouzským Válečným křížem.²⁹⁷ Následně se Syrovému 18. dubna dostalo i anglického rytířského Řádu lázně.²⁹⁸

V závěru března se situace podél trati opět zhoršila a tolik očekávaný odpočinek pro mnohé z jednotek stále nepřicházel, jelikož na různých místech museli českoslovenští legionáři fungovat jako policie a podstupovat zde různé šarvátky s Rusy. Bylo nutné střežit trať i nadále, protože jí bylo jednak byla zapotřebí k přežití jednotek, jednak také představoval a důkaz o aktivitách československých jednotek, díky nimž si zachovaly přízeň dohodových států. V případě nezdaru by se jednotkám nemuselo dostat potřebných finančních prostředků a nebyla by jim poskytnuta pomoc s přesunem přes oceán. Janin se shodl se Syrovým, že trať bude hlídána československými legionáři po obou stranách v pásmu asi 10 kilometrů, a dále si vyhrazoval právo vyhlásit v tomto pásmu válečný stav. Snaha prokázat tímto bílým Rusům

²⁹⁴ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 213.

²⁹⁵ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 219.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 237.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 238; jiná údaje uvádí Památník odboje - archivu legie ruské, zde je uváděno datum 5. dubna. Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; stejné datum je pak uvedeno ve Služebním výkaze. Tamtéž; datum 5. dubna pak uvádí také Prášek, V., *Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář*, r. 20., č. 4., s. 4.

²⁹⁸ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový; také Prášek, V., *Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář*, r. 20., č. 4., s. 4.

služby přišla nakonec vniveč, jelikož toto právo považovala omská vláda a Kolčák jako nepřípustné pro „*ruskou suverenitu*“²⁹⁹. Syrového současník Langer dodává, že „...*čistění okolí tratí započalo v prvních měsících roku 1919 z rozkazu generála Syrového*“³⁰⁰.

Sněm, který byl řádně svolán v listopadu roku 1918 generálmajorem Syrovým a který po zamítnutí Štefánikem neměl do té doby nikdo odvahu svolat, byl po Štefánikově odjezdu, kdy padly všechny zábrany, svolán konečně na 10. března československou posádkou v Jekatěrinburgu. Legionáři tak chtěli hájit svá práva jakožto svobodných občanů, nikoliv žoldnéřů. Během následujících dvou týdnů se připojili téměř všichni legionáři z 1. 2. i 3. divize. Jednání se uskutečnilo 19. března v Jekatěrinburgu za účasti 42 delegátů, kteří vyjednávali o občanských právech a také o tom, že ani nyní nechtějí potlačovat ruské obyvatelstvo, že jejich prvotním cílem bylo mu pomoci k odražení nastupující bolševické moci, a že by bylo tedy vhodné opustit frontu a nepodporovat vládu, která vystupuje proti vlastnímu obyvatelstvu. Generálmajor Syrový a politický plnomocník Pavlů, ač se svoláním sněmu nesouhlasili, se ho zúčastnili, načež Pavlů obvinil delegáty z bolševictví. Posléze delegáti, kteří se obávali vzájemné roztržky, raději sněm 16. dubna přerušili. O měsíc později se však sešli znovu, tentokrát v Tomsu, sídle velitelství 2. divize, kde jim plukovník Voženílek umožnil jednání. Po jednáních se sjezd přesunul do stanice Zima, kde byl nastíněn program 2. sjezdu československého vojska. Delegáti se usnesli, že nechtějí dále zasahovat do občanské války v Rusku. Tito delegáti ale nebyli spraveni o mírových jednáních, která se vedla, a dále se domnívali, že československým vojákům přináležejí úkoly, jež jim určí spojenecké velmoci. Proto doporučili vojákům nadále zajišťovat obranu železnice a odmítat rozkazy k útočným operacím proti partyzánům, zatímco se oni jako zvolení zástupci legionářů budou snažit o přepravu vojska na území Mandžuska.³⁰¹ Spisovatel a současník Adolf Zeman píše, že „...*do stanice Zima dorazili delegáti 31. května, přičemž 7. a 8. června došlo k definitivnímu vypracování a schválení požadavků 2. sjezdu*“³⁰². Fryšček upřesňuje, že „...*sjezd v Jekatěrinburgu trval od 24. března do 16. dubna a následně se přesunul do Tomsu, kde pokračoval 20. května, ale brzy byl přeložen do Irkutsku*“³⁰³.

Mezi 30. březnem a 15. dubnem vydal vrchní velitel vojska generálmajor Syrový 3 rozkazy, které zahrnovaly v rozkazu č. 1818 z 30. března rozšíření rajonů pro 2. divizi a 3. divizi československého vojska, v rozkazu č. 1813 ze dne 3. dubna rozšíření rajonu pro 1. divizi a

²⁹⁹ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 239-240; jen okrajově se o tom zmiňuje Vácha, D., *Ostrovy v bouři*, s. 355; také Honzík, M., *Legionáři*, s. 105.

³⁰⁰ Langer, F., *V zaváté stepi, Bratrství - list československého vojska*, Praha, 1921, r. 4., č. 9., s. 1-2.

³⁰¹ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 131-132.

³⁰² Zeman, A., *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie*, IV. díl, s. 446-447.

³⁰³ Fryšček, M., A., *Legionáři, car a rudá vlajka*, s. 174.

rozsáhlejší rozkaz č. 2112 z 15. dubna, zahrnoval jednotlivá nařízení pro divize a informování jednotek o přesunu vojska na sibiřskou magistrálu za účelem reorganizace.³⁰⁴

Večer 4. dubna se konal český koncert v Omsku, kterého se zúčastnil i Syrový. Zde si promluvil s admirálem Kolčákem o odměnách navržených generálem Janinem pro ruské generály, kteří se vyznamenali v době, kdy Syrový velel vojsku. To Kolčákovi evidentně zalichotilo, jelikož prý překypoval roztomilostí, jak uvádí ve svých pamětech Janin. Z jeho pohledu na něj Rusové žárlili kvůli jeho postavení a spíše měli sklony přátelit se se „*slovanskými bratry*“, když se obracejí přímo na ně.³⁰⁵ Následně se Syrový odebral s Pavlů do Jekatěrinburgu, kde se stupňovala negativní propaganda v armádě. Legionáři se zde chtěli podrobit ruské vládě, jelikož nechápali svůj postoj k vládě Československa, za kterou bojovali. Z důvodu evidentně probíhající bolševické propagandy bylo nutné zrušit výbory, aby se armáda nerozpadala na jednotlivé hloučky, a také zvýšit počet zpráv, pošty, novin, knih a vyslat sem populárního politika, který by uklidnil poměry a nasměroval vojáky k plnění rozkazů své vlády. Stav vojska se koncem dubna podařilo uklidnit a mezi legionáři začala opět vítězit touha po návratu domů.³⁰⁶ Zeman dodává, že „...3. května, kdy přijel vlak s generálem Syrovým se štábem a plnomocníkem Pavlů, právě Pavlů měl k legionářům vyčítavou řeč ohledně povstání a také je informoval, že se vojsko stáhlo z fronty“³⁰⁷.

V první polovině května se generálmajor Syrový přesunul z Čeljabinsku vlakem do Irkutsku na sjezd vedení vojska. Během cesty se mu dostala do rukou zpráva, že část 1. pluku s dělostřelectvem byla přepadena povstaleckou skupinou čítající přes 1 200 mužů. Tento dav sice Čechoslováky zaskočil, ale i tak jej dokázali odrazit s tím, že jich na 200 usmrtili. Generálmajor Syrový usoudil, že bude nutné, aby obrněný vlak, ve kterém cestoval, přispěchal napadené posádce na pomoc a vypomohl jí zajistit staniční budovu a vypořádat se se vzbouřenci. Pak vlak mohl dále a bez dalších obtíží pokračovat po své trase do Irkutsku.³⁰⁸

Po příjezdu na nádraží do Irkutsku si generálmajor Syrový prohlédl umístění místního praporu a divadlo. Odpoledne pak byla v městském divadle za účasti představitelů cizích států, generálmajora Syrového, plnomocníka Pavlů, podplukovníka Medka i vojinů celé posádky

³⁰⁴ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 459-460.

³⁰⁵ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 242; jen okrajově se o problematice zmiňuje Honzík, M., Legionáři, s. 105; jiná data uvádí Zeman, který píše, že 3. dubna projížděl generál Syrový stanicí Išim, mířící do Jekatěrinburgu, aby se zúčastnil předporad s delegáty sjezdu. Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 483.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 245 a 247.

³⁰⁷ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 465.

³⁰⁸ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 20; ke stejnému závěru došel Janin, udává telegram, který mu Syrový zaslal 23. května o stavu vojska. Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 239-240.

sloužena bohoslužba za zemřelého generála Štefánika.³⁰⁹ Na počátku května zasáhla československý národ zpráva o smrti ministra vojenství M. R. Štefánika, který zahynul při leteckém neštěstí u Bratislavy, když se vracel do Československa. Štefánikova smrt hluboce zasáhla celou legionářskou základnu v Rusku, neboť byl mezi legionáři velmi oblíbený. Nedlouho po jeho úmrtí se objevila výpověď o tom, že ono letadlo, ve kterém cestoval, bylo nešťastnou náhodou sestřeleno československou protiletadlovou obranou. Tahle výpověď však byla vyvrácena a v protokole o nehodě stojí, že se letadlo dostalo do vzdušného víru, který nedovolil pilotům přistát. Poté se letadlo opět vzneslo, přičemž bylo vírem sraženo k zemi, kde posléze shořelo. Štefánik byl nalezen v silničním příkopu s roztržštěnou hlavou. Komise usoudila, že ještě před dopadem z letadla vypadl.³¹⁰ Zeman dále udává, že „...major Kratochvíl vydal 8. května praporní rozkaz oznamující smrt generála Štefánika a žádal, aby na něj bylo vzpomínáno s úctou a neházeno po něm kamení“³¹¹.

Vedení sjezdu od té doby přesouvalo do Irkutska všechna svá jednání, protože zde bylo sídlo politického plnomocníka B. Pavlů. Při schůzi, která začala v polovině května, se názory delegátů začaly radikalizovat a vyústily poté v programový dokument, který požadoval, aby politické vedení sjezdu vyložilo, jaké podniklo kroky k zastavení bojů na Sibiři. Delegáti žádali, aby vláda v Československu byla informována o stavu československé armády. Pavlů i Medek v rozhovoru s delegací sjezdu rozhodně odmítli všechny požadavky. Specifičnost celé situace tkvěla v tom, že se delegáti sjezdu báli využít skutečnosti, že prakticky celá masa vojáků podporuje sjezd. Stáli na stanovisku legality a chtěli jen vyjednávat. Toho využilo vedení i s generálmajorem Syrovým a 20. května nechalo některé zástupce sjezdu zatknout. Volení zástupci se zde vyslovili pro ukončení spojení s Kolčákem a pro co nejrychlejší odjezd do vlasti.³¹² Frysčok uvádí, že „...sjezd byl po 20. květnu přesunut do Irkutska, kde dal první příchozí delegáty generál Syrový zatknout, ale později byli osvobozeni“³¹³.

V Irkutsku bylo poté zahájeno úplně nové jednání celého sjezdu. Ihned po příjezdu byli delegáti po osobním zákroku Syrového internováni v invalidovně. Zpráva o tom zastihla druhou skupinu delegátů ve stanici Inokentěvské. Místní posádka následně vypověděla poslušnost svým

³⁰⁹ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 145.

³¹⁰ Sychrava, L., Poznámky: Štefánikova tragická smrt-sensací, Národní osvobození: Legionářský týden, Praha, 1927, r. 4., č. 141, s. 2; dané problematice se dopodrobna věnuje Duffack, J., J., Štefánik a Československo, Praha: Naše vojsko-knižní distribuce s.r.o., 2007, s. 10-11 a 181-185; okrajově se o tom zmiňuje Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 249; zmiňuje se o tom i Frysčok, který udává, že se první květnovou nedělí vžňalo nedaleko Bratislavy u Vajnor letadlo se Štefánikem. Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 174-175; tématu se věnuje i Splněný sen: Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa, s. 78-91.

³¹¹ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 484.

³¹² Emmert, F., Českoslovenští legionáři za první světové války, s. 194; stejné údaje uvádí Honzík, M., Legionáři, s. 106.

³¹³ Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 174.

velitelům a podřídila se sjezdu, přičemž vzala své důstojníky jako rukojmí. V doprovodu tří rot 4. pluku odjeli delegáti vlastním vlakem do Irkutsku, kde se jim podařilo vystoupit a následně vysvobodit internované delegáty v invalidovně a 11. června v Glazkově, irkutském předměstí, zahájit třetí část 2. sjezdu československého vojska.³¹⁴

Generálmajor Syrový promluvil společně s plnomocníkem Pavlů 24. května na oslavách výročí legionářského vystoupení proti bolševikům a odhalil pomník padlých, jež byli pochováni na hřbitově v Irkutsku. Následující den se pak konala slavnostní přehlídka na Katedrálním náměstí a zúčastnily se jí všechny části irkutské posádky za přítomnosti generálmajora Syrového. Slavnosti se účastnily československé posádky v Irkutsku, Glazkově a Inokentěvské k prvnímu výročí bojů československého vojska se sovětskou vládou. Slavnost řídil velitel 1. pluku podplukovník Kutlvašr, který se vrátil z bojů na sibiřské magistrále. Na slavnosti byli přítomni mimo jiné také politický plnomocník Pavlů, členové zvláštního výboru, náčelník britské mise při československém vojsku generál Bowas, atašé francouzské vlády plukovník Menu a další. Generálmajor Syrový se dostavil se svým štábem a přijal hlášení velitele slavnosti. Posléze za zvuku slavnostního pochodu provedl generálmajor Syrový přehlídku vojska, pozdravil jednotlivé jeho části, načež ze středu náměstí promluvil k nastoupeným jednotkám. Po proslovu následoval akt udílení vyznamenání hrdinům, kteří se zasloužili v bojích v roce 1918. Následně prošli před generálmajorem Syrovým, vyznamenanými a ostatními hodnostáři kapely vyhrávající k ceremoniálnímu pochodu. Slavnost proběhla dle očekávání přítomných a přitáhla širokou veřejnost.³¹⁵

Bylo to však v době, kdy vedení vojska pomýšlelo na demisi a bylo překvapeno tak snadným úspěchem odbojníků při osvobození delegátů. Vedení se ale podařilo získat na svou stranu část starodružiníků 1. pluku. To zviklalo nerozhodné delegáty natolik, že když generálmajor Syrový pohrozil zásahem japonských sil proti sjezdu, vzdali se a podepsali prohlášení, že uznávají zákonnost všech rozkazů vlády a jejích zástupců na Sibiři.³¹⁶

Po sjezdu se generálmajor Syrový na konci května odstěhoval do Sukačevovy zahrady, která se stala po dobu jeho působení v Irkutsku jeho domovem. Jak pak později poznamenal Jindřich Skácel, když poprvé vstoupili do usedlosti, nejvíce na Syrového udělal dojem Repinův obraz „*Děvče s rozcuchanými vlasy*“³¹⁷. Sak přidává, že „...*toto ubytování Syrovému vybral Josef*

³¹⁴ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 132.

³¹⁵ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 145-147.

³¹⁶ Klučina, P., Vojenské dějiny Československa III. díl (1918-1939), s. 80-81; stejné informace podává i Sak, přidává, že poslední část sněmu se odbyla 14. června, Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 133-134; Frysčok udává, že se 11. června vzdali svých funkcí B. Pavlů a R. Medek. Zatímco Medek se vrátil do Čech, Pavlů brzy pokračoval dále. Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 174.

³¹⁷ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 14 a 16; jen okrajově se o tom zmiňuje Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 239-240.

Blahož, politický plnomocník ve městě, jedna ze tří vil Šukačevské rošči mu měla sloužit jako sídlo až do doby, než legie opustí Rusko“³¹⁸. Celkově pak na něj usedlost působila velmi pozitivním dojmem. Ještě v dubnu obdržel Syrový rozkaz od Janina k ochraně sibiřské magistrály, který zahrnoval obranu proti povstaleckým vesnicím nacházejícím se v okolí železnice.³¹⁹

Během jarních měsíců se československé vojsko pod velením generálmajora Syrového přemístilo z přífrontového uralského pásma na magistrálu do úseku táhnoucího se od Omsku až po Bajkal. Pacifikovalo toto území od vzbouřenců a uvedlo celou trať do pořádku. Pobytu na magistrále využil Syrový, aby z revolučních vojenských útvarů vytvořil řádnou, ukázněnou, dobře vycvičenou a vyzbrojenou armádu, která by byla pevným základním kamenem pro vybudování pozdější československé branné moci ve vlasti.³²⁰ Posléze přišel 16. června od generálmajora Syrového rozkaz, aby se části na trati nepohybovaly samovolně, ale jen podle stanovených rozkazů z velení.³²¹ Bylo to především proto, aby se jednotky nepouštěly do nesmyslných dobrodružství a nevyvolávaly tak zbytečné konflikty. V rámci toho byli také odhaleni hlavní vůdcové povstání vedeného v 1. pluku, které propuklo na jaře, a to kvůli metodické propagandě. Sami vojáci se rozhodli pro řešení situace a vzbouřenci byli vypuzeni. Z toho důvodu byl pluk navržen Syrovým na vyznamenání, kterého se dočkal 17. června po přehlídce za účasti generála Janina, jenž 1. pluku udělil válečný kříž na plukovní prapor.³²² Dne 21. června, když přijel Janin do Irkutsku a když ho Syrovým zpravil o vypořádání se s odbojem, přikázal odzbrojit a internovat všechny vojáky, kteří se podíleli na vysvobození delegátů z invalidovny.³²³ Syrového současník Hýsek informuje, že „...*nastoupení vojáci byli vyzváni Syrovým, aby ti, kdo nesouhlasí s československou vládou, vystoupil. Vystoupili prý 3 vojáci, kteří byli následně zadrženi a izolováni a posléze vyloučeni z armády*“³²⁴. A Zeman dodává, že „...*v plukovním rozkaze z 9. srpna rozkázal generál Janin odzbrojit čtyři roty 4. pluku. Toto*

³¹⁸ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 128-129.

³¹⁹ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 129.

³²⁰ Prášek, V., *Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem, Československý legionář*, r. 20., č. 4., s. 4; okrajově se o tom zmiňuje Honzík, M., *legionáři*, s. 105; Sak informuje ve své publikaci, že když se trať stávala neprůjezdnou, vydal 15. dubna rozkaz k vyčištění trati od stanice Tajgy, odkud vedla odbočka do Tomska, až po Tulun za Nižneudinskem. Poté vypukly ostré boje mezi partyzány a legionáři. Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 129.

³²¹ Holub, J., *Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba*, s. 148.

³²² Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 264; jiná data uvádí Holub, který tvrdí, že i přes zákaz Syrového se delegáti z pluků sjížděli ke sjezdu během 9. června, 10. června došlo k rozuzlení situace a delegáti, kteří se rozhodli nerespektovat vládu, byli zatčeni a posléze drženi ve městě až do příjezdu delegace z Československa. Holub, J., *Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba*, 148; ovšem na druhou stranu již souhlasí s konáním přehlídky a dodává, že generál Janin dorazil 16. června, kdy na něj čekal generál Syrový a plnomocník Pavlů v Irkutsku. Holub, J., *Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba*, s. 149.

³²³ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 134.

³²⁴ Hýsek, M., Kopta, J., Medek, R., *Naše legie v Rusku*, s. 71.

potupné odebrání zbraní, zaslání spisů do vlasti a zanesení do služebních spisů mělo postihnout každého, kdo by se rozhodl neuposlechnout rozkazů. Do vlasti měli být všichni takoví odesláni se zajatci a do té doby měli vykonávat práci, jaká jim byla vyhledána generálem Syrovým.“³²⁵ Poslední pokus o sjezd v Irkutsku proběhl 24. června, ale byl okamžitě rozeznán právě za účasti generálmajora Syrového a generála Janina.³²⁶ V návaznosti na to došlo k jednání, kterého se 27. června zúčastnili Janin, Pavlů, Syrový, Medek a řada úředníků Vojenské správy. Jednání dospělo ke zrušení Vojenské správy a část kancelářů se dostala pod pravomoc Pavlů a druhá část pod pravomoc Syrového. Inspektorát škol si pak vzal pod svou pravomoc sám Janin.³²⁷ Nato se však daleko větším protivníkem než bolševické guerilly stala právě socialistická agitace, která načas dokonce natolik narušila vojenskou kázeň, že generálmajor Syrový podal ze své funkce demisi, neboť jeho rozkazy přestaly být plněny a on se zřejmě necítil být vhodný pro svou pozici. Janin poprosil Syrového, aby ještě svou pozici podržel a ten tak učinil.³²⁸ Nejvážnější krize československého vojska v Rusku však i díky plné disciplinovanosti části jednotek během léta 1919 nakonec odezněla a poté zcela zmizela úplně po rozhodnutí o postupném stažení vojska do Vladivostoku a jeho evakuaci do vlasti. Ani v této situaci však generálmajor Syrový svým divizím nevelel, pouze určil jejich pořadí k evakuaci. Odpovědnost za vojenské akce proto padla přímo na velitele divizí, zatímco velitel vojska Janin musel většinu času trávit v neplodných vyjednáváních se spojenci.³²⁹ Sak přidává informaci, že „...události do 5. července, kde Syrový po vyrozumění ústupu, požádal B. Pavlů, aby se dohodl s Prahou, jakým způsobem bude vojsko převezeno do Československa. Dne 15. července pak nechal vyklidit Kurgan, nejzápadnější místo na Sibiři, kde byli Čechoslováci posádkou, k nelibosti Beneše a Pavlů, kteří neměli pochopení pro jeho spěch, vzhledem k obavě, že by jim velmoci mohly vyčíst vinu na porážce omského režimu a tím veškeré snaze na obrodě Ruska“³³⁰. Syrový pak ještě ve svém příkazu z 13. června z Irkutsku upřesňuje, že za zmatky, které vyvolaly krizi, jsou zodpovědné ty části, které se vymkly z pravomocí jemu odpovědné části vojska, a že za to plně nesou vinu jednotlivé útvary a jim velící důstojníci, kteří nebyli schopni vynutit si plnění rozkazů, což vedlo československé vojsko do krize. Nabádal pak, aby již k ničemu podobnému nedocházelo.³³¹

³²⁵ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 468.

³²⁶ Honzík, M., legionáři, s. 104.

³²⁷ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 270.

³²⁸ Tamtéž, s. 261.

³²⁹ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 260; okrajově se o tom zmiňuje Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 280-283.

³³⁰ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 138.

³³¹ Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 485; situaci legionářů v Rusku a následnou v čs. vojsku zevrubně popisuje Vácha, D., České země a moderní dějiny Evropy: studie k dějinám 19. a 20. století, s. 103-117.

Na frontě se Syrový snažil uklidňovat své mužstvo a potírat socialistickou agitaci ve vojsku. Při tom ještě našel čas, aby se na počátku července sešel s náčelníkem 1. divize legií plukovníkem Žákem, který mu navrhl, aby všichni chlapci u legionářských útvarů byli soustředěni do Irkutsku, svěřeni do rukou učitelů v legionářských řadách, ti by pro ně vybudovali školu po vzoru českých obecných škol, kde by byli vyučováni češtině, ruštině a všeobecně vzdělávacím předmětům. Z rozhodnutí Syrového z pozice vrchního velitele tak byla v červenci v Irkutsku zřízena Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska v Rusku. Vojenským velitelem školy byl jmenován bývalý učitel, podporučík Jan Kysela.³³² To dávalo jasný podnět k tomu, že kdyby se legionáři zdrželi na ruské půdě déle, o nové rekruty by bylo časem postaráno.³³³ Václav Valenta-Alfa uvádí, že „...všichni ‚nezletilci‘ měli být okamžitě přesunuti nejbližším vlakem za doprovodu poddůstojníka do školy“³³⁴,

K výročí bitvy u Zborova se 2. července konala slavnost v Irkutsku na Katedrálním náměstí, které se zúčastnily všechny přítomné části 1. pluku. Generálmajor Syrový zde pronesl proslov a následně podplukovník Kutlvašr provedl přehlídku pluku a vzpomněl na padlé hrdiny od Zborova. Posléze byla zahrána hymna Kde domov můj a pietně Chopinův smuteční pochod.³³⁵ Syrový zůstal v Irkutsku do 14. července, přičemž se den předtím společně se svým štábem, podplukovníkem Medkem a generálem Čeckem zúčastnil cvičení, kde 1. československý střelecký pluk prováděl cviky na hrazdě, náradí a žebříku, a zápasu ve fotbale, kde se mužstvo z již zmíněného pluku střetlo s mužstvem 2. československého střeleckého pluku. Druhý den ráno zhlédl generálmajor Syrový se svým štábem přehlídku vojska a následně odcestoval mimo město.³³⁶ Český historik Jan Dvořák dále píše, že „...na přehlídce 1. československého střeleckého pluku na oslavu vítězství Dohody v první světové válce a současně svátku Francie dobytí Bastily, Syrový pronesl proslov a následně se hrála anglická a francouzská hymna a následoval slavnostní pochod pluku. Byla to mezinárodní slavnost, které se mimo anglických a francouzských hostů zúčastnili i Japonci či Poláci“³³⁷.

³³² J. Kysela byl učitel a podporučík v legiích v Rusku, In: Detail legionáře Jan Kysela [online]. [vid. 2019-05-22]. Dostupné z: <http://legie100.com/>.

³³³ Frysčok, M., A., Legionáři, car a rudá vlajka, s. 191; stejná data uvádí také Vácha, který dodává, že na konci září se pak škola přestěhovala ešalonem do Vladivostoku Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 241 a 243.

³³⁴ Valenta-Alfa, V., Nezletilí dobrovolníci, Naše Vojsko, Praha, 1928, č. 12., r. 1., s. 186.

³³⁵ Dvořák, J., Než vzniklo Československo: aneb každým krokem číhala smrt, s. 105.

³³⁶ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 153; již 21. srpna byl nejspíše zpět v Irkutsku, protože se zúčastnil sokolských cvičení a posléze 26. srpna i přehlídky celé divize dodává Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 161-162; podobný projev, leč obsáhlejší, pronesl Syrový opět o 9 let později při 10. výročí prvních bojů s bolševiky. Medek, R., Pavlů, B., Syrový, J., Československá anabase: projevy arm. gen. Jana Syrového, vyslance Bohdana Pavlů a pluk. Rudolfa Medka na slavnostním shromáždění, pořádaném Nezávislou jednotou čsl. legionářů na oslavu 10. výročí anabase čsl. vojska na Rusi, dne 25. května 1928 v Národním domě na Král. Vinohradech, Praha: Legie, 1928, s. 3-6.

³³⁷ Dvořák, J., Než vzniklo Československo: aneb každým krokem číhala smrt, s. 106.

Nedlouho poté dorazila do Ruska zpráva, že byla podepsána mírová smlouva s Německem ve Versailles, kterou byly mj. potvrzeny československé hranice.³³⁸ Syrový dne 27. srpna obdržel první československé vyznamenání. Prezident a vláda Československé republiky ho ocenili za vynikající služby v československém vojsku a chrabrost v bojích válečným křížem Československé republiky.³³⁹

V Rusku se ale během září začala hroutit Kolčakova vláda, přesto že byla stále podporována dohodovými mocnostmi. Stejně tak Gajda rebeloval proti politikům ve Vladivostoku, protože už i jeho, stejně jako Kolčakova vojenská role byla u konce a jeho stupňující se ctižádostho vedla k pokusu vstoupit do politiky.³⁴⁰ Současný český historik Dalibor Vácha píše o „*Gajdovi a jeho opuštění Kolčaka a jeho následném plánování puče, kdy se snažil převzít moc na vladivostockém nádraží. Jeho puč se proměnil v krvavou frašku a Gajdův pokus o převrat byl krvavě potlačen kolčakovskou armádou, která spolupracovala s Japonci*“³⁴¹.

Tehdy byla revolučními stresy zničena disciplína v Černomořské flotile, následně pak dramaticky odhodil admirál Kolčak svůj meč do moře a tím fakticky odstoupil ze své pozice admirála. Na Sibiři si ovšem ponechal titul Nejvyšší vládce režimu, dokud se jeho moc zcela nevytratila, což popsal v srpnu 1919 generál baron Alexej P. Budberg v těchto slovy: „*V armádě, úpadku, v personálu, nevědomosti a neschopnosti, ve vládě morální hniloba, neshody a intriky ambiciózních egoistů; v zemi, povstání a anarchie; ve veřejném životě, panice, sobectví, úplatky a všelijaké pochybnosti.*“ Českoslovenští legionáři si uvědomili, že je negativní charakter jeho režimu zbavil jakýchkoliv spojeneckých závazků vůči němu a povinnosti ho chránit. Avšak Kolčakova kapitulace byla logickým vyvrcholením dlouhodobého plánu jeho zničení a opuštění. Tento plán „*byl úspěšně proveden*“, za což byli zodpovědní generálové Janin a Syrový.³⁴²

³³⁸ Dejmek, J., Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému, Praha: Historický ústav, 2011, s. 80-88; o dané problematice se zmiňuje Olivová, V., Kárník, Z., Dějiny Československa od roku 1918 do roku 1945, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 35-40.

³³⁹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový, uvedeno v Památníku odboje-archivu legie ruské; jiné datum uvádí Služební výkaz, zde je zmíněno datum 10. října. Tamtéž; stejná data uvádí i Holub, který celou slavnost dopodrobna popisuje. Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 162-163.

³⁴⁰ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 290; Honzík zmiňuje, že se Kolčakova fronta začala hroutit v létě. Honzík, M., legionáři, s. 105; zabývá se také Smele, J., D., Civil war in Siberia: the anti-Bolshevik government of Admiral Kolchak, 1918-1920, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

³⁴¹ Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 326-327.

³⁴² Fisher, H., H., The Fate of Admiral Kolchak by Peter Fleming, The Russian Review, Columbus: The Editors and Board of Trustees of the Russian Review, 1965, r. 24., č. 2., s. 194; jen okrajově se o tom zmiňuje Honzík, M., legionáři, s. 105; jak píše Zubov, mnoho bílých obviňovalo generála Syrového ze zjetí svrchovaného vládce. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 480; zabývá se také Smele, J., D., Civil war in Siberia: the anti-Bolshevik government of Admiral Kolchak, 1918-1920.

Syrový oproti tomu byl stále tím skromným velitelem, jakým se stal v roce 1918, a poctou pro něj bylo, když 19. září rozkazem československých vojsk v Rusku byla jako upomínka na svého prvního velitele po něm pojmenována 7. rota 1. střeleckého pluku „*rotou Syrového*“³⁴³.

Posléze však vyplulo na povrch, že mezi generálmajorem Syrovým a generálem Vladimírem O. Kappellem³⁴⁴ nepanoval dobrý vztah. To mohlo mít z hlediska kooperace mezi československými a ruskými protibolševickými silami nepříjemné následky. Syrový na Kappelovu výtku, že ruské obyvatelstvo trpí nekončícími spory mezi spojeneckými a bolševickými jednotkami, kontroval dopisem, se kterým vyslal kapitána Skácela, s tím, že nebude polemizovat o původu neštěstí, jímž Sibiř trpí. Jednalo se o občanskou válku, která zde probíhala, již mnoho lidí strádalo a také o nejednotnost protibolševických sil.³⁴⁵

Ke konci září se sešel na poradu Janin, Pavlů a Syrový poté, co obdrželi telegram od Beneše, který silně naléhal na odjezd československých legií i přes dosud neodsouhlasený rozkaz z Versailles. Československá vláda ovšem rozhodla brát plnou odpovědnost za důsledky a podala jasné instrukce k návratu. V tu chvíli již bylo zřejmé, že Spojené státy dodají 10 zrekvírovaných německých lodí a Anglie půjčí 10 milionů franků. Zpráva o evakuaci samozřejmě potěšila i vojsko. Syrový následně 27. září předal odznaky řádu Sokola Janinovi a poděkoval mu za oddanost, kterou projevoval československé armádě na Sibiři.³⁴⁶ Den na to uspořádali Čechoslováci v Irkutsku Svatováclavské slavnosti, na které se dostavil generálmajor Syrový a pozdravil se s dobrovolníky 1. praporu. Měl zde krátký proslov, ve kterém připomněl na význam těchto oslav, poté se odebral k 7. rotě, kde byl jejím hostem jako její bývalý člen. Večer se pak vydal do divadla a zahájil tam posvícenskou taneční zábavu.³⁴⁷

Mezitím se situace na frontě stále zhoršovala. Vzpoury byly vedeny stále blíž k trati. Fronta povolila a řada jednotek ztratila pevnou půdu pod nohama a byla zatlačena na východ. Mimo jiné českoslovenští proněmečtí odpadlíci intrikovali s bolševiky a snažili se podkopat československou misi. Generálmajor Syrový byl zatím jmenován generálem V. hodnostní třídy. Když se pak bělogvardějským armádám v čele s Antonem I. Děnikinem v říjnu zdařila ofenzíva směrem na sovětské hlavní město Moskvu, objevily se u Pavlů a Syrového opět staré plány na vítězné tažení proti bolševikům. Dne 3. října napsal Pavlů Syrovému toto: „...*děláme největší*

³⁴³ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

³⁴⁴ V. O. Kappel byl ruský vojenský velitel. Bojoval v první světové válce a poté proti bolševikům v ruské občanské válce, po Kolčakově rezignaci se v listopadu stal Velitelem zbylých povolžských sil Kolčakovy armády, který se na ústupu před Rudou armádou vydal se svými vojáky a jejich rodinami na více než 3000 kilometrů dlouhý pochod přes Sibiř do Zabajkalska. Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 524-525.

³⁴⁵ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 103.

³⁴⁶ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 295.

³⁴⁷ Holub, J., Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba, s. 170-171.

hloupost, když se nepřipravujeme na poslední ránu bolševikům... mělo by se pomýšlet na utváření sboru dobrovolníků k cestě na západ a vyžádat si povolení naší vlády... s bolševiky to jde z kopce.“

Generál Syrový příští den odpověděl: „*Souhlasím s dopravou vojska domů přes západ. Vyžádej si od Beneše volnou ruku pro případ takové výhodné možnosti... Nesmíme ztratit rozhodný okamžik čekáním na další zprávy.*“ V tu chvíli to byl nesmírně nebezpečný nápad, protože Rudá armáda měla již převahu a československý postup na západ by mohl skončit katastrofálně, kdyby byl realizován. Již 20. října požádal Pavlů telegramem Beneše o svolení k zahájení příprav „*k probití se západem*“ do vlasti. Pokus nenapravitelných antikomunistů ve vedení legií však skončil fiaskem. Snaha získat mezi československými dobrovolníky odvážlivce pro takové dobrodružství naprosto zkrachovala. Dr. Beneš, který měl zřejmě přesnější přehled o celkovém dění v Rusku, tentokrát sám návrh odmítl.³⁴⁸ Sak uvádí, že „...*generál Syrový vydal rozkaz dva dny poté, co Beneš 26. září nařídil s konečnou platností soustředit celé vojsko na Východočínské železnici v Mandžusku a ve Vladivostoku*“³⁴⁹. Nakonec mu dalo následné dění za pravdu, protože bělogvardějský útok na Moskvu nakonec úspěšný nebyl. První listopadový den opustil generál Syrový Irkutsk. Ve svém vlaku byl doprovázen kapitánem Skácelem, poručíkem Josefem Morávkem a ještě armádním inženýrem Františkem Havlem jako technickým referentem. Zajímavostí bylo, že generál Syrový ve své hodnosti jen zřídka užíval strážní roty, které by sloužily na jeho ochranu, jako to bývalo běžné u takto vysokých hodnostářů.³⁵⁰

Jak už jsem zmiňoval dříve, Syrový ve svém rozkazu rozhodl o přesunu vojsk směrem do Vladivostoku. Dne 16. listopadu pak rozkazem nechal svévolně zastavit veškerou ruskou železniční dopravu v rozsáhlé oblasti západně od města Krasnojarsk, aby tudy mohly plynule projíždět československé ešalony. Za to si ale vysloužil opovržení, mnoho výtek a zanedlouho také vskutku zastaralé vyzvání k souboji. Souboj se však nakonec nekonal. Tím, kdo vyzval Syrového, byl generál Kappel, s nímž měl spory kvůli rozkazu, který Syrový vydal o prioritním pohybu československých ešalonů. Ten byl také využit proti vlaku přepravujícímu vrchního admirála Kolčaka, který byl po pádu své vlády na útěku. V té době už nadobro ztratil půdu pod nohama poté, co Rudá armáda obsadila Ufu a bez boje se zmocnila i Omsku. Odtud také Kolčak utíkal směrem do Irkutsku, kde chtěl umístit své velitelství. To se mu následně nepodařilo, jelikož zde po odchodu Syrového propukl puč a vlády se zmocnili členové strany eserů. Nicméně moci zbavený Kolčak nebyl hlavní starostí legionářů. V tuto chvíli byl největším

³⁴⁸ Klučina, P., Vojenské dějiny Československa. III. díl (1918-1939), s. 81; o problematice se zmiňuje Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 299; také Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 564-565.

³⁴⁹ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 139.

³⁵⁰ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 76.

problémem fakt, že rozpad sibiřského železničního uzlu dostoupil vrcholu a železnice se v té době ocitly ve stavu faktické paralýzy.³⁵¹ Šteidler uvádí, že „...trati měla být zásobována z čeremchovských dolů, ale i přes to nebyly odstraněny všechny technické překážky dopravy, informuje i o telegrafické výzvě k souboji od generála Kappela, avšak posunuje datum přijetí zprávy až na 18. prosince“³⁵². Den po rozkazu, 17. listopadu, nařídil generál Syrový, jak se má vojsko chovat při průjezdu územím, které zachvátily vzpoury proti Kolčakově vládě. Nařizoval zásadní neutralitu, v případě bolševického povstání použít zbraně, povstání namířené proti Kolčakovi nepotlačovat, nedopustit se ničení trati a prostředků pro evakuaci nezbytných, nepřekážet politickému převratu a postavit československé zájmy nad zájmy ostatních.³⁵³ Ze sonorské fronty se začala 1. československá divize stahovat již před omským převratem a po něm vlastně zůstala na frontě jen stále ještě Gajdovi podřízená 2. divize. Generál Syrový přestal být vrchním velitelem protibolševické fronty a nejvyšší velení bylo soustředěno přímo v hlavním stanu sesazeného admirála Kolčaka.³⁵⁴

Legionářské ešalony se stále pohybovaly jen velmi pomalu, přesto přesuny trvaly i nadále. Obrněný ešalon, ve kterém cestoval generál Syrový, zastavoval jen málo, kupříkladu jen když bylo třeba vyměnit lokomotivy, jak se dozvídáme ze zápisků kapitána Skácela doprovázejícího Syrového. Vlak putoval z Irkutsku do Krasnojarsku, tedy překvapivě na západ. Bylo to z toho důvodu, aby Syrový dohlédl na poslední československé voje, které měly být evakuovány. Současně s československými legionáři se evakovala i jiná národnostní vojska, podobné přesuny prováděli i Poláci, Rumuni a Lotyšci.³⁵⁵

Když se legionáři, a to i ti, kteří byli na konci obrovského vojenského hada, posunuli kolem Tajgy, žádalo polské velení generála Janina, velitele všech protibolševických vojsk v asijské části Ruska, aby je vpustil do rajónu Ačinska, což shodou okolností bylo uvnitř československých vojsk. Janin o tom informoval Syrového a dal mu možnost o tom rozhodnout. Generál Syrový mu pak odpověděl tímto způsobem: „Zařizují odpravování našich částí tak, aby naše ešalony byly co možná nejdříve a nejdále na východ od Ačinska. Takovým způsobem uvolníme pro Poláky nutný jim ačinský rayon.“ Nato 5. prosince uvolnil ještě osm volných

³⁵¹ Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 344-345; stejná data ohledně vydání rozkazu podává i Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 146; dobytí Omsku zmiňuje Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 628.

³⁵² Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 102 a 104.

³⁵³ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 146-147.

³⁵⁴ Gajda, R., Moje paměti, s. 128.

³⁵⁵ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 80; jen okrajově se o problematice zmiňuje Vácha, D., Ostrovy v bouři, s. 337.

parovozů a poslal je Polákům směrem do Tajgy.³⁵⁶ Aby nevznikl konflikt, musel nařídít kapitán Skácel důstojníkům, kteří byli určeni k evakuaci Mariinsku, ať odepínají parovozy od cizích ešalonů. Generál Syrový tento rozkaz potvrdil, což vzápětí shodou okolností znamenalo, že byl v prosinci opět zastaven vlak s přehajícím Kolčákem.³⁵⁷

Mezitím se však na začátku prosince posunul Syrový k Tajze, jelikož se zde hromadily vlaky a nebyly zde ani lokomotivy, ani uhlí. Soupravy se zatím vmísily mezi ruské vlaky putující směrem na západ i na východ. Vojáci, kteří se zde také shlukovali, začali být nervózní a bylo třeba uklidnit situaci a zajistit opětovný plynulý provoz ešalonů. Generál Syrový se vrátil 14. prosince do Irkutsku a podal hlášení Janinovi o stavu situace. Železničáři mezi Mariinskem a Krasnojarskem dezertovali. Ti, co zůstali, sabotovali semaforey a nádraží byla prázdná. Na kolejích stály zamrzlé lokomotivy a koleje byly pokryty vrstvou ledu. Nebylo uhlí, to, které sám Syrový vyexpedoval, nepřišlo, protože bylo rozebráno po cestě poté co dělníci nedostali tři měsíce předtím žádnou mzdu.

Pluky 2. československé divize, které stály poslední, podráždilo dlouhé čekání. Alespoň ve 3. československé divizi byla udržena morálka, ale i tak Syrový doporučoval nenechávat ji dlouho na místě. Kolčaka doporučil neposílat napřed, ale vměstnat ho mezi československé transporty.³⁵⁸ K tomu navíc vypukl v Irkutsku během prosince požár, jenž zasáhl i kanceláře generála Syrového. Oheň se rozšířil podle všeho od sousedních úřadoven. Naštěstí se kapitánu Skácelovi podařilo zachránit důležité dokumenty. Generál Syrový se poté musel přestěhovat do jiné budovy.³⁵⁹

Na konci prosince byl Syrovému doručen příkaz od spojenecké rady pěti, kam patřila Velká Británie, Francie, Itálie, Spojené státy americké a Japonsko, která naléhala na dopravující se československou armádu do vlasti, aby československé velitelství připravilo vojsko co nejrychleji k nalodění. Přitom dodala, že pokud nebude armáda včas ve Vladivostoku, hrozí Československé republice velké finanční ztráty. Ve skutečnosti se tento příkaz plnil již dávno, jen navázal na rozkazy z Československé republiky, aby byl celý proces nalodování urychlen.³⁶⁰

³⁵⁶ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 83; okrajově se o tom zmiňuje Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 314.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 92; okrajově se o tom zmiňuje Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 315-316.

³⁵⁸ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 315-316; stejná data Šteidlér, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 103.

³⁵⁹ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 94.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 112.

Odpoledne 25. prosince přišel k Janinovi japonský důstojník, aby mu oznámil, že se ruské jednotky chystají bombardovat nádraží v Irkutsku v okruhu asi 300 metrů s tím, že k tomu dostaly svolení od Syrového. Bombardování samotné by nepřineslo československým legionářům nic kladného, jelikož povstalci ohrožující nádraží byli roztroušeni po předměstí. Janin rozhodl o okruhu 10 kilometrů, na kterém se nebude střílet a odkud nebude stříleno, a ihned kontaktoval Syrového, který ho vyvedl z omylu, že žádný souhlas k bombardování nevydal. Navíc dodal, že most přes řeku Irkut musí být v neutrálním pásmu.

Posléze se Syrovým souhlasili i vysocí městští komisaři a začalo jednání s vůdci sociálních revolucionářů, v němž bylo dosaženo dohody o neútočení. Následně došlo i přes jednání k přestřelkám, do kterých se českoslovenští legionáři snažili nevměšovat. Vysokými komisaři jim byla dána do správy trať od Krasnojarsku včetně stanice Mysovaya, jakož i správa telegrafního zařízení. V Irkutsku a Krasnojarsku, kde je správa telegrafního zařízení, byl pohyb legionářů omezen jen na nádraží.³⁶¹ Evakuace se pak pozvolna přešla do roku 1920.

2.7 Cestou do Československa

Po schůzce s Janinem a formálním rozkazu začal Syrový 9. ledna operaci k odstranění všech jiných vojsk na trati kromě japonských, aby tak provedl rozhodnutí Vysokých komisařů z prosince minulého roku. Bylo nutné urychlit transport a potlačit řádění podřízených atamana Semjonovova, kteří rozhořčili obyvatelstvo krutým vyvražďováním.³⁶² Kromě toho tu byla ještě stále nevyřešená situace okolo evakuace Kolčaka. Syrový podal 13. ledna telefonem zprávu o nebezpečné situaci v Irkutsku pramenící z masakrů, jež se zhoršila následkem ukořistěného zlata z Kazaně a převozem admirála Kolčaka. Navíc vypukla další stávká na železnici a formoval se branný odpor, který se chystal vzít útokem nádraží v Irkutsku. Syrový se obával, že nebude moci admirála dále přepravovat. Od Janina dostal zprávu, že se nemá vměšovat do ruských zápasů. Navíc nebylo možné Kolčaka dotlačit k formální abdikaci, aby si alespoň legionářské velení usnadnilo situaci s jeho ochranou. Syrový podal zprávu 18. ledna o tom, že vlak, který měl nakonec přepravit Kolčaka, byl od počátku sledován a českoslovenští legionáři se stáhli z noci ze 14. na 15. ledna z vagonu, ve kterém admirál přebýval.³⁶³

³⁶¹ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 322-323.

³⁶² Tamtéž, s. 332; stejná data uvádí i Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 147.

³⁶³ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 336-337; o dané problematice se zmiňuje i Honzík, M., *Legionáři*, s. 105, také Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 147; také Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 629-630.

Čechoslováci poté předali admirála zástupcům nové vlády složené z eserů v Irkutsku. Členové komise Kolčaka přebrali a převezli československým parníkem přes řeku Angaru a následně do městského vězení společně s bývalým ministerským předsedou Viktorem N. Pepeljaevem.³⁶⁴ Na stole velitelského štábu se kupily protesty, mezi jinými také od vrchního velitele ruských vojsk generála Konstantina V. Sacharova.³⁶⁵ Generál Syrový ovšem pokládal za zbytečné na ně odpovídat, odjel na západ, aby se sám přesvědčil o původu námitek. Během této cesty se snažil zlepšit náladu vojska, jež byla opravdu špatná, a 2. divizi hrozilo skutečné nebezpečí. Generál Syrový se rozhodl jet mezi tyto nejvíce morálně ohrožené části, aby je svou přítomností povzbudil a na místě učinil některé nutné dispozice vojenského i technického rázu.³⁶⁶ Vincenc Červinka pak osvětlil, jakým způsobem dokázal unavené a psychicky rozložené legionáře opět vzchopit a jak byl vnímán svými důstojnickými kolegy: „...již svým zevnějškem generál Syrový, statná ramena, širokého, pádného kroku, se tak obyčejně hodí jako velitel v čelo svojí sibiřské armády. Je leckdy drsný ve slově, náladový, ale neobyčejně dobře a lehce dovede dohovořiti se se svými důstojníky a vojáky, je houževnatě pracovitý, nebylo na něm znáti únavy. Jediným oddechem pro něj bylo, pokud vím ze svého irkutského pobytu, že dovolila-li služba i jiné okolnosti, zmizel na den, na půldruhého z města na lov. Se svou pracovitostí a smyslem pro konání povinnosti byl vzorem celé svojí armádě. Silný a drsný generál má i svou slabost: že tu svou drahou armádu má nesmírně rád, že mu přirostla k srdci“³⁶⁷.

Mezitím v Irkutsku zahájil Politický komisariát jednání s československým velením. Politický komisariát měl být strategicky přijatelnější než bolševici k bojům, které vedly československé legie. Jehož sympatie měly mírně socialistické razítko, ale to, co generál Syrový vyžadoval, byla především přítomnost stabilní autority ve východní Sibiři k hladší evakuaci legionářů. Ovšem přesně to Politický komisariát postrádal i přes všechna původní očekávání. Na zasedání 21. ledna, kde byl přítomen jak Politický komisariát, tak revoluční rada (revkom) a zástupci československého velení, se přesto zformoval převod moci. Zplnomocněný zástupce legionářského velení generál Syrový zaručil, že nová bolševická vláda bude uznána jeho armádou za předpokladu, že dřívější dohody se socialisticko-revoluční vládou (SR), které garantovaly volnou cestu pro legionáře na východ, se zbraněmi, budou splněny. Neutrální pásmo bylo Rusy stanoveno na vzdálenost dvou stanic, kde nebude docházet k žádnému

³⁶⁴ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 149; stejná data uvádí i Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 544.

V. N. Pepeljaev byl ruský politik spojený s bílým hnutím, více v Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 628.

³⁶⁵ K. V. Sacharov byl ruský generálporučík (1919). Významný vůdce Bílého hnutí na Sibiři, více ve Skácel, J., Československé armáda v Rusku a admirál Kolčak, Praha: Památník Odboje, 1926, s. 289 a 309.

³⁶⁶ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 75, okrajově se o problematice zmiňuje Honzík, M., Legionáři, s. 106-107.

³⁶⁷ Červinka, V., Sibiřské děje a postavy, s. 118-119 a 123.

loupění a pustošení s tím, že českoslovenští legionáři budou ustupovat minimální rychlostí 50 km/h. Lev Prchala³⁶⁸ informoval Syrového, že dohodu nebylo možné takto splnit, jelikož nemohla být zaručena minimální rychlost, neutrální pásmo mělo být stanoveno na dvě větší stanice a rozhodně bylo nutné ponechat si zbraně, protože na ně Rusové předtím útočili.³⁶⁹ Na oplátku byl z československé strany nabídnut závazek, který zaručoval navrácení zlatého pokladu a zdržení se jakéhokoli zásahu do ruských záležitostí. Sak přidává, že „...*město Irkutsk opustili Čechoslováci 4. ledna a druhý den město předali jednotkám Politického komisariátu*“³⁷⁰. Následně byly klauzule v tomto smyslu řádně vloženy do inauguračních prohlášení Irkutské revoluční rady, aby vztahy mezi oběma stranami byly srdečné a aby následně mohli českoslovenští legionáři uvažovat o prodeji zbraní a munice bolševické armádě. V průběhu jednání postupovaly pěšky Sibiří zbytky Kolčakových jednotek pod velením Kappela. Jelikož byl povolen průjezd jen československým vlakům, musely tyto jednotky strádat v zimě a hladu, navíc ohrožovaly všechna místa obsazená povstalci. Generál Vojtechovský se po ústupu z Omsku s nimi spojil a 19. ledna společně dobyli Nižněudinsk. Tady se Kappel dozvěděl o vydání Kolčaka Politickému komisariátu, načež se ho rozhodl vysvobodit z irkutského vězení. Při přechodu jen zčásti zmrzlé Angary však generál Kappel sklouzl do řeky, načež mu omrzly nohy a dostal těžký zápal plic. O pár dní později 25. ledna, zemřel.³⁷¹

Dne 24. ledna byl ústup jednotek opět narušen, tentokrát následkem zhoršení vztahů s dělnictvem u Nižněudinsku. Vyvrcholilo to útokem dělníků, které podpořili bolševici z města. Prchala nařídil odzbrojení těchto oddílů, což se posléze obešlo bez problémů. Syrový následně nařídil Kadlecovi, aby zajistil zadní voj Rumuny a Jugoslávci, kteří sloužili v jeho jednotce. Zároveň nařídil 3. divizi, která se nacházela mezi Polovinou a Nižněudinskem, aby snížila počet ešalonů z důvodu podpoření jednotek u Nižněudinsku.³⁷²

Dne 26. ledna nařídila revoluční rada vyhoštění legionářů z Irkutsku po střetu, kdy byl český úředník zastřelen partyzánskými oddíly. To vyvolalo protesty ze strany legionářů, kteří pak následně podnítli demonstrace dělníků proti spojencům.³⁷³ Mezitím se generál Syrový na začátku února vystěhoval z čeljabinské zahrady na nádraží v Irkutsku, kde na něj již čekal

³⁶⁸ L. Prchala byl český generál a exilový politik, více ve Fidler, J., *Generálové legionáři*, s. 234-255.

³⁶⁹ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 344-345.

³⁷⁰ Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 147.

³⁷¹ Tamtéž, s. 150; úmrtí generála Kappela popisuje i Zubov, A., *Dějiny Ruska 20. století*, s. 629.

³⁷² Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 346.

³⁷³ Smele, J., D., *White Gold: The Imperial Russian Gold Reserve in the Anti-Bolshevik East, 1918-?* (An Unconcluded Chapter in the History of the Russian Civil War), *Europe-Asia Studies*, Milton: Taylor & Francis, Ltd., 1994, r. 46., č. 8., s. 1331-1332.

vlak.³⁷⁴ Nedlouho po odjezdu Syrového z Irkutsku bylo 7. února ujednáno opětovné příměří mezi sovětskou vládou a československými legiemi ve stanici Kujtun.³⁷⁵ Sak uvádí, že „...revoluční vojenský komitét zastupovaný bolševiky podepsal s generálem Syrovým úmluvu ještě v Irkutsku, která zahrnovala slib nerušené evakuace Čechoslováků z města, o nevměšování se Čechoslováků do vnitřních záležitostí a předání zlatého pokladu sovětu“³⁷⁶.

Mezitím ještě Syrový informoval Janina o stavu věcí ohledně Kolčaka a o vlaku se zlatem. Kolčak již byl zaopatřen ve svém vězení a z Moskvy, centra bolševiků, přišel rozkaz, aby byl jeho život ušetřen. Syrový se ještě obával, aby nedošlo k jeho osvobození z důvodu blízko se nacházejících Kappelových jednotek, které stále postupovaly. Kolčak byl z vězení znovu vzat pod ochranu československých legionářů a převezen do Nižněudinsku a poté do Irkutsku. Syrový následně informoval Janina, že Kolčak byl ve vězení dobře zaopatřen a že bylo nařízeno ušetřit jeho život.³⁷⁷ V Irkutsku byl však Kolčak 7. února zastřelen tamějšími bolševiky z obavy, aby nebyl osvobozen právě četami Vojcechovského putujícími s jednotkami zesnulého generála Kappela. Dále českoslovenští legionáři bolševikům zaručili, že zlato bude posláno ve vagonech z Vladivostoku za doprovodu bolševických komisařů.³⁷⁸

Jak píše J. Skácel: „O poledne, za krásného slunečného dne, jaké jsou v zimě v Sibiři pravidlem“ opustil generál Syrový 27. února se svým štábem Ulan-Ude, kam dorazil z Čity, kde působil svou přítomností na tamější autority, aby dále pohyb vojsk směrem na východ nebyl pod nějakými záminkami zdržován.³⁷⁹ Zároveň musel vyřešit problém, který zde nastal poté, co českoslovenští dělníci, kteří přišli pracovat do železničního skladiště, byli i po udělení povolení japonských úřadů odmítnuti. Situace se nezlepšila ani po obsazení dílen dvěma prapory. Ešalon, který byl kvůli tomu zastaven asi 10 kilometrů od Čity, se dostal do města až po ultimátu vydaném Syrovým. Po příjezdu ešalonu došlo k roztržce a porada mezi československým a japonským štábem skončila rozhořčeným odchodem československých důstojníků.³⁸⁰ Ve chvíli, kdy se vyřešil spor s bolševiky, začali znepríjemňovat postup vojsk po železnici Japonci.

³⁷⁴ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 53.

³⁷⁵ Honzík, M., Legionáři, s. 107; Gregorovič udává jiné údaje, podle něj došlo k podepsání oné smlouvy ve stanici Zima. Gregorovič, M., První československý odboj: československé legie 1914-1920, Jinočany: H&H, 1992, s. 39-40.

³⁷⁶ Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 150 a 152.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 151.

³⁷⁸ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 348, okrajově se o tom zmiňuje Honzík, M., Legionáři, s. 107; také Sak, R., Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), s. 151; uvádí i Zeman, A., Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl, s. 545; město 20. ledna 1920 dobyly jednotky Vojcechovského, jak píše Zubov, A., Dějiny Ruska 20. století, s. 630.

³⁷⁹ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 151.

³⁸⁰ Janin, M., Moje účast na československém boji za svobodu, s. 355.

Generál Syrový dal protestně vědět generálu Janinovi o záměrném japonském zdržování evakuace ešalonů, proto měla evakuace proběhnout ne později než do měsíce, jak píše „...at' vůlí nebo zbraní“. Janinovi se nepodařilo Japonce přesvědčit, a tak 17. února varoval generála Syrového, že bude nutno použít zbraní, aby se postup již déle nezdržoval. Pod pohrůžkou ozbrojené potyčky Japonci povolili a umožnili průjezd souprav.³⁸¹ Nadále ovšem trval spor, proto se generál Syrový sešel 2. března se svým štábem na schůzce s japonským velením, včele s generálem Sorokem Suzukim,³⁸² aby projednali tzv. japonskou pomoc. Generál Syrový začal bez okolků odhalovat dvojaké chování Japonců při československé evakuaci, což na Japonce působilo jako sprcha. Ti se snažili hájit, avšak důkazy o japonském záškodnictví a očividné snaze znesnadnit postup československých vojsk byly zřejmé. Po několikadenním jednání japonské velení povolilo a přislíbilo legionářům pomoc. Od 7. března se pak už opravdu vlakové soupravy pohybovaly po železnici pravidelně, jak bylo zapotřebí.³⁸³

Záhy se však objevil další problém v podobě samozvaného atamana Semjonova, který za výrazné podpory Japonců ovládal oblast Zabajkalska. Ten odeslal dopis do štábního vlaku o napadení semjonovských rodin a vesnic československým jízdním plukem a o jejich obsazení. V dopise žádal o potrestání a urychlenou odpověď, jinak vyhrožoval zajetím generála Syrového. Československý štáb přešel z vlaku do štábního sídla v Čitě, které v tu dobu obýval velitel východní obrany generál Vojcechovský. Českoslovenští legionáři se poté chopili zbraní a zapůsobili na Semjonovce tak, že radši před vidinou krveprolití ustoupili. Nakonec se ukázalo, že šlo o nedorozumění, ovšem i tak generál Syrový předal kurýrovi zprávu pro atamana, že bude-li se podobná situace opakovat, nebude už s ním zdlouhavě vyjednávat, ale dá pouze vojsku rozkaz k útoku.³⁸⁴ Následně se situace okolo atamana uklidnila a generál Syrový mohl se svým štábem na konci března Čitu opustit.³⁸⁵ Šteidler dodává, že „...povstalci, kteří byli nespokojeni s násilným rekvírováním ve vesnicích, napadali kappelovské jednotky a dokonce 14. března za neutrality československých jednotek přepadli semjonovský obrněný vlak na stanici Olovjannaja a ustoupili až po zásahu Japonců“³⁸⁶.

Při další zastávce byl zaslán Syrovému doporučený dopis, který obsahoval 30 stříbrňáků. Zřejmě to byl menší závdavek za to, že československá armáda opouští Rusko a také za její

³⁸¹ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 152-153 a 156.

³⁸² S. Suzuki byl generálem japonské císařské armády, který velel 4. divizi císařské japonské armády během sibiřského zásahu. Humphreys, L., A., The Way of the Heavenly Sword: The Japanese Army in the 1920's, Stanford: Stanford University Press, 1995.

³⁸³ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, s. 158 a 167.

³⁸⁴ Tamtéž, s. 187-189.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 195.

³⁸⁶ Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 112.

službu. Poté byl generál Syrový požádán vrchním velitelem generálem Janinem, aby navštívil gubernátora Čchi-čchi-cha-eru (Cicikaru) jako výraz díků za to, že Číňané byli nápomocni československému vojsku během evakuace, a jednak také proto, že sám generál Janin nestihl gubernátora navštívit osobně při svém průjezdu oblastí. Generál Syrový obdržel gubernátorův portrét s čínsky psaným věnováním na počest vykonané návštěvy. Poté opustil Čchi-čchi-cha-eru a pokračoval dále ve svém obrněném vlaku Orlík v cestě na východ. Dne 5. dubna obdržel zprávu o tom, že poslední československé esalony projely Čitou, a rovněž dopis, ve kterém stálo, že Japonci drží ve svých rukách Vladivostok. Poté generál Syrový putoval přímo bez jakýchkoli zdržení do Vladivostoku přes Grodekovo a Charbin, kam dorazil 4. dubna,³⁸⁷ aby nepříjemnou patálii s Japonci vyřešil.³⁸⁸ Japonci totiž i nadále působili problémy a nebyli nápomocni, jak bylo dojednáno, navíc znesnadňovali postup vojsk k nalodění. Kromě toho také požadovali navrácení obrněného vlaku Orlík. Nicméně generál Syrový nic takového neslíbil a odmítl ho vydat.³⁸⁹ V posledních dnech před odjezdem se ještě protivila československým rozkazům rumunská legie, která uzavřela dohodu s bolševiky, i ona působila československým legionářům nesnáze v postupu. Jejímu náčelníkovi bylo domluveno a 12. března mu Janin pohrozil sesazením v případě, pokud by se mu nadále protivily rozkazy od Syrového. Posléze mu bylo doporučeno, aby spolupracoval s Kadlecem, a byl mu udělen rumunský řád za jeho počáteční služby.³⁹⁰

Od 15. dubna měl i Syrový ve své sbírce další vyznamenání, a to důstojnický Řád čestné legie „*Legion d'honneur, officier*“³⁹¹, který obdržel od Janina. Ten Syrového ho pochválil za spolupráci a za význam legií, které dokázaly to ostatní a umožnily ukončení operace, o jaké: „...až dosud historie nemohla vyprávěti.“³⁹² Po příjezdu Syrového do Vladivostoku byl v polovině dubna Orlík ukořistěn Japonci. Na to generál Syrový reagoval a napsal 19. dubna dopis japonskému generálovi Oimu Shigemotovi,³⁹³ aby byl Orlík okamžitě navrácen zpět. Generál Shigemoto dal poté, co ho navštívil se svým ozbrojeným doprovodem major Skácel,

³⁸⁷ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 356; jiná data uvádí Sak, ten informuje, že 29. března, v předvečer opuštění města Čity, přicválal k salonnímu vozu ruský jezdec a předal kapitánu Skácelovi balíček určený pro generála Syrového. Syrovému v něm bylo jako výraz vděku odkázáno 30 stříbrných mincí, Sak, R., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, s. 153.

³⁸⁸ Skácel, J., *S generálem Syrovým v Sibiři*, s. 208, 211 a 215.

³⁸⁹ Tamtéž, s. 221 a 223-224; o dané problematice se zmiňuje Vácha, dále pak, že Japonci vyprovokovali několik vyhraněných střetů, jejichž výsledkem byly přestřelky a mrtví na obou stranách. Vácha, D., *Ostrov v bouři*, s. 345.

³⁹⁰ Janin, M., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 358.

³⁹¹ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

³⁹² Janin, J., *Moje účast na československém boji za svobodu*, s. 358-359.

³⁹³ O. Shigemoto byl generálem japonské císařské armády, který velel 12. divizi císařské japonské armády během sibiřského zásahu. Humphreys, L., A., *The Way of the Heavenly Sword: The Japanese Army in the 1920's*, s. 65.

příkaz k navrácení Orlíku a jiné zabavené výstroje československým vojákům.³⁹⁴ Následně se generál Syrový dne 27. dubna, téměř bez vlivu na své podřízené, nalodil se svým štábem na loď *President Grant* a opustil přístav ve Vladivostoku.

V červnu dorazil do Prahy, kde mu bylo připraveno oficiální přivítání jako veliteli vítězných vojsk, která se vrátila z bojů po anabázi kolem celého světa. Po svém návratu v čele československých legionářů z Ruska odešel generál Syrový na krátkou repatriační dovolenou. Do vlasti se vrátil jako jeden ze tří generálů jmenovaných do funkce ještě v Rusku.³⁹⁵ S jeho příjezdem 17. června přesídlilo velitelství československého vojska v Rusku, které bylo evakuováno 23. transportem na stejné lodi *President Grant*, z rozkazu štábu do Prahy.³⁹⁶ Po návratu z dovolené byl 9. srpna generál Syrový, velitel československé sibiřské armády, nadšeně přijat jako vrchní velitel a organizátor československé zahraniční armády, která se pod jeho taktovkou přičinila velkou měrou o samostatnost československého státu a současně získala obdiv a úctu celého světa. Československý národ mu byl v té chvíli zavázán, úměrně tomu vyznělo jeho vřelé přijetí v Praze. K tomuto slavnostnímu uvítání se dostavili všichni představitelé vlády, armády, zástupci spojeneckých vlád v Praze, literárních, uměleckých a samosprávných kruhů a dále také nespočetné zástupy nadšených davů. Přijal hlášení a zhlédl vzorně nastoupenou čestnou družinu. Poté následovalo ještě vzájemné představování hodnostářů. Následně generála Syrového přijal vřelým proslovem primátor hlavního města Prahy Karel Baxa, který mu zdůraznil, že právě tak jako v cizině, tak i v domovině má stát na stráži demokratické svobody. Po tomto oficiálním uvítání následovalo množství chvatných pozdravů a stisků ruky, než jistý důstojník ohlásil, že všechny povozy uvolněné k této události jsou připraveny k odjezdu.³⁹⁷

Po svém návratu do Prahy promluvil vřele o velikém díle, které československá armáda vykonala v Rusku pro osvobození: „*Armáda, jež nyní vrací se z Ruska, byla vytvořena Čechy a Slováky za účelem boje s ničiteli práv a svobody československého národa. Armáda tato vztyčila hrdě svůj vysoký ideál svobody, demokracie a spravedlnosti, bila se se všemi odvěkými nepřáteli...*“ Řeč zakončil slovy: „*Jménem celého československého vojska na Rusi zdravím Československou republiku a jejímu prvnímu presidentovi, našemu milovanému vůdci a otc-*

³⁹⁴ Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibíři, s. 231-232 a 244.

³⁹⁵ Zejda, R., Osobnosti Třebíčska, s. 177; stejné informace ohledně odjezdu z Ruska podává i Šteidler, F., V., Československé hnutí na Rusi, s. 114.

³⁹⁶ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

³⁹⁷ Říha, J., Generál Syrový v Praze, Věstník československého vojska na dalekém východě, Vladivostok, 1920, r. 1., č. 9., s. 1-2.

*Zdar!*³⁹⁸ Dne 14. srpna 1920 byl Jan Syrový přijat do československé armády jako generál V. hodnostní třídy a jmenován do funkce Zemského vojenského velitele v Praze, kde nahradil ve funkci generála Jana Diviše. Jednalo se o nejprestižnější místo mezi legionářskými veliteli.³⁹⁹ V Rusku převzal po odjezdu generála Syrového vrchní velení zbylých oddílů československého vojska generál Čeček.⁴⁰⁰ Prvním českým velitelem pluku byl jmenován major Alois Eliáš,⁴⁰¹ který se již v únoru vrátil do Čáslavi. Jeho první povinností bylo provedení unifikace kádru domácího a zahraničního vojska, jejímž smyslem bylo vytvořit homogenní vojenské těleso z důstojníků s legionářskou minulostí a bývalých R-U důstojníků. Na exkurzi k pluku přijel i zemský velitel generál Syrový a celý vojenský štáb, vše dopadlo dobře a štáb ze schůzky odjížděl spokojen.⁴⁰² Jan Syrový musel po svém návratu ještě odvézt posmrtnou masku svého přítele Josefa Švece s dalšími legionáři do jejich rodné obce Třebíče, kde byla umístěna ve zdejší sokolovně.⁴⁰³ Na závěr bych chtěl ještě nabídnout pohled na Syrového očima dalšího významného vojenského činitele Emanuela Moravce, který při příležitosti oslav padesátin Jana Syrového v lednu 1938 řekl na adresu Syrového toto: „*Dožívá se 24. ledna padesátky. Kdo ho však zná přes dvě desetiletí, jako my bráškové, trochu nás to překvapuje. Tato padesátka už dvacet let šla za ním jako stín. V červnu to bude dvacet let, co byl povýšen na plukovníka a za dva měsíce poté byl ustanoven, jako generál velitelem československého vojska na Rusi. Neuplynul měsíc a generál Jan Syrový stal se r. 1918 v srpnu vrchním velitelem spojeneckých vojsk v Sibiři, tedy legie naší, polské, rumunské a jugoslávské...*“ A řeč zakončil takto: „*...Pod vedením generála Syrového naše armáda stála přísně stranou politických bojů a přechodných ideových mód. Byla a je to armáda ryze naší krve, skromná, tvrdá, na chuť společensky trochu trpká, ale svá, bohatýrsky obětavá, jako byl a je ten náš zamlklý bratr Jan.*“⁴⁰⁴ Generál Syrový byl poctivý člověk, ale nenazýval se vojenským vůdcem. Byl považován spíše za politického generála.⁴⁰⁵

³⁹⁸ Hübschmann, J., Z řeči generála ruských legií Jana Syrového, Bratrství - list československého vojska, r. 2., č. 36., s. 2.

³⁹⁹ Fidler, J., Generálové legionáři, s. 261; stejná data uvádí také Hübschmann, J., Různé zprávy: Generál Syrový zemským velitelem, Bratrství - list československého vojska, r. 2., č. 43., s. 4.

⁴⁰⁰ Kudela, J., Generál Čeček - velitel povolžské fronty, Brno: Moravský legionář, 1930, s. 28.

⁴⁰¹ A. Eliáš byl český voják, politik, účastník domácího odboje za druhé světové války a předseda protektorátní vlády mezi léty 1939 a 1941. Kvaček, R., Tomášek, D., Generál šel na smrt: životní příběh Aloise Eliáše, Praha: Pražská vydavatelská společnost, Epoque, 2007.

⁴⁰² Eliáš, A., Možná-Meisnarová, F., Pasák, T., V boji a zajetí, Praha: Práh, 1999, s. 198.

⁴⁰³ Zejda, R., Osobnosti Třebíčska, s. 177.

⁴⁰⁴ Moravec, Emanuel, Bratr generál Syrový, Československý legionář, Praha, 1938, r. 20., č. 4., s. 1.

⁴⁰⁵ Lukeš, I., Stalin and Benes at the End of September 1938: New Evidence from the Prague Archives, New York: Cambridge University Press, 1993, s. 33.

ZÁVĚR

Rusko bylo na přelomu 19. a 20. století již jakési soustátí bez významných reforem, které by podpořily rolnictvo a národy žijící v samoděržavném impériu. První náznak změny přišel s prohranou rusko-japonskou válkou, během které vypukla v roce 1905 se zpožděním buržoazní revoluce, po níž se země na chvíli vzchopila za přispění liberálních a agrárních reforem a cara, který svolil k vydání občansko-právního manifestu. Ruské zahraniční vztahy byly do světové války velice různorodé. Rusko jednak muselo řešit situaci na Balkáně, kde mu bylo oporou Rakousko-Uhersko, ale na druhou stranu jednalo s Francií a Velkou Británií jako protiváhami k ekonomicky a technicky vyspělému Německu. Do toho všeho se mezi evropskými mocnostmi řešila otázka vztahu ke koloniím a mezinárodní krize, které se k tomu vázaly. Nakonec se Rusko přiklonilo k dohodovým mocnostem, k čemuž přispělo narušení rovnováhy Rakousko-Uherskem na Balkáně a následná série balkánských válek, jež předcházely daleko rozsáhlejšímu konfliktu, jenž vypukl v roce 1914.

Na počátku konfliktu se ruským jednotkám zdařila ofenziva do východního Pruska, jelikož Němci nepočítali s tak rychlou ruskou mobilizací, avšak poté byly ruské jednotky odraženy u Mazurských jezer. Na jižní části fronty se Rusové střetli s rakousko-uherskými jednotkami, které i přes nasazení většiny oddílů v Srbsku ruské jednotky odrazily, poté však Rusové přešli do protiútoků a ke konci roku se fronta ustálila a přesunula do zákopů. V následujícím roce došlo k velkým územním ztrátám na straně Ruska, které mu ušetrila německá a rakousko-uherská vojska. V zásadě jediným úspěchem bylo odražení a téměř zničení turecké armády na nově vzniklé kavkazské frontě. V roce 1916 proběhla významná *Brusilovova* ofenziva, která dopomohla Rusům k získání malé části ztracených území, ale za cenu obrovských ztrát. Dále také přispěla dohodovým jednotkám převzít na západě iniciativu, a to kvůli odvelení části německých jednotek.

V následujícím roce však další válečné neúspěchy a nespokojenost ruského obyvatelstva vyvrcholily únorovou (březnovou) revolucí, která smetla dosavadní státní zřízení, donutila cara k abdikaci a následně vynesla do čela země Prozatímní vládu. Mimo to ale revoluce také dopomohla k vzestupu zástupců socialistických stran a jejich radikálního bolševického křídla. Další neúspěch na východní frontě vyústil v krizi Prozatímní vlády a další radikalizaci bolševiků, kterou se nepodařilo potlačit. V říjnu (listopadu) se bolševici pokusili o protivládní puč, který podnítil útok na Zimní palác - sídlo vlády a podruhé během jednoho roku byl podlomen vládnoucí aparát. Bolševici převzali formální vládu nad zemí, ale zástupci bývalé vlády se jim postavili na odpor. Tak vypukla v Rusku občanská válka mezi rudoarmějci a

bělogvardějci. Na počátku roku začala bolševická vláda zbavovat ústřední výbory moci a nahrazovat je svými lidmi. V tomto období začíná tzv. *diktatura proletariátu*, tzn. že moc do rukou dělníků, rolníků a vojáků. Veškerou moc však držela ve svých rukách jen určitá malá skupina, v jejímž čele stanul V. I. Lenin. Tato složka podepsala příměří s Ústředními mocnostmi a dále se snažila potlačit bílé křídlo. Poté, co byl popraven bývalý car, nastalo v Rusku období tzv. *rudého teroru*, kdy se režim okamžitě zbavoval nepohodlných osob a kádřů bývalé vládnoucí třídy. Rada lidových komisařů se poté snažila šířit revoluci během občanské války i po jejím skončení dále i mimo hranice Ruské sovětské federativní socialistické republiky. V rámci toho vznikaly další satelitní sovětské republiky, kde se dále po vůli ruských komisařů budoval socialismus.

Ve své práci jsem se věnoval především krátkému období v životě Jana Syrového - sokola, stavebního technika, armádního generála, a dokonce krátce předsedy vlády během první a následně druhé Československé republiky. Během mého studia v rámci práce a při následném psaní jsem postupně zjišťoval, jaký charakter a vlastnosti tento muž měl. Naneštěstí jsem po Syrovém nenašel ani žádné paměti či deníky, které by sám psal či diktoval během sibiřského tažení. Více známé je jeho poválečné působení až do podepsání mnichovské dohody v září 1938.

Syrový měl po vypuknutí války narukovat do rakousko-uherské armády jakožto občan Rakouska-Uherska. Povolání však neuposlechl a zamířil do Kyjeva, kde se utvářel československý dobrovolnický sbor. Proč se tak rozhodl, není úplně jisté, ale důvodem mohl být jeho pobyt v Polsku, které bylo v té době součástí ruského impéria. Možná za tím rozhodnutím stálo nabytí slavofilského cítění a také jeho členství v Sokolu, který v něm mohl probudit chuť po osamostatnění českého národa. Po zamítnutí žádosti ke vstupu do ruského vojska byl přijat do České družiny.

Zde potkal svého známého z třebíčského Sokola Josefa Švece, ke kterému byl posléze přiřazen do stejné rotы. Jelikož dobrovolníci smýšleli podobně, nebylo pro ně těžké přijímat mezi sebe nové členy. Všem bylo jasné, že neuposlechnutí povolávacího rozkazu do rakousko-uherské armády se rovná potíží, nebo až dokonce rozsudku smrti při jejich dopadení na frontě.

Vzhledem k tomu, že dobrovolníci byli na začátku války nasazováni na výzvědné mise a k výslechu zajatců, rozvíjela se u nich záškodnická činnost a posléze bojová taktika, která slavila úspěch proti jednotkám Ústředních mocností na frontě. Jan Syrový byl v těchto rozvědkách úspěšný a leckdy převyšoval schopnostmi své kolegy, což eskalovalo k jeho slavné akci na počátku roku 1916, kdy o něm vyšla zpráva v ruském tisku, která se rozšířila i do zahraničí. Tato a další úspěšné rozvědky, které byly vedeny již zkušenějšími československými

dobrovolníky, vedly k rozšíření českého zahraničního odboje a vytvoření i samostatné československé jednotky. Tomu pomohly organizace a spolky, které fungovaly v Rusku a jednaly s ruskou vládou, a také nábor zajatců z řad rakousko-uherského vojska. Následně již fungovala československá jednotka pod ruskou armádou jako samostatný oddíl, který byl nasazován na frontě a podílel se na některých významných akcích ruského vojska. Vrcholu dosáhli dobrovolníci v bitvě u Zborova, po kterém souhlasil s jejich dalším rozšířením i tehdejší ruský ministr války Kerenskij. Bitva, které se nakonec ani neúčastnil, formovala i Syrového pozdější vývoj v armádě, dalo by se říci, že k tomu přispělo i zranění, které zde utrpěl. Poté, co v Rusku došlo k politickému převratu a Československé vojsko se stalo přítěží nového režimu, dosáhl Jan Syrový i přes nepříliš schopností pro takovou funkci, na post velitele Československého sboru v Rusku. Přispěla k tomu i obliba a podpora, kterou měl mezi řadovými vojáky.

Syrový měl odpovědnost dovést co nejvíce svých krajanů zpět do vlasti z nebezpečného prostředí, občanskou válkou zmítaného Ruska, a po převedení československých jednotek pod dohodové mocnosti, kdy se celé československé armádě uzavřela cesta, která by jim zaručovala volný průchod západem po pevnině či odplutí ze severozápadního přístavu v Archangelsku. Zbyla jim jediná možnost, a to dopravit se k východnímu přístavu ve Vladivostoku, odkud by konečně mohli odjet zpátky do nové vlasti - Československa. Než se kompletně zorganizovala Rudá armáda, která byla vojenským prostředkem bolševické vlády v Rusku, slavily zpočátku československé jednotky spolupracující s ruskými bílými jednotkami, úspěch a dařilo se jim odnímat vládu z rukou sovětů, které byly včele ruských měst. Pro bolševické jednotky byla odhodlaná a vycvičená armáda dlouhou dobu tvrdým oříškem, jehož se po právu obávaly, a nebylo pro ně snadné získat proti legionářům navrch. Časem se však začaly objevovat problémy spojené převážně s rozmístěním jednotek po dlouhé, několikasetkilometrové trase podél magistrály. Důvodem byl i postup československých legionářů směrem k vlasti a nastupující neochota zúčastňovat se dalších zbytečných bojů, které pro ně přestávaly mít reálné odůvodnění pro setrvání v Rusku. Musely se stahovat před postupující Rudou armádou a přenechávat dobytá města opět bolševikům, aby nebyl jejich postup zpomalován.

Českoslovenští dobrovolníci byli boji unavení již před příjezdem do Vladivostoku a bylo to po čase znát i na jejich morálce a tolik opěvovaném odhodlání. To museli důstojníci udržovat v zájmu zachování celku za každou cenu, aby se jim pluky nerozpadly. Ani Jan Syrový nebyl bez chyb. Nemálo se objevovaly názory, že spíše jen slepě plní rozkazy nadřízených, než aby přispěl vlastním přímočařejším řešením. Během evakuace při roztříštěnosti jednotek podél magistrály ani nemohl fakticky velet armádě na tak obrovském prostoru. Nebyl ani zvláště

výmluvný, ale přesto se snažil plnit službu podle svého nejlepšího uvážení. Možná proto, že nebyl tak výrazný ve svém vystupování, není o něm v dnešní době příliš informací, jako je o jiných velitelích v Rusku, třeba o Radolu Gajdovi a Stanislavu Čečkovi. Přes všechny nedostatky, jakými se Syrový prezentoval během svého působení v Rusku, a přes postupný morální rozklad legií se nakonec podařilo legionáře dopravit do Vladivostoku a evakuovat z rozbouřeného a pro československé legionáře nebezpečného prostředí Ruské sovětské federativní socialistické republiky do Československa.

Použité prameny, periodika a literatura

1. Nevydané prameny

Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, legionářský spis, Jan Syrový.

2. Vydané prameny

MEDEK, Rudolf, PAVLŮ, Bohdan, SYROVÝ, Jan, *Československá anabase: projevy arm. gen. Jana Syrového, vyslance Bohdana Pavlů a pluk. Rudolfa Medka na slavnostním shromáždění, pořádaném Nezávislou jednotou čsl. legionářů na oslavu 10. výročí anabase čsl. vojska na Rusi, dne 25. května 1928 v Národním domě na Král. Vinohradech*, Praha: Legie, 1928.

ČERVINKA, Vincenc, *Naši na Sibiři*, Praha: Pražská akciová tiskárna, 1920.

ČERVINKA, Vincenc, *Sibiřské děje a postavy*, Praha: Český čtenář, 1921.

GAJDA, Radola, *Moje paměti*, Brno: Bonus A, 1996.

GOLOVIN, Nikolaj, Nikolajevič, *Vojennyja usilija Rossii v mirovoj vojne*, Paříž: Товарищество объединенных издателей, 1939.

HOLUB, Josef, *Ruská anabase: deník legionáře Josefa Holuba*, České Budějovice: Nová Forma, 2013.

HÝSEK, Miloslav, KOPTA, Josef, MEDEK, Rudolf, *Naše legie v Rusku*, Praha: Státní nakladatelství, 1932.

JANIN, Maurice, *Moje účast na československém boji za svobodu*, Praha: Otto, 1923.

KUDELA, Josef, *Generál Čeček – velitel povolžské fronty*, Brno: Moravský legionář, 1930.

MASARYK, Tomáš, Garrigue, *Světová revoluce*, Praha: Ústav T. G. Masaryka; Masarykův ústav AV ČR, 2005.

MASARYK, Tomáš, Garrigue, *Válka a revoluce II.*, Praha: Ústav T. G. Masaryka; Masarykův ústav AV ČR, 2005.

MILJUKOV, Pavel, Nikolajevič, *Rossija na perelomě: bolševistskij period russkoj revoljucii. díl 1: Proischoždenije i ukreplenije bolševistskoj diktatury*, Paříž, 1927.

SKÁCEL, Jindřich, *Československé armáda v Rusku a admirál Kolčak*, Praha: Památník Odboje, 1926.

SKÁCEL, Jindřich, *S generálem Syrovým v Sibiři*, Praha: Osvobození, 1923.

ŠTEIDLER, František, Vlastimil, *Československé hnutí na Rusi*, Praha: Památník Odboje, 1922.

ŠVEC, Josef, Jiří, *Deník plukovníka J. Švece I. díl*, Jekatěrinburg: Odbočka Československé národní rady pro Rusko, 1918.

ŠVEC, Josef, Jiří, *Deník plukovníka J. Švece II. díl*, Irkutsk: Informačně-osvětový odbor ministerstva vojenství, 1919.

VAVROCH, Jan, *Ruští důstojníci v československém odboji*, Praha: Nákladem Svazu ruských válečných invalidů v Č.S.R., 1933.

VITTE, Sergej, Juljevič, *Izbrannyje vospominanija 1849-1911 gg.: ispolzovany kommentarii i ukazatel imen*, Moskva: Mysl', 1991.

VRANGEL, Nikolaj, Jegorovič, *Vospominanija: ot krepostnogo prava do bolševikov*, Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije, 2003.

ZEMAN, Adolf, *Cestami odboje: jak žily a kudy táhly čs. legie, IV. díl*, Praha: Pokrok, 1928.

3. Dobový denní tisk

BASS, Eduard, *Velitel ruských legií generál Jan Syrový o Zborovu*, Bratrství - list československého vojska, ročník 9., číslo 40., Praha, 1927, str. 485-486.

BEROUNSKÝ, *Česko-slovenské vojsko: Náš praporčík Syrový*, Čechoslovan, ročník 6., číslo 2., Kyjev, 1916, str. 4-5.

CECHMAISTR, A., *Památce bratra pluk. J. Švece*, Moravský legionář, ročník 5., číslo 31., Brno, 1925, str. 1.

ČERNOHLÁVEK, Eduard, *Historie pěšího pluku č. 2 „Jiřího z Poděbrad“*, Bratrství - list československého vojska, ročník 8., číslo 34., Praha, 1926, str. 282.

ČÍLA, Mikuláš, *První setkání*, Národní osvobození: Legionářský týden, ročník 15., číslo 19., Praha, 1938, str. 8-9.

DUMBA, Konstantin, Theodor, *Why Austria Is at War with Russia*, The North American Review, ročník 200., číslo 706., University of Northern Iowa, 1914, str. 346-352.

GALKINA, Yulia, BABINTSEV, Vladimir, *The reorganisation of the french military commission in Russia: In anticipation of change (1916-1917)*, Quaestio Rossica, ročník 5., číslo 1., 2017, str. 241-254.

HANUŠ, O., *Marjanovka*, Moravský legionář, ročník 4., číslo 16., Brno, 1924, str. 1-2.

HOBZA, Antonín, *28.-X. nebo 14.-XI.?*, Národní osvobození, ročník 3., číslo 285, Praha, 1926, str. 1.

HOLEČEK, Vojtěch, *Velitel ruských legií mezi námi*, Bratrství - list československého vojska, ročník 2., číslo 34., Praha, 1920, str. 1.

HRUŠKA, Ladislav, *Poznámky: Červenec*, Moravský legionář, ročník 4., číslo 28., Brno, 1924, str. 2.

HÜBSCHMANN, Josef, *Různé zprávy: Generál Syrový zemským velitelem*, Bratrství - list československého vojska, ročník 2., číslo 43., Praha, 1920, str. 4.

HÜBSCHMANN, Josef, *Z řeči generála ruských legií Jana Syrového*, Bratrství - list československého vojska, ročník 2., číslo 36., Praha, 1920, str. 2.

KUDELA, Josef, *Pro drahocenný rukopis*, Moravský legionář, ročník 5., číslo 1., Brno, 1925, str. 5.

LANGER, František, *V zaváté stepi*, Bratrství - list československého vojska, ročník 4., číslo 9., Praha, 1921, str. 1-2.

MATIÁŠEK, F., *Bitva u Zborova*, Bratrství - list československého vojska, ročník 9., číslo 7., Praha, 1926, str. 1.

MATIÁŠEK, F., *Ze života 7. roty prvního pluku*, Bratrství - list československého vojska, ročník 9., číslo 10., Praha, 1926, str. 113.

MORAVEC, Emanuel, *Bratr generál Syrový*, Československý legionář, ročník 20., číslo 4., Praha, 1938, str. 1.

PRÁŠEK, V., *Bratr arm. generál Jan Syrový padesátníkem*, Československý legionář, ročník 20., číslo 4., Praha, 1938, str. 2 a 4.

ŘÍHA, J., *Generál Syrový v Praze*, Věstník československého vojska na dalekém východě, ročník 1., číslo 9., Vladivostok, 1920, str. 1-2.

SYCHRAVA, Lev, *Poznámky: Štefánikova tragická smrt-sensací*, Národní osvobození: Legionářský týden, ročník 4., číslo 141, Praha, 1927, str. 12.

TEPLÝ, A., Č., *Nový prapor 2. p. pluku*, Naše Vojsko, ročník 1., číslo 2., Praha, 1927, str. 52.

TERINGL, Karel, *Rozvědka Jana Syrového*, Naše vojsko, ročník 2., číslo 9., Praha, 1929, str. 138-139.

VALENTA-ALFA, VÁCLAV, *Nezletilí dobrovolníci*, Naše Vojsko, ročník 1., číslo 12., Praha, 1928, str. 186.

VASÍČEK, Václav, *Výročí bojů u Bachmače: Obsazení Bachmače 3. praporem 6. pluku*, Národní osvobození: Legionářský týden, ročník 11., číslo 55, Praha, 1934, str. 7.

4. Odborná literatura a časopisecké studie

ANINA, D., S., *Oktjabrskij perevorot: revoljucia 1917 goda glazami jeje rukovoditelej: vospominanija russkich politikov i kommentarij zapadnego istorika*, Moskva: Sovremennik, 1991.

- ASTORRI, Antonella, SALVADORI, Patrizia, *První světová válka*, Praha: Sun, 2010.
- BESKROVNYJ, Ljubomir, Grigorjevič, *Armija i flot Rossii v načale XX veka*, Moskva: Nauka, 1986.
- BRADLEY, John, Francis, Nejez, *The Czechoslovak Revolt against the Bolsheviks*, Soviet Studies, ročník 15., číslo 2., Milton: Taylor & Francis, Ltd., 1963.
- BROWDER, Robert, Paul, *Alexander Fedorovich Kerensky: 1881-1970*, The Russian Review, ročník 29, číslo 4., New Jersey, 1970, str. 484-487.
- BUDÍNSKÝ, Libor, *Vraždy, sebevraždy, popravy slavných Čechů*, Pardubice: Mayday Publishing, 2008.
- CONQUEST, Robert, *Stalin: Breaker of Nations*, New York and London: Penguin, 1991.
- ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim, STEHLÍK, Eduard, *Legionáři s lipovou ratolestí*, Žďár nad Sázavou: Tváře, 2016.
- DEJMEK, Jindřich, *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*, Praha: Historický ústav, 2011.
- DENNETT, Tyler, *Foreign relations of the United states, Russia 1918*, United States Government Printing Office, ročník 2., Washington, 1932, str. 251-252.
- DUFFACK, J., J., *Štefánik a Československo*, Praha: Naše vojsko-knižní distribuce s.r.o., 2007.
- DVOŘÁK, Jan, *Než vzniklo Československo: aneb každým krokem číhala smrt*, Cheb: Arnošt Moucha-Svět křídel, 2018.
- ELIÁŠ, Alois, MOŽNÁ-MEISNAROVÁ, Fany, PASÁK, Tomáš, *V boji a zajetí*, Praha: Práh, 1999.
- EMMERT, František, *Českoslovenští legionáři za první světové války*, Praha: Mladá fronta, 2014.
- FALLS, Cyril, *The First World War*, Londýn: Logmans, 1960.
- FERENČUHOVÁ, Bohumila, *Milan Rastislav Štefánik a česko-slovenské zahraničné vojsko (légie)*, Bratislava: Spoločnosť Pro Historia, 2014.
- FERRO, Marc, *The Great War 1914-1918*, Paříž: Gallimard, 1969.
- FIC, Victor, Miroslav, *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. II. díl*, Brno: Stilus, 2007.
- FIC, Victor, Miroslav, *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. III. díl*, Brno: Stilus, 2008.
- FIC, Victor, Miroslav, *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. IV. díl*, Brno: Stilus, 2014.

- FIDLER, Jiří, *Generálové legionáři*, Brno: Books, 1999.
- FIGES, Orlando. *Lidská tragédie*, Praha-Plzeň: Beta-Dobrovský, 2005.
- FILIP, Vladimír, *1. světová válka = 1. Weltkrieg: 1914-1918*, Brno: Josef Filip, 2014.
- FISHER, Harold, Henry, *The Fate of Admiral Kolchak by Peter Fleming*, The Russian Review, ročník 24., číslo 2., Columbus: The Editors and Board of Trustees of the Russian Review, 1965, str. 194.
- FRYSČOK, Miloslav, Alexej, *Legionáři, car a rudá vlajka*, Brno: Šimon Ryšavý, 1998.
- GALANDAUER, Jan, 2. 7. 1917 - Bitva u Zborova, Praha: Havran, 2002.
- GILBERT, Martin, *První světová válka*, Praha: BB/art, 2005.
- GREGOROVÍČ, Miroslav, *První československý odboj: československé legie 1914-1920*, Jinočany: H&H, 1992.
- HLOUŠKOVÁ, Kateřina, KOMENDOVÁ, Jitka, ŘOUTIL, Michal, TÉRA, Michal, VYDRA, Zbyněk, *Dějiny Ruska*, Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2017.
- HONZÍK, Miroslav, *Legionáři*, Praha: Novinář, 1990.
- HUMPHREYS, Leonard, A., *The Way of the Heavenly Sword: The Japanese Army in the 1920's*, Stanford: Stanford University Press, 1995.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky: vznik, budování a zlatá léta republiky 1918-1929*, Praha: Libri, 2017.
- KATKOV, Georgij, Michajlovič, *Fevralskaja revolucija*, Paříž: YMCA-Press, 1984.
- KERSHAW, Ian, *Do pekel a zpět: Evropa 1914-1949*, Praha: Argo, 2017.
- KÉVORKIAN, Raimond, Harold, *The Armenian genocide: a complete history*, London; New York: I. B. Tauris, 2011.
- KLUČINA, Petr, *Vojenské dějiny Československa II. díl (1526-1918)*, Praha: Naše vojsko, 1986.
- KLUČINA, Petr, *Vojenské dějiny Československa III. díl (1918-1939)*, Praha: Naše vojsko, 1987.
- KVAČEK, Robert, *První světová válka a česká otázka*, Praha: Triton, 2013.
- KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan, *Generál šel na smrt: životní příběh Aloise Eliáše*, Praha: Pražská vydavatelská společnost, Epoque, 2007.
- LITERA, Bohuslav, PEČENKA, Marek, *Dějiny Ruska v datech*, Praha: Dokořán, 2011.
- LUKEŠ, Igor, *Stalin and Benes at the End of September 1938: New Evidence from the Prague Archives*, Slavic Review, ročník 52., číslo 1., New York: Cambridge University Press, 1993, str. 33.

- LÜTEM, Ömer, Engim, *The Armenian question: basic knowledge and documentation*, Ankara: Terazi Yayincilik, 2009.
- MAWDSLEY, Evan, *The Russian Civil War*, Boston: Unwin Hyman, 1989.
- McNAMARA, Kevin, J., *Dreams of a great small nation: the mutinous army that threatened a revolution, destroyed an empire, founded a republic, and remade the map of Europe*, New York: PublicAffairs, 2016.
- MEYER, Gerald, J., *A World Undone: The Story of the Great War 1914 to 1918*, New York: Bantam Dell, 2007.
- MIRONOV, Vladimir, Borisovič, *Velikaja ruskaja revoljucija*, Moskva: Veče, 2011.
- OLIVOVÁ, Věra, KÁRNÍK, Zdeněk, *Dějiny Československa od roku 1918 do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.
- PACNER, Karel, *Osudové okamžiky Československa*, 3. doplněné a přepracované vydání Praha: Brána, 2012.
- PIPES, Richard, *Dějiny ruské revoluce*, Praha: Argo, 2017.
- PRECLÍK, Vratislav, *Dobytí Kazaně a Masarykova cesta k demokratickému státu*, ČAS. Ročník 17., číslo 88., Praha, 2009, str. 35-42.
- PROKŠ, Petr a kolektiv, *České země a moderní dějiny Evropy: studie k dějinám 19. a 20. století*, Praha: Historický ústav, 2010.
- RADKEY, Oliver, Henry, *The election to the Russian Constituent Assembly of 1917*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1950.
- REIMAN, Michal, *Ruská revoluce*, Praha: Naše vojsko, 1967.
- RYBAS, Svjatoslav, Jurjevič, *Stalin: krev a sláva*, Praha: Ottovo nakladatelství, 2015.
- SABROSKY, Alan, Ned, *From Bosnia to Sarajevo: A Comparative Discussion of Interstate Crises*, The Journal of Conflict Resolution, ročník 19., číslo 1., Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 1975, str. 3-22.
- SAK, Robert, *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, Jinočany: H & H, 1996.
- SERVICE, Robert, *Trotsky: A biography*, Londýn: Macmillan, 2009.
- SILBERSTEIN, Gerard, E., *The High Command and Diplomacy in Austria-Hungary, 1914-1916*, The Journal of Modern History, ročník 42., číslo 4., Chicago: The University of Chicago Press Journals Division, 1975, str. 586-605.
- SMELE, Jonathan, D., *White Gold: The Imperial Russian Gold Reserve in the Anti-Bolshevik East, 1918 - ? (An Unconcluded Chapter in the History of the Russian Civil War)*, Europe-Asia Studies, ročník 46., číslo 8., Milton: Taylor & Francis, Ltd., 1994, str. 1332.

SMELE, Jonathan, D., *Civil war in Siberia: the anti-Bolshevik government of Admiral Kolchak, 1918-1920*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

STEVENSON, David, *Militarization and Diplomacy in Europe before 1914*, International Security, ročník 20., číslo 1., The MIT Press: Cambridge, 1997, str. 125-161.

SVOBODA, Ludvík, *Cestami života I.*, Praha: Orego, 1996.

ŠVANKMAJER, Michal, *Dějiny Ruska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

URBAN, Otto, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha: Aleš Skřivan, 2000.

VÁCHA, Dalibor, *Bratrstvo-všední i dramatické dny československých legií v Rusku (1914-1918)*, Praha: Epoque, 2015.

VÁCHA, Dalibor, *Ostrovy v bouři-každodenní život československých legií v ruské občanské válce (1918-1920)*, Praha: Epoque, 2016.

VRÁBEL, Ferdinand, *Splněný sen: Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa*, Banská Bystrica: PRO, 2018.

WILLMOTT, Hedley, Paul, *První světová válka*, Praha: Euromedia Group-knižní klub, 2005.

ZEJDA, Radovan, *Osobnosti Třebíčska*, Třebíč: Akcent, 2000.

ZUBOV, Andrej, *Dějiny Ruska 20. století*, Praha: Argo, 2014.

ZWETTLER, Otto, VACULÍK, Jaroslav, ČAPKA, František, *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*, Brno: Masarykova univerzita, 1996.

ZYRJANOV, Pavel, Nikolajevič, *Admiral Kolčak, verchovnyj pravitel' Rossii*, Moskva: Molodaja gvardija, 2006.